

Rządowy program na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”

Raport ewaluacyjny

2014-2016

Autorki:

Magdalena Szostakowska

Iwona Pogoda

Małgorzata Leszczyńska

Spis Treści

Wstęp	3
Metodologia	4
1. Badanie ewaluacyjne	4
1. Realizacja	5
2. Respondenci w badaniu	9
Wyniki	10
1. Projekty wojewódzkie	10
1. Diagnoza	10
2. Wybór projektów i konkursy	16
3. Realizacja projektów	28
4. Efekty i ich monitorowanie	33
5. Trwałość i skuteczność	42
6. Współpraca w projektach wojewódzkich	46
2. Projekty centralne	49
1. Program wychowawczy i działania profilaktyczne realizowane w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rekomendowane kierunki działań	51
2. Przeprowadzenie szkolenia pn. „Szkoła otwarta na inność - bezpieczne i przyjazne środowisko szkolne”	55
3. Kontynuacja zadania publicznego „Prowadzenie przez specjalistów ogólnopolskiej infolinii interwencyjno-informacyjnej dla uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ich rodziców, nauczycieli oraz innych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”	56
4. Kontynuacja zadania publicznego „Bezpieczna i przyjazna szkoła – ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą”	56
5. Rozwijanie w szkołach i placówkach profilaktyki rówieśniczej jako skutecznej formy przeciwdziałania uzależnieniom	62
3. Synergia projektów	63
4. Współpraca i informowanie	68
Wnioski i rekomendacje	77
Załączniki	82
1. Wskaźniki realizacji Programu	82
2. Diagnoza wśród uczniów 2015	86

Wstęp

Badanie ewaluacyjne Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest prowadzone od początku programu, czyli od 2014 roku. Obecny raport jest raportem końcowym, podsumowującym całość działań z lat 2014-2016. Badanie zrealizował Ośrodek Ewaluacji.

Serdecznie dziękujemy wszystkim respondentom za gotowość pomocy i udział w badaniu.

Zespół badawczy

Użyte w raporcie skróty:

Program, BiPS	Rządowy program na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
NGO	Organizacja pozarządowa
CAWI	Ankieta elektroniczna
BIP	Biuletyn Informacji Publicznej
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji

Metodologia

1. Badanie ewaluacyjne

Celem badania była całościowa ocena programu Rządowego za lata 2014-2016.

Cele szczegółowe badania to:

1. Ocena skuteczności programów lokalnych w poszczególnych województwach, oraz innych działań o charakterze centralnym związanych z realizacją Programu.
2. Ocena mechanizmów działania Programu.
3. Wypracowanie rekomendacji służących konstruowaniu kolejnych instrumentów wsparcia.

Badanie obejmuje trzy poziomy: centralny, regionalny oraz lokalny. Łączy w sobie zarówno zebranie opinii od szerokiego spectrum projektodawców, jak i poznanie lokalnych kontekstów i uwarunkowań poszczególnych działań.

1. Realizacja

Metoda	Realizacja 2014	Realizacja 2015	Realizacja 2016
Dane zastane	* Dokumentacja konkursowa w Programie * Dane z monitoringu Programu * Dostępne opracowania podsumowujące/ ewaluacyjne działań szkoleniowo-konferencyjnych realizowanych przez ORE ze strony www	* Dane monitoringowe z realizacji Programu za lata 2014 - 2015	* Informacje przesłane przez koordynatorów wojewódzkich na temat realizacji Programu Przyjazna i Bezpieczna Szkoła 2014 – 2016 – informacje te posłużyły do opracowania informacji o realizacji poszczególnych celów Programu, a także map informujących o zasięgu oddziaływania Programu. * Informacje o realizacji projektów ogólnopolskich w ramach Programu, przesłane przez ORE, koordynatora programu „Profilaktyka a Ty/Edukacja” i Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. * Dane monitoringowe z realizacji Programu za lata 2014 – 2015 – wykorzystane do estymowania wskaźników realizacji w 2016 r.
Wywiad indywidualny	1 wywiad indywidualny z przedstawicielem Ministerstwa Edukacji Narodowej	1 wywiad indywidualny z przedstawicielem Ministerstwa Edukacji Narodowej	1 wywiad indywidualny z przedstawicielem Ministerstwa Edukacji Narodowej
Wywiady telefoniczne			W ramach badania przeprowadzono następujące wywiady telefoniczne: * 20 wywiadów z realizatorami projektów Realizatorów dobrano do wywiadów losowo, spośród 9 województw – dolnośląskiego (1), małopolskiego (3), mazowieckiego (4), opolskiego (3), śląskiego (2), świętokrzyskiego (2), warmińsko-mazurskiego (2), wielkopolskiego (1) i zachodniopomorskiego (2). W badaniu wzięło udział 10 przedstawicieli organizacji pozarządowych i 10 przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego. * 8 wywiadów z koordynatorami wojewódzkim
Ankieta elektronicz-	Przeprowadzono dwie ankiety elektroniczne:	Ankieta elektroniczna była podstawowym narzędziem zbierania informacji w tym badaniu.	W ostatniej fali badania ankietowego przesłano ankietę do wszystkich realizatorów projektów z lat 2014 – 2016.

na	Poziom centralny: Przedstawiciele Zespołu Koordynującego Program przy ministrze (ze względu na przedłużenie dyskusji podczas spotkania ustalono wspólnie, iż wywiad zostanie zamieniony na ankietę elektroniczną skierowaną do wszystkich członków Zespołu). Ankietę wypełniło 5 osób. Poziom regionalny Ankieta dla koordynatorów wojewódzkich, którą wypełnili wszyscy koordynatorzy, tj. 16 osób.	Poziom regionalny Wszyscy koordynatorzy wojewódzcy zostali poproszeni o odpowiedzi na pytania dotyczące ich regionu. Ankieta była realizowana od 4 do 16 listopada 2015 r. Poziom lokalny Na podstawie danych kontaktowych przekazanych przez koordynatorów do wszystkich wojewódzkich realizatorów projektów rozesłano prośbę o wypełnienie ankiety. Ostatecznie uzyskano 96 kompletnych ankiet na 156 adresy w bazie – czyli na ankietę odpowiedziało 62% projektodawców. W trakcie realizacji podjęto szereg działań mających na celu zapewnienie jak najwyższego zwrotu ankiet. * Projektodawcy mieli bezpośredni kontakt do zespołu badawczego i często z niego korzystali dzieląc się swoimi uwagami. * Przesłano 3 przypomnienia mailowe o realizacji.	Przy czym za obiekt badania przyjęto konkretny projekt – zatem jednostki i organizacje pozarządowe, które realizowały więcej niż jeden projektów, zostały poproszone o wypełnienie kilku ankiet. Informacje o realizatorach i ich adresy email zostały udostępnione przez koordynatorów wojewódzkich na potrzeby ewaluacji. Badanie trwało w sumie 14 dni, przy czym w tym czasie przesłano 3 zaproszenia i przypomnienia o ankiecie. Na 518 przesłanych przez koordynatorów kontaktów, wypełniono 262 ankiety, co daje zwrot równy 51%.
Wywiad grupowy		W wywiadzie grupowym online, zrealizowanym w listopadzie, udział wzięli przedstawiciele zespołów koordynujących 6 województw. Koordynatorzy wojewódzcy zostali do wywiadu dobrani celowo na podstawie odpowiedzi w ankiecie elektronicznej. Kryteria doboru miały zapewnić różnorodność prezentowanych opinii i potwierdzić lub obalić hipotezy dotyczące zasadniczych różnic występujących między poszczególnymi regionami. W wywiadzie wzięły udział: * Województwa o największej i najmniejszej liczbie realizowanych projektów.	Na początku grudnia 2016 r. zorganizowano wywiad grupowy dla przedstawicieli projektów centralnych – Ośrodka Rozwoju Edukacji, Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę i Komendy Głównej Policji. W spotkaniu wzięły udział 4 osoby zaangażowane bezpośrednio w realizację zadań.

		* Województwa, w których ogłoszono jeden konkurs na realizację projektów i takie, w których ogłoszono kilka konkursów. * Województwa, których odpowiedzi w ankiecie elektronicznej wymagały pogłębienia.	
Studium przypadku	W ramach studium przypadku wykonano matrycę logiczną projektu, przy wykorzystaniu następujących dokumentów: * Dokumenty strategiczne wskazane w Programie na str 3-4 ustawy i strategię za: http://www.bip.men.gov.pl/images/stories/NZ/2014_365_Uchwala_RM.pdf * Program Przyjazna i Bezpieczna Szkoła * Informacje o konkursach ogłaszanych przez wojewodów	Studium przypadku pozwala na przyjrzenie się pojedynczemu projektowi. Każde studium to osobne mini-badanie. Poziom lokalny W ramach ewaluacji, w każdym z sześciu projektów przeprowadzono: * Analizę wniosku projektowego. * Wywiad telefoniczny z koordynatorem projektu. * Wywiad grupowy lub serię wywiadów telefonicznych z trenerami/realizatorami. * Ankietę elektroniczną z młodzieżą biorącą udział w projekcie. Do studiów przypadku projekty dobrano celowo. Wybrano: * 3 projekty realizowane przez organizacje pozarządowe i 3 projekty realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego. * Jeden z projektów, który miał najwyższą dotację. * Jeden z projektów, który otrzymał najniższą dotację. Ponieważ zdarza się, że jedna organizacja lub samorząd składa wnioski na realizację kilku projektów (w przypadku NGO jest nawet przypadek jednej organizacji,	Konferencje ORE * Podsumowanie ankiet ewaluacyjnych przekazane przez ORE w formie zestawień tabelarycznych na temat każdej z 8 konferencji. * Ankiety papierowe – krótka ankieta, przygotowana przez Ośrodek Ewaluacji i dołączona do ankiet ewaluacyjnych ORE. Ankiety wypełniło w sumie 672 osoby * 12 wywiadów telefonicznych z uczestnikami konferencji. Osoby były wybierane losowo. * 3 wywiady telefoniczne z wykładowcami i osobami prowadzącymi warsztaty podczas konferencji. * 1 obserwacja uczestnicząca konferencji podsumowującej w Warszawie.

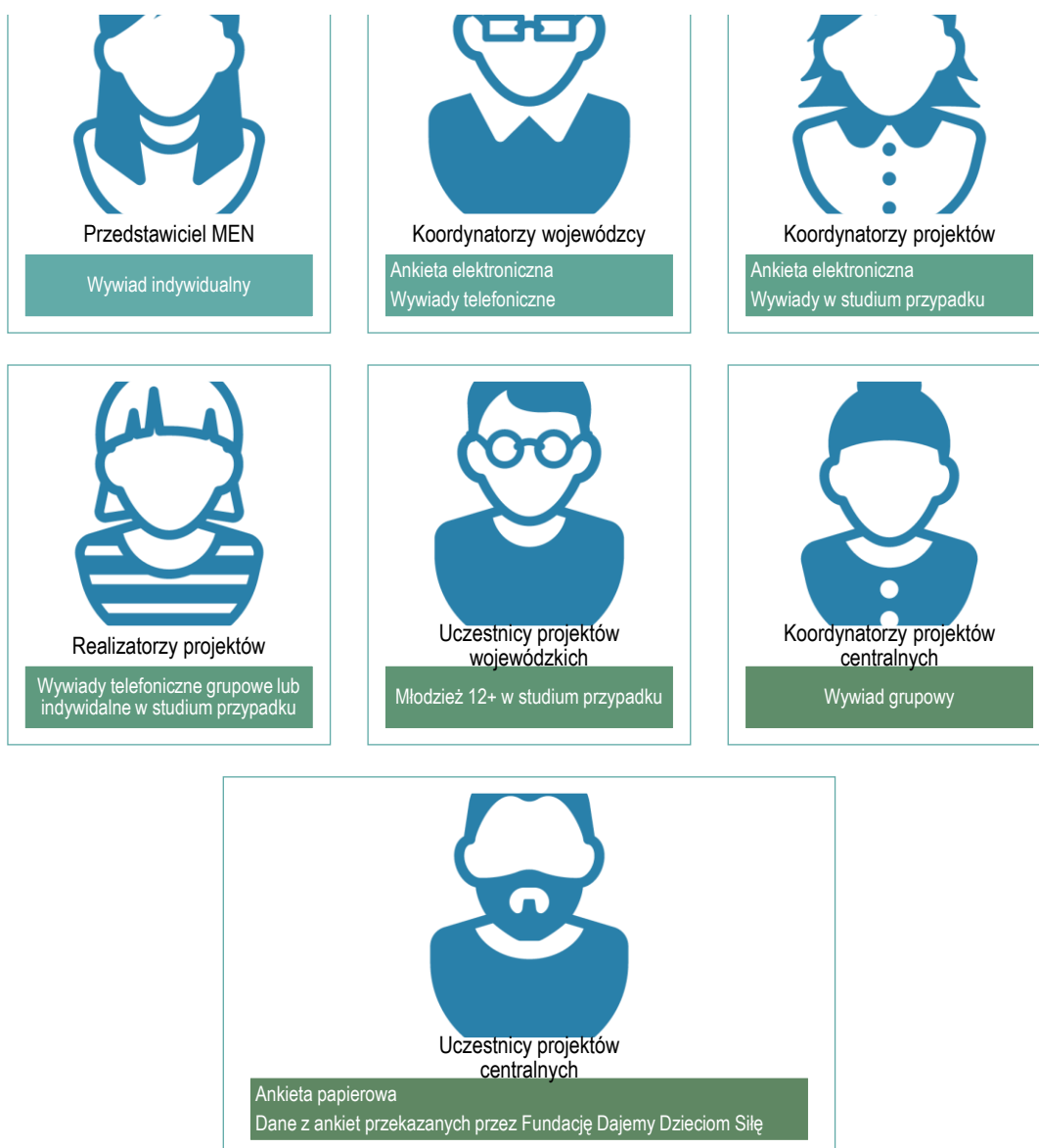
		która realizuje analogiczne projekty w kilku województwach), tego typu przypadek włączono do analizy. Ankiętę elektroniczną skierowano do uczniów powyżej 12 roku życia ze względu na kompetencje poznawcze młodych osób. W ankiecie wzięło udział 578 uczniów z 5 województw - podlaskiego, świętokrzyskiego, lubuskiego, śląskiego i mazowieckiego. Poziom centralny Obok realizacji projektów w poszczególnych województwach, część projektów podejmuje działania ogólnopolskie. W tym roku badano projekt Fundacji „Dzieci Niczyje”. W ramach tego studium przypadku zrealizowano: * Analizę danych statystycznych infolinii oraz systemu certyfikacji szkół.* 2 wywiady indywidualne z koordynatorami a jednocześnie realizatorami działań.* Analizę założeń z Harmonogramu Programu BiPS.	

2. Respondenci w badaniu

Podczas 3 lata badania udało się dotrzeć do większości grup, będących interesariuszami Programu. Oto te grupy i techniki badawcze użyte w stosunku do każdej z nich:

Działania badawcze skierowane do poszczególnych grup respondentów

Źródło 1 Opracowanie własne

Wyniki

1. Projekty wojewódzkie

Ta część raportu dotyczy wdrażania Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” (zwanego dalej: Program „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”) w 16 województwach w Polsce, w latach 2014 - 2016. Istotne jest, by podkreślić, iż Program dla każdego województwa przewidywał tę samą kwotę na realizację zadań. Województwa natomiast posiadały dużą swobodę w kształtowaniu polityki profilaktycznej i wyboru preferowanych zagadnień, które zostały ostatecznie dofinansowane w drodze otwartych konkursów.

W ciągu 3 lat realizacji Programu w województwach zrealizowano **518 projektów**.

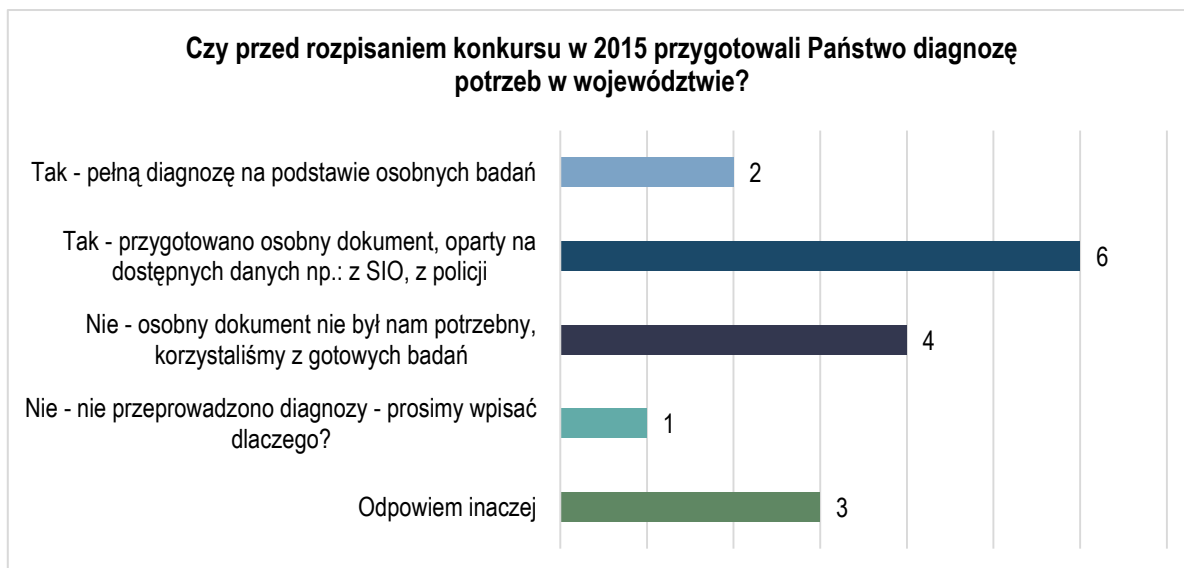
1. Diagnoza

Analizę zagadnień związanych z wojewódzkim wdrażaniem projektów należy rozpatrywać na 3 poziomach. Diagnoza w Programie występowała na wskazanych poniżej etapach prac:

- * Jako diagnoza na poziomie wojewódzkim, będąca wstępem do wyboru obszarów priorytetowych na każdy rok.
- * Jako diagnoza na poziomie lokalnym będąca punktem wyjścia do realizacji danego projektu.
- * Jako diagnoza problemów wśród uczniów – odbiorców działań Programu.

W badaniu koordynatorom wojewódzkim zadawano pytania dotyczące tego, jak poradzili sobie z wykonaniem diagnozy (co formalnie było nazywane opinią dla wojewody na temat priorytetowych obszarów działania). Dla większości województw było to trudne zadanie. W pierwszym roku wdrażania, późny moment uruchomienia Programu rzutował na to, że praktycznie dokonanie rzetelnej diagnozy było niemożliwe. W kolejnych latach wdrażania w większości wykonano to zadanie z czego zdaje sprawę poniższy wykres.

Wykres 1 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich N=16

W efekcie okazuje się, że 3 województwa nie wskazały priorytetów do realizacji na 2015 rok. Informacja o konieczności wykonania diagnozy przez Wojewódzki Zespół Koordynujący została przekazana do zespołów. W dokumencie: Sprawozdanie z realizacji działań w 2014 r. Rządowego programu na lata 2014-2016 "Bezpieczna i przyjazna szkoła" w ramach uwagi Ministra Finansów ustalono następujący zapis – pkt. 3:

W kolejnych latach realizacji Programu wojewódzkie zespoły koordynujące są zobowiązane przygotować opinię o nasileniu na obszarze województwa problemów i zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży i na jej podstawie rekomendować wojewodzie obszary priorytetowe. W ten sposób zaplanowana realizacja Programu przyczyni się do trafnego kierowania systemu wsparcia dla szkół i placówek oświatowych.

O konieczności przygotowania opinii członkowie zespołów zostali powiadomieni w mailu 18 maja 2015 roku. Poproszono, by zespoły, które dotąd nie przygotowały takiego dokumentu, uzupełniły to. Zespoły które wcześniej zaniechały tej procedury – uzupełniły ją w kolejnym roku.

Najczęściej podczas przygotowywania wojewódzkiego dokumentu korzystano z zaledwie kilku typów dokumentów:

1. Statystyki policyjne wojewódzkie,
2. Statystyki kuratora oświaty,
3. Dane Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych z województw,
4. Ogólnopolskie badania dotyczące bezpieczeństwa i zagrożeń młodzieży np. Fundacji Dzieci Niczyje.

W toku badania udało się też wskazać inne podejście do diagnozowania wojewódzkiego - warto je opisać w kategoriach dobrej praktyki, gdyż widać z nim podejście rozszerzające.

Dobra praktyka!	Województwo kujawsko-pomorskie wykorzystało do diagnozy następujące źródła danych: * „Badanie wartości i postaw gimnazjalistów województwa kujawsko-pomorskiego”, * wyniki ewaluacji prowadzonej w szkołach i placówkach, * wyniki analizy SWOT stanu edukacji w województwie kujawsko-pomorskim, * wyniki analizy „Strategii Edukacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013” oraz „Kujawsko-Pomorskiego Programu Edukacji na lata 2014-2020+”, * raporty Policji umieszczone na stronie BIP, * Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. * Pod uwagę wzięto również głosy młodzieży jako wnioski z debat prowadzonych w powiatach: żnińskim, nakielskim, świeckim, wąbrzeskim oraz rypińskim. Na podstawie dostępnych dokumentów wojewódzki zespół koordynujący przygotował dla Wojewody opinię o nasileniu na obszarze województwa problemów i zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży.

Realizacja tego elementu Programu nastęrczała zespołom wojewódzkim szeregu problemów. Oto one:

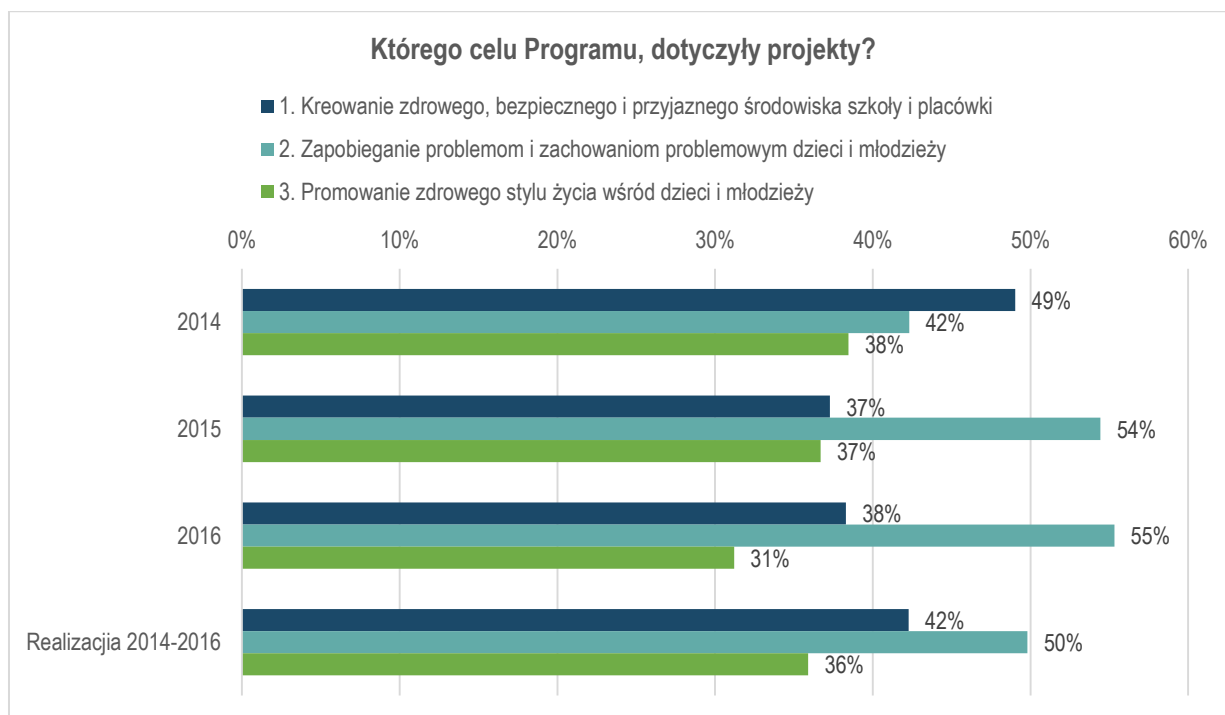
- * Brak kompetencji w zespołach do rzetelnego wykonania takiej diagnozy – członkowie zespołów bowiem byli dobierani pod kątem ich przydatności względem oceny wniosków projektowych aniżeli wedle kompetencji w zakresie diagnozowania problemów społecznych. Umiejętność pozyskania danych oraz analitycznego ich zestawienia, by wyciągnąć poprawne wnioski wymaga konkretnych umiejętności. W efekcie obowiązek ten najczęściej spadał na koordynatora zespołu.
- * Brak środków przeznaczonych na ten element Programu powodował, że nie można było się posilkować zewnętrznym ekspertem, który wykonałby rzetelne analizy.
- * Zlecenie diagnozy wojewódzkiemu zespołowi niekiedy skutkowało dążeniem, by w diagnozie znalazły się wnioski korzystne dla danej służby – czyli by wskazać takie problemy które dana służba widzi z własnej perspektywy i chętnie widziałyby na nią dofinansowane projekty. Jeden z koordynatorów mówi wprost: *każdy ciągnął w swoją stronę, dlatego tak trudno było o kompromis*. Stawia to pod znakiem zapytania czy dokonanie diagnozy ma być zadaniem wojewódzkiego zespołu.
- * Ponieważ diagnozy niekiedy nie miały bardzo dużej wartości, w województwach w kolejnych latach niekiedy powielano te same obszary do działania. Pojawiał się też słuszny argument: *przecież przez rok tak wiele się nie zmieniło*.

Widać, że temat diagnozy wojewódzkiej nie zajmuje w pracach zespołów wojewódzkich centralnego czy kluczowego miejsca. Wnioskować o tym można również ze swobodnych wypowiedzi koordynatorów. Na pytanie, czym kierowały się zespoły wojewódzkie przy wyborze projektów – najczęściej padały stwierdzenia typu: *szukaliśmy czegoś co nas zaciekaui, czy: zależało nam, by w projekcie znaleźć coś oryginalnego, nie szampowego*. Z wypowiedzi tych wynika więc, że to nie tyle zgodność projektów z szeroko zakreślonymi priorytetami była ważna, ale jakiś rodzaj oryginalności, który zaciekaui ocenających. Podkreślali przy tym fakt, iż środki finansowe dostępne w skali województwa na projekty są na tyle małe, że trudno mówić o kreowaniu polityki wojewódzkiej. Diagnozy potraktowano jako dokumenty wewnętrzne i nie zostały udostępnione na

stronach internetowych kuratoriów (w BIP, tam gdzie znajdowała się reszta dokumentacji konkursowej). Wydaje się to niesłusznie, gdyż byłaby to też wskazówka dla projektodawców jak kształtować swoje projekty.

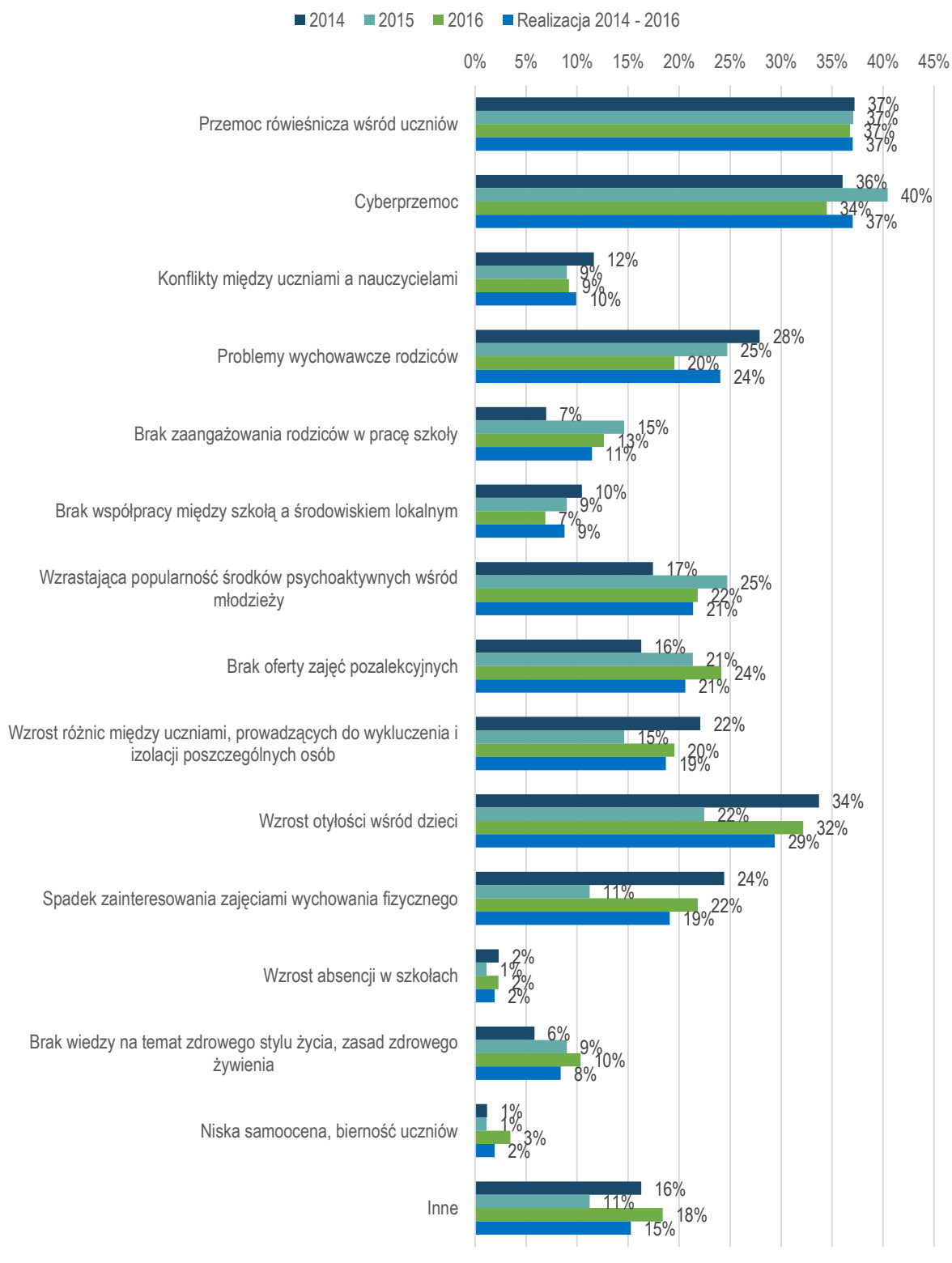
Według danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich na temat realizacji Programu w latach 2014 – 2016, większość (50%) realizowanych projektów dotyczyła celu 2. Programu „Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży” (warto także zauważyć, że udział projektów zgłaszanych do tego celu programu wzrastał w kolejnych latach realizacji). Cel 1. natomiast „Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki” był realizowany średnio w 42% projektów. Rzadziej były wybierane projekty z celu 3. Programu „Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży” (36% projektów). Dane dla poszczególnych lat prezentuje poniższy wykres:

Źródło 2 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich. Podstawy procentowania: 2014 n=219, 2015 n=258, 2016 n=186, realizacja 2014 – 2016 n=518.

Według założeń Programu, diagnoza przeprowadzana w województwach miała przekładać się na problemy na jakie odpowiadały projekty wyłaniane w konkursach. W ankiecie elektronicznej poprosiliśmy respondentów o wskazanie problemów, na jakie miał odpowiedzieć ich projekt. Z deklaracji respondentów wynika, że najczęściej w projektach był podejmowany temat przemocy rówieśniczej (37% projektów), cyberprzemocy (w ciągu 3 lat także średnio 37% projektów) i wzrostu otyłości wśród dzieci (średnio 29% projektów w ciągu 3 lat). Dane dla poszczególnych lat prezentuje poniższy wykres:

Na jakie problemy miały odpowiedzieć projekty w podziale na lata realizacji Programu?

Źródło 3 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawy procentowania: 2014 n=86, 2015 n=89, 2016 n=87, Realizacja 2014 - 2016 n=262.

Zgodnie z załącznikiem do Uchwały Rady Ministrów w sprawie przyjęcia Rządowego programu na lata 2014 – 2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” wskazano, jako działania są istotne dla realizacji programu.

Działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa w szkole i placówce powinny:

- 1) *być oparte na aktualnej i rzetelnej wiedzy z zakresu wychowania i profilaktyki, w tym skutecznych strategii profilaktycznych;*
- 2) *być oparte na rzetelnej diagnozie problemów, potrzeb i zasobów występujących w konkretnej szkole i placówce, a więc odnosić się do danego środowiska szkolnego i jego aktualnej sytuacji*
- 3) *stanowiąc integralną część programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki;*
- 4) *być realizowane przez całą społeczność szkoły i placówki, przy współpracy z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły lub placówki w środowisku lokalnym. [Uchwała nr 130/2014 Rady Ministrów, Załącznik Rządowy program na lata 2014 – 2016 „Bezpieczna i Przyjazna szkoła”, rozdział V. Główne założenia Programu, punkt 2]*

Wynika z tego fragmentu, że diagnozowanie na etapie wojewódzkim oraz na etapie szkolnym/lokalnym to ważne elementy Programu. Jednak dane pozyskane w toku 3 lata badań wskazują, że było to niewątpliwie „wąskie gardło” w tym systemie. Niska jakość diagnozy wojewódzkiej przekładała się bowiem na niską jakość badań, w oparciu o które konstruowano projekty. Okazało się to być bardzo ambitnym założeniem Programu, któremu nie wszyscy byli w stanie sprostać.

W analizowanych projektach diagnozę najczęściej opierano o zdroworozsądkowe przekonania. Poniżej dwa fragmenty, które dają przykład takiego opisywania problemów:

Niepokojące są wyniki badań wskazujące na narastający odsetek dzieci i młodzieży w Polsce odżywających się w sposób niewłaściwy dla ich prawidłowego rozwoju. Problem otyłości i jej następstw dotyczy coraz młodszych dzieci.(...)

Fragment z oferty, woj. podlaskie

Czy też:

(...) Okres młodości, będący czasem poszukiwań własnej tożsamości i przynależności grupowej, kształtowania planów życiowych, opinii, jak również kwestionowania istniejących zasad jest okresem, w którym łatwo się zagubić. Często ma się wówczas trudności z nazwaniem tego, co jest ważne. Młodemu człowiekowi ciężko jest dawkować emocje, wszystko przeżywa z wielką intensywnością niejednokrotnie nie ma świadomości konsekwencji podejmowanych przez siebie działań. (...)

Fragment z oferty, woj. śląskie

Przedstawione fragmenty to ilustracja z dwóch wniosków, które wskazują że zdecydowanie brakuje danych na poparcie stawianych we wnioskach tez. Być może jest to związane z samą konstrukcją wniosku, gdzie obszar

dotyczący diagnozy zatytułowany jest: *Opis potrzeb wskazujących na konieczność wykonania zadania publicznego, opis ich przyczyn oraz skutków*. Nie jest tu napisane wprost, iż powinna się tu pojawić diagnoza zjawiska/problemu, który chcemy rozwiązać poprzez projekt. Niemniej jednak można też wskazać przykłady bardzo pozytywne – doskonale opracowanej diagnozy w oparciu o przeprowadzone badania.

Dobra praktyka!	* Szkoła wykonała ankiety wśród uczniów, nauczycieli oraz wywiad z pedagogiem.* Dane zostały przedstawione w 3 obszarach: klimat, konflikty, wykluczenie.* Poniżej fragment z obszaru wykluczenie, który prezentuje sposób podawania danych i ilustracji problemu: <i>(...) Uczniowie oceniają stopień integracji nisko (0,21 na skali od -3 do 3). 50% badanych uznaje, że klasy nie są zintegrowane. Pomóc mogą umiejętności interpersonalne: Według 60% uczniów w integracji pomaga zachowanie rówieśników (przyjazne nastawienie, współpraca, wzajemna pomoc itp.), wg 31% zachowanie nauczycieli (kiedy dają uczniom wskazówki, są mili, prowadzą ciekawe lekcje, wysłuchują ich problemów)...)</i> Fragment z oferty, woj. Mazowieckie

Wydaje się również, że problemem może być brak przekazywania tzw. dobrych praktyk pomiędzy koordynatorami wojewódzkimi a następnie projektodawcami. W roku 2015 w ramach badania Ośrodek Ewaluacji wykonał badanie diagnostyczne wśród młodzieży. Badanie było skierowane do uczniów objętych projektami. Przyniosło ono szereg interesujących informacji na temat tego, jak uczniowie postrzegają kwestie różnych problemów w ich otoczeniu. Badanie mogłoby stać się punktem odniesienia czy też wzorem dla potencjalnych projektodawców. Z naszej wiedzy wynika jednak, że raczej nie zostało ono tak potraktowane. Szczegółowe dane dotyczące tej diagnozy znajdują się w aneksie.

2. Wybór projektów i konkursy

Rozdział dotyczy procedury konkursowej w województwach, różnic lub punktów wspólnych. Poruszy również kwestię wyłaniania projektów a także, w jakich obszarach najchętniej są one składane.

Analizę należy rozpocząć od informacji o danych monitoringowych dotyczących realizacji i wdrażania projektów w województwach. Z informacji przekazanych przez koordynatorów wynika, iż w największej projektów zrealizowano w celu drugim (258 w skali całego kraju). W celu pierwszym z kolei zrealizowano 219 projektów a w celu trzecim najmniej, czyli 186. Poniższa tabela przedstawia dane rok do roku. To co warto zauważyć, to fakt, iż w każdym celu liczba projektów wraz z kolejnym rokiem zasadniczo malała. A zatem daje się już zauważyć strategię województw by dofinansowywać mniej projektów.

Obszar Programu (cel szczegółowy)	Liczba wdrożonych projektów w 2014	Liczba wdrożonych projektów w 2015	Liczba wdrożonych projektów w 2016	Łączna liczba wdrożonych projektów 2014-2016
Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki	102	63	54	219
Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży	88	92	78	258
Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży	80	62	44	186

Źródło 4 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich.

Widać też, że projekty były raczej równomiernie składane we wszystkich 3 celach. Oznacza to, że sformułowanie oraz zawartość merytoryczna każdego celu były adekwatne do potrzeb lokalnych.

Poniższa tabela pokazuje liczbę projektów realizowanych w poszczególnych latach w województwach według danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich. Pokazuje ona różnice między strategiami jakie przyjęły zespoły wojewódzkie we wdrażaniu Programu. Takie województwa jak zachodniopomorskie i lubelskie zrealizowały mniejszą liczbę, ale droższych, projektów. Z drugiej strony są województwa lubuskie, śląskie i wielkopolskie, które stawiały na większą liczbę ale mniejszych (tańszych) projektów.

Województwo	2014	2015	2016	Suma
Dolnośląskie	16	13	8	37
Kujawsko-pomorskie	13	8	11	32
Lubelskie	6	9	5	20
Lubuskie	28	18	6	52
Łódzkie	19	14	3	36
Małopolskie	2	14	7	23
Mazowieckie	11	7	16	34
Opolskie	17	9	7	33
Podkarpackie	9	7	9	25
Podlaskie	11	9	8	28
Pomorskie	9	9	8	26
Śląskie	20	14	12	46
Świętokrzyskie	11	13	18	42
Warmińsko-mazurskie	10	8	6	24
Wielkopolskie	20	13	11	44
Zachodniopomorskie	6	4	6	16

Źródło 5 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich.

Przedstawiciele województw poproszono także o przekazanie informacji szacunkowych do ilu placówek oświatowych były kierowane projekty, a także jaka była zakładana liczba beneficjentów.

Według tych informacji w Programie prawie połowa projektów była kierowana do 1 placówki oświatowej (46%). Podobny odsetek był zaś kierowany do więcej niż jednej placówki (48%). Pomiędzy poszczególnymi województwami występują tu znaczne różnice – co pokazuje poniższa tabela, gdzie kolorem niebieskim zaznaczono przeważającą tendencję w województwie:

Województwo	Projekty do 1 placówki	Projekty do wielu placówek	Brak danych*
Dolnośląskie n=37	65%	30%	5%
Kujawsko-pomorskie n=32	56%	44%	
Lubelskie n=20	25%	75%	
Lubuskie n=52	63%	33%	4%
Łódzkie n=36	8%	92%	
Małopolskie n=23	39%	61%	
Mazowieckie n=34	50%	50%	
Opolskie n=33	58%	42%	
Podkarpackie n=25	8%	76%	
Podlaskie n=28	36%	64%	
Pomorskie n=26	50%	50%	
Śląskie n=46	54%	46%	
Świętokrzyskie n=42	43%	21%	36%
Warmińsko-mazurskie n=24	42%	38%	21%
Wielkopolskie n=44	70%	30%	
Zachodniopomorskie n=16	19%	81%	
Realizacja we wszystkich województwach n=518	46%	48%	5%

Źródło 6 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich.

*nie wszystkie województwa przekazały dane umożliwiające to zestawienie.

Choć dysponujemy niepełnymi danymi, tak ze względu na to, że realizacja w 2016 r. jeszcze trwa, jak i dlatego, że nie wszystkie województwa przesłały kompletne informacje, to można powiedzieć, że w ciągu 3 lat realizacji Programu, **projekty realizowano w sumie w ponad 9,5 tys. placówek, i trafiły one do ponad 265 tys. beneficjentów bezpośrednich.** Poniższa tabela pokazuje dane sumaryczne i średnie przypadające na jeden projekt dla poszczególnych województw pod względem liczby placówek i zakładanej liczby beneficjentów:

Województwo	Planowana liczba placówek		Zakładana liczba beneficjentów	
	Suma	Średnia przypadająca na projekt	Suma	Średnia przypadająca na projekt
Dolnośląskie	117	3	12456	366
Kujawsko-pomorskie	125	4	11492	359
Lubelskie	150	8	27153	1358
Lubuskie	1124	22	11824	288
Łódzkie	499	14	7296	203

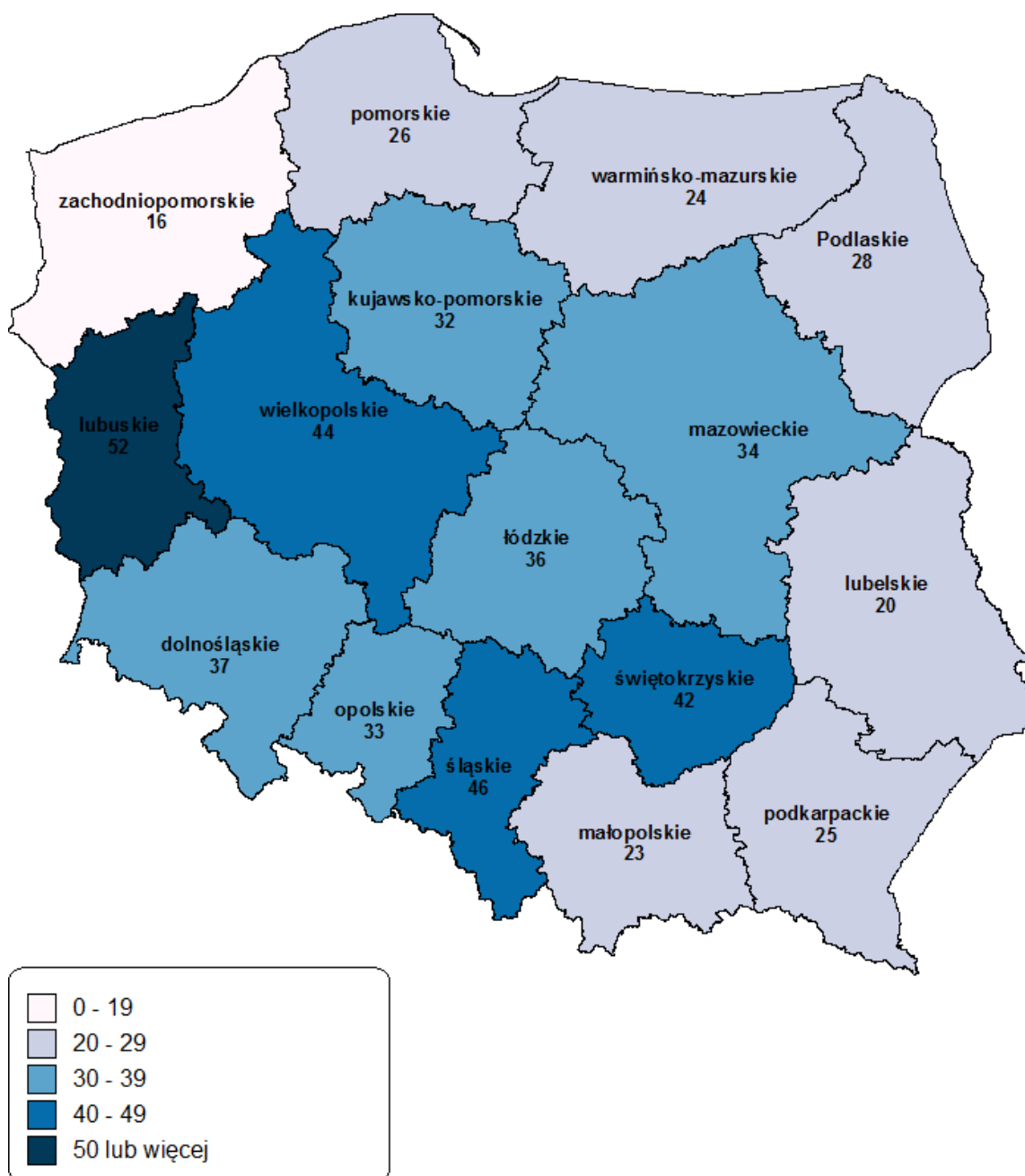
Małopolskie	5874	255	10348	609
Mazowieckie	139	4	16465	484
Opolskie	225	7	12492	379
Podkarpackie	169	7	35689	1428
Podlaskie	170	6	20397	728
Pomorskie	138	5	13492	519
Śląskie	311	7	20827	453
Świętokrzyskie	84	3	10409	372
Warmińsko-mazurskie	59	3	13835	576
Wielkopolskie	125	3	22824	519
Zachodniopomorskie	268	17	18160	1135
Realizacja we wszystkich województwach	9577	19	265159	548

Źródło 7 Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez koordynatorów wojewódzkich.

W powyższej tabeli szczególnie zwraca uwagę województwo małopolskie, które w pierwszym roku realizacji Programu przyjęło do realizacji projekty stawiające na spoty telewizyjne i kampanię medialną, które obejmowały swoim działaniem całe województwo. Podobne projekty, choć na mniejszą skalę gminy, przyjęło do realizacji także w 2016 r. Sprawia to, że województwo to nie jest porównywalne z pozostałymi. Inne województwa zastosowały bardziej standardową strategię wdrażania – przyjmowano do realizację projekty o charakterze lokalnym. Województwa które dofinansowały największą liczbę placówek to: lubuskie, łódzkie, śląskie. Najmniej placówek objęły projekty w województwie warmińsko-mazurskim. Z kolei liczba odbiorców jest największa w województwach: podkarpackim i zachodniopomorskim. Oznacza to projekty o charakterze parasolowym, które docierają z podobną ofertą do wielu odbiorców.

Poniżej przedstawiamy mapę, która obrazuje natężenie oraz liczbę projektów przyjętych do realizacji w województwach w latach 2014-2016.

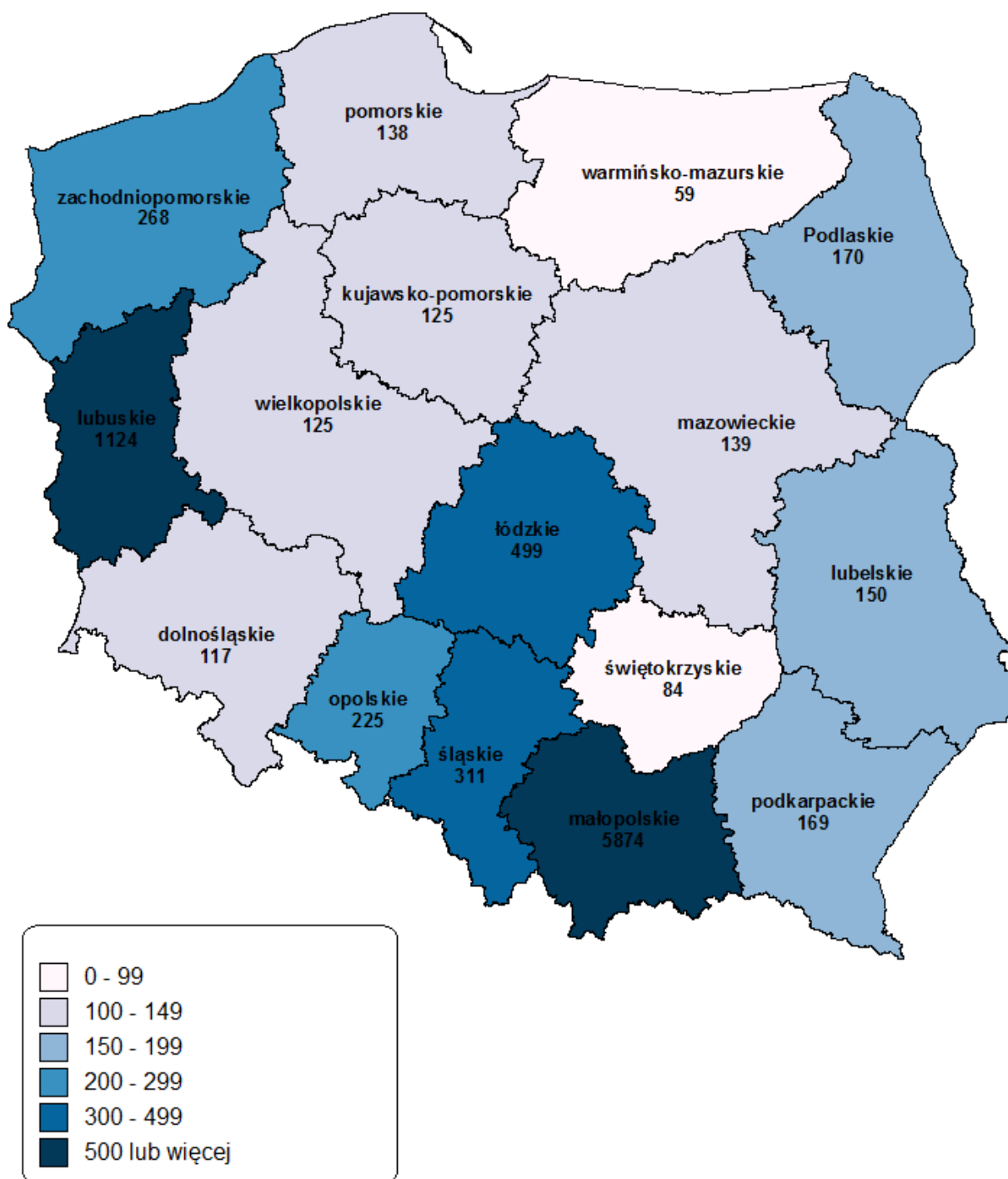

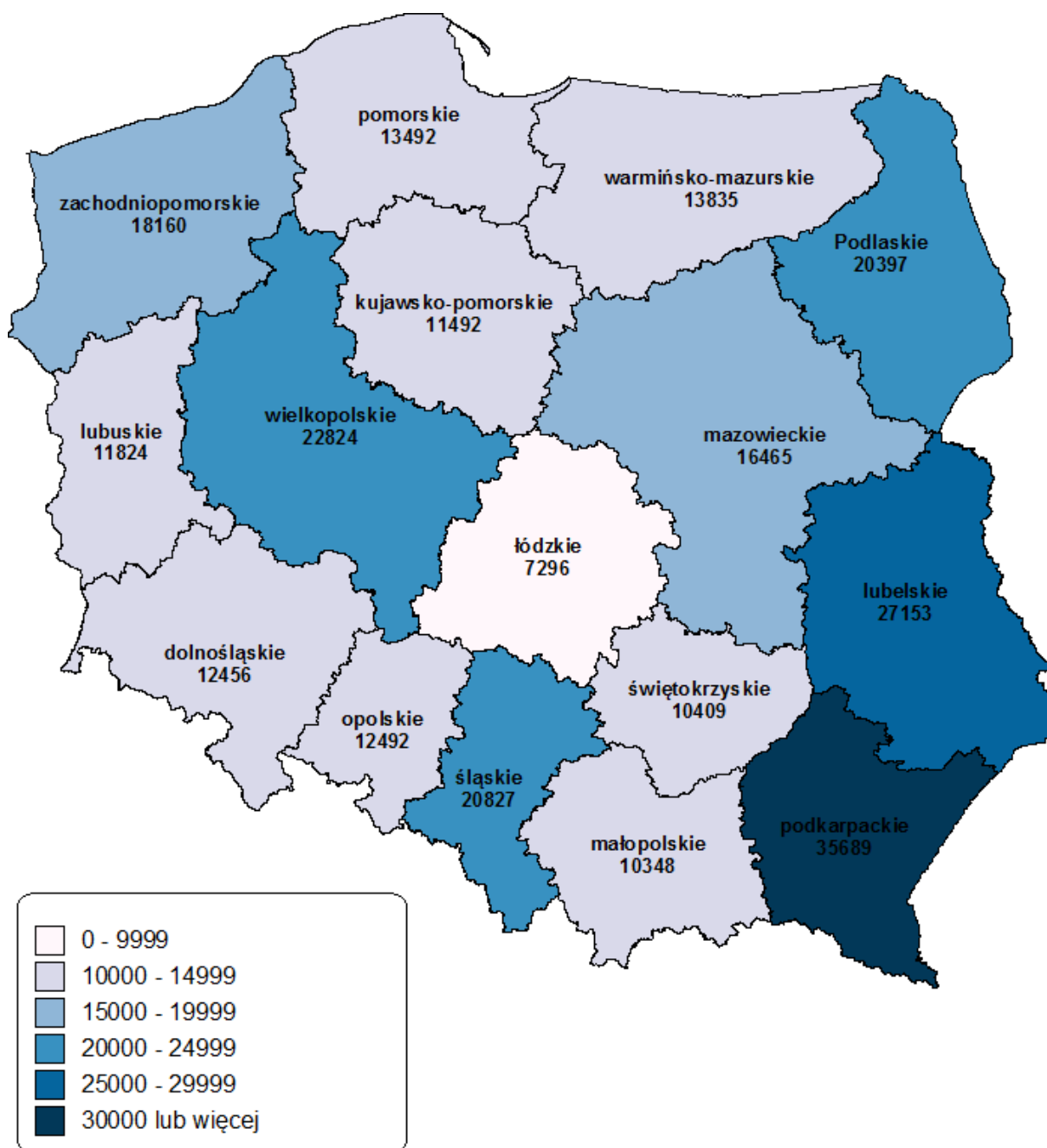
Źródło 8: Liczba projektów zrealizowanych w danym województwie, dane monitoringowe 2014-2016, opracowanie własne

Idąc dalej w analizie, warto zauważyć, że liczba projektów przyjętych do realizacji w Programie nie przekłada się na średnią liczbę placówek przypadającą na projekt (współczynnik korelacji $r = -0,23$), jednak współwystępuje z większą średnią liczbą beneficjentów do jakich docierały projekty ($r = -0,69$).

Stan ten pokazują kolejne mapy – pierwsza przedstawia dane dotyczące liczby placówek objętych Programem, druga zaś liczbę beneficjentów, do których dotarło wsparcie udzielone dzięki Programowi.

Źródło 9: Liczba placówek w których realizowano projekty w danym województwie, dane monitoringowe 2014-2016, opracowanie własne

Źródło 10: Liczba beneficjentów, których objął Program w danym województwie, dane monitoringowe 2014-2016, opracowanie własne

Analiza tych mapa wskazuje jedno – dużą swobodę wojewódzkich urzędów we wdrażaniu Programu. Każde bowiem charakteryzuje się nieco inną strategią. Było więc podejście, że wojewoda dofinansowuje niewiele projektów, ale obejmuje wsparciem wszystkich uczniów, co daje duże liczby w wymiarze wskaźnika beneficjentów. Natomiast były też województwa, które stawiały na rozdrobnienie projektów co wcale nie przekładało się na wielką liczbę beneficjentów – wsparcie było bardziej celowe – skierowane do małej grupy odbiorców. Było ono jednak wtedy relatywnie droższe. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest swoboda realizacji Programu przez każdego wojewodę. Drugą natomiast fakt niewielkiej komunikacji pomiędzy koordynatorami. Gdyby bowiem było forum wymiany chociażby dobrych praktyk między koordynatorami – strategie wdrażania w ciągu 3 lat mogłyby się bardziej ujednolicić.

Większość projektów była realizowana przez danego realizatora tylko raz (81% realizatorów). 16% nazw na liście realizatorów powtarza się przynajmniej 2 razy – dotyczy to w sumie 58 realizatorów projektów. Rekordzistą jest Gorzów Wielkopolski, który jako organ prowadzący realizował 20 projektów i Opole – które realizowało 15 projektów. Wśród organizacji pozarządowych warto wymienić Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Edukacji „Drogowskazy”, które zrealizowało 9 projektów w różnych województwach, a także Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii Oddział Terenowy w Gorzowie Wielkopolskim, które w tym mieście zrealizowało 7 projektów.

Generalnie projekty były realizowane na równi przez jednostki samorządu terytorialnego (51% projektów) i przez organizacje pozarządowe (49%) projektów.

Źródło 11: Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawy procentowania: 2014 n=86, 2015 n=89, 2016 n=87, Realizacja 2014 - 2016 n=262.

Kwestią konieczną do poruszenia jest wkład własny, którego wysokość województwa mogły samodzielnie ustalić. W Programie była możliwość udzielania zarówno dofinansowania projektu jak i sfinansowania go w całości. I tak np. w roku 2015 województwo podkarpackie zdecydowało, iż nie będzie oczekiwało wkładu własnego od realizatorów projektów. – udało się zrealizować 7 projektów. Natomiast województwo śląskie wymagało 20% wkładu własnego od projektodawców i to pozwoliło dofinansować 14 projektów w 2015 roku. W tym przypadku należy jednak zaznaczyć głos projektodawców:

20% to bardzo dużo. Mało która szkoła może sobie na to pozwolić. My mamy sponsora w naszej wsi i dlatego gmina zgodziła się, by ubiegać się o projekt. Inne nasze szkoły nie mają szans.

Projektodawca

Z kolei w województwach, w których nie ma wymogu wkładu własnego, ze względu na ograniczoną kwotę można było przyjąć do realizacji niewielką liczbę projektów. Każda z tych decyzji pozostawała w gestii zespołów wojewódzkich i nie można ich podważać. Warto jednak zastanowić się nad tym w kontekście wypowiedzi jednego z koordynatorów:

No prawda jest taka, że tych pieniędzy nie ma za dużo. Nie ma czym dzielić.

Koordinator wojewódzki

Wysoka wartość wkładu własnego skutkuje tym, iż wiele placówek nie bierze udziału, bo nie jest w stanie go zapewnić. Zwłaszcza, w przypadku, gdy powinien on być pieniężny. Zyskują na tym placówki będące w lepszej sytuacji finansowej, gminy lub szkoły posiadające sponsora. Natomiast finansowanie w całości może być odbierane jako „ułatwienie sobie zadania” zgodnie z logiką, którą pokazuje poniższy cytat:

My wyszliśmy z założenia, że albo przyznajemy 100% wnioskowanej kwoty albo w ogóle. Nie bawimy się w dofinansowania, że np. ktoś wnioskował o dotację na 10 tys. ale uznajemy, że damy im 6 tys.

Koordinator wojewódzki

To podejście nie jest nieprawidłowe. Jednak w przypadku, gdy środków do podziału nie jest zbyt wiele warto rozważyć procedurę dofinansowania. Należy jednak rozważnie stosować wysokość wkładu własnego, gdyż jest to kryterium dostępu do konkursu i ono nie powinno uniemożliwiać wzięcie udziału w konkursie partnerom słabszym finansowo. Rok 2016 przyniósł jednak wraz z rekomendowanymi priorytetami inne zjawisko – a mianowicie więcej przyznano dotacji jednostkom samorządowym. A tam gdzie 2 priorytety były wyłącznymi obszarami realizacji – pieniądze w całości otrzymały samorządy. Piszemy o tym więcej w rozdziale zadania priorytetowe.

Poniżej prezentujemy tabelę, w której opisano szczegółowo strategię jakie przyjęły województwa. Są to dane za rok 2015 który można uznać za modelowy rok wdrażania projektów. Sposoby pracy zespołów wojewódzkich świadczą o przyjętej logice - pierwszy rok realizacji wiązał się z dużym spóźnieniem środków, a co za tym idzie zadań, z kolei rok ostatni realizacji przeniósł modyfikacje w postawi zadań priorytetowych. Rok 2015 dawał województwom najwięcej swobody w działaniu.

Województwo	Kto mógł ubiegać się o dofinansowanie?		Czy wymagano wkładu własnego?		Możliwość wkładu pozafinansowego	Wysokość wkładu własnego	Maksymalna kwota dofinansowania
	JST	NGO	JST	NGO			
Podlaskie	Tak	Tak	Nie	Nie	Nie	10%	100 000
świętokrzyskie	Nie	Tak	- *	Tak	Tak	Min. 20%, w tym max 10% wkład pozafinansowy	-
Małopolskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	10%	-
podkarpackie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	100 000
Mazowieckie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	50 000
Łódzkie	Nie	Tak	-	Nie	-	-	-
Pomorskie	Tak	Tak	Nie	Tak	Tak	10%	-
wielkopolskie	Tak	Tak	Nie	Nie	-		30 000
Śląskie	Tak	Nie	Tak	-	Tak	20%	-
Lubelskie	Nie	Tak	-	Nie	Nie	10%	-
zachodniopomorskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	5%	-
warmińsko-mazurskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	20%	50 000
Lubuskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	-	-
Dolnośląskie	Tak	Tak	Tak	Tak	-	10%	-
Opolskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Tak	10%	-
kujawsko-pomorskie	Tak	Tak	Tak	Tak	Nie	10%	-

Źródło 12 Opracowanie własne.

*

Kolejnym wątkiem wartym poruszenia jest kwestia czasu realizacji projektów. Jest to złożona kwestia. Jednym z elementów jest podnoszona przez koordynatorów sprawa momentu wdrażania Programu w województwach. Program jest roczny i realizowany w ramach rocznych budżetów w resortach. Efektem tego jest to, że – zdaniem przedstawicieli województw - województwa otrzymały informacje o możliwości uruchomienia konkursów późno, czyli dopiero w kwietniu 2015 roku, czy w czerwcu w 2016. W ostatnim roku wdrażania dodatkowo proces ten został zaburzony przez dołożenie w Harmonogramie proponowanych obszarów priorytetowych do realizacji.

Od sprawności zespołów wojewódzkich i przedstawicieli kuratoriów oświaty odpowiedzialnych za realizację tych zadań zależało tempo, w jakim uporano się z ogłoszeniem konkursu i wyborem projektów. Niemniej jednak środki przeznaczone na projekty pojawiły się w województwach w miesiącach letnich. Konsekwencją takiego sposobu finansowania jest realizacja projektów najczęściej od września, ponieważ wakacje w szkole nie są dobrym czasem, na realizację zadań.

W ostatnim roku wdrażania Programu powielila się sytuacja późnego przekazania środków finansowych. I nawet gdy w województwie postarano się szybko rozstrzygnąć konkursy - czyli np. już w maju - okazało się, że pieniądze będą dopiero w lipcu, część planowanych w projektach działań nie mogła być sfinansowana. A zatem nawet duża sprawność organizacyjna nie pomogła w przewyciężeniu tej obiektywnej trudności. W efekcie

projekty najczęściej rozpoczynały się we wrześniu. Oczywiście przy dobrym harmonogramie można zrealizować wiele działań, jednak Program, na co zwracają uwagę realizatorzy, w swojej istocie dotyka działań profilaktycznych a zatem związanych z ciągłością i długookresowym wsparciem. W przypadku takiej konstrukcji trudno mówić, iż projekty spełniają ten warunek. Jest to zasadnicza przeszkoda w trwałym osiągnięciu rezultatów. Z kolei przedstawiciel MEN, jako jedną z ważniejszych kwestii, wskazuje właśnie trwałość rezultatów.

Bardzo nam zależy na trwałych rezultatach tych projektów w szkołach, w środowiskach lokalnych.

[Przedstawiciel MEN]

Drugą kwestią, którą należy podnieść w tym kontekście jest fakt, iż mimo tak krótkiego czasu wdrażania niektóre województwa realizowały kilka konkursów, gdyż nie udawało się w całości rozdysponować środków w ramach pierwszego. Taka sytuacja miała miejsce w 4 województwach. W województwie małopolskim w roku 2015 sytuacja była skrajna – ostatni czwarty konkurs miał datę wpływu ofert do 30 października 2015 roku. Trudno uznać to za dobrą praktykę. Projekty przyjęte do realizacji miały niespełna 2 miesiące na realizację zadań. Trudno oczekiwać, by działania w nich podejmowane miały charakter długookresowego wsparcia, mającego wpływ na zmianę nawyków czy postaw młodzieży. Widać w roku 2016 że województwa powoli zmieniały strategię i przyjmowano do realizacji coraz mniej projektów a za to na większe kwoty. Projekty te częściej miały charakter parasolowym, czyli opierały się na podobnym działaniu kierowanym do kilku placówek.

*

Kolejnym istotnym tematem jest wybór projektów. Każde z województw dokonuje oceny projektów w ramach zespołu wojewódzkiego. Niekiedy ocena formalna dokonywana jest uprzednio przez urzędników, zaś zespół ocenia wnioski tylko merytorycznie. Czasami zaś obie te oceny dokonywane są przez zespół. Jednak sytuacja, w której pierwszy etap oceny nie jest realizowany przez powołany zespół budzi wątpliwości, gdyż to właśnie zespół wojewódzki uprawniony jest zarówno do oceny formalnej, jak i merytorycznej. Niemniej jednak w ramach zespołów podejmowane są decyzje o tym, które wnioski zostaną przyjęte do realizacji i dofinansowane.

W ramach zespołów oceniane merytorycznie są wszystkie projekty, które przeszły ocenę formalną. Tworzona jest lista rankingowa, przy czym do dokumentacji konkursowej nie są załączane precyzyjne wskaźniki, ile można otrzymać punktów za każdy oceniany wymiar projektu. W regulaminach natomiast są umieszczone opisy kryteriów merytorycznych jak np. w zaprezentowanym fragmencie regulaminu jednego z województw:

Kryteria merytoryczne:

- a) adekwatność oferty, w tym: zgodność oferty z celami konkursu, właściwy dobór beneficjentów,*
- b) zawartość merytoryczna, w tym: spójność zaplanowanych działań, czy projekt odpowiada na potrzeby beneficjentów, dostosowanie metody realizacji działań do potrzeb beneficjentów, realna możliwość wykonania planowanych działań,*
- c) innowacyjność oferty, czy planowane zadania pozwalają na osiągnięcie zamierzonych rezultatów, trwałość projektu, ewaluacja projektu,*

d) kalkulacja kosztów, w tym spójność budżetu ze szczegółowym opisem projektu, czy proponowane koszty pozwalają na prawidłową realizację projektu, przejrzystość kosztorysu, realne koszty

e) doświadczenie i potencjał organizacyjny, w tym doświadczenie w realizacji zadań podobnego typu, zasoby kadrowe (w tym kwalifikacje osób, które będą realizować zadanie), posiadany wkład rzeczowy (np. lokalowy, sprzętowy i inny, wraz z informacją o stanie technicznym) i osobowe, w tym świadczenia wolontariuszy i pracę społeczną członków w ramach projektu - ważny z punktu widzenia realizacji zadania, partnerzy w projekcie,

f) analiza i ocena realizacji zleconych zadań publicznych w przypadku organizacji pozarządowej lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, które w latach poprzednich realizowały zleczone zadania publiczne, biorąc pod uwagę rzetelność i terminowość oraz sposób rozliczenia otrzymanych na ten cel środków.

g) trwałość projektu, w tym: stopień, w jakim projekt gwarantuje trwałe rezultaty, w szczególności wymierne oddziaływanie na grupę docelową, cele krótkoterminowe, cele długoterminowe.

Fragment regulaminu konkursu

Cytowany fragment z regulaminu wojewódzkiego oparty jest na „Rekomendacjach MEN dla zespołów wojewódzkich”. W dokumencie „Rekomendacje...” natomiast na str. 13 podano również wzór karty oceny merytorycznej, gdzie wskazano skalę ocen dla 5 obszarów. Projektodawcy jednak nie mieli pełnej wiedzy, co i w jaki sposób będzie oceniane w poszczególnych województwach.

Kryteria wyboru są dość szerokie – skonstruowane poprawnie, jednak brak przypisania wag do tych kryteriów powoduje, że projektodawcy nie wiedzą, czego mogą się spodziewać podczas oceny wniosków.

Warto też wspomnieć, iż sami koordynatorzy pytani w wywiadzie o to, czym kierują się zespoły przy wyborze wniosków podkreślają:

Nie mamy pożądanego typu projektów. Dobrze, jak projekt jest na tyle ciekawy, że nas zaskoczy.

Lub też:

Tak naprawdę to są projekty lokalne, dotyczące jednej szkoły zazwyczaj, kilku szkół, rzadziej się spotyka projekty bardziej globalne. My bierzemy pod uwagę diagnozę, którą wnioskodawcy załączają do swoich ofert. I na tej podstawie wybieramy oferty, jak pani dyrektor powiedziała, coś co nas zaskoczy, jest nieszablonowe.

Widać więc, że pole do interpretacji kryteriów jest szerokie. Można więc powiedzieć, że o jakości wyboru projektów stanowią członkowie i ich autorytet wynikający z piastowanych funkcji a nie formalne, technokratyczne procedury wyboru. Można zatem powiedzieć, iż wybór projektów jest raczej ograniczany od strony formalno-

prawnej np. wkładem własnym czy maksymalną kwotą dofinansowania ale już nie do końca tematami czy formami pracy z odbiorcami.

Ważnym ujawnionym wątkiem we współpracy zespołów wojewódzkich jest też ich skład, co przekłada się następnie na wybór projektów. Jak powiedział szczerze jeden z koordynatorów - *każdy ciągnie w swoją stronę i trudno czasem o kompromis*. Wskazuje to na dużą autonomię tych ciał, które pomimo procedur mają swobodę w kształtowaniu swoich decyzji.

*

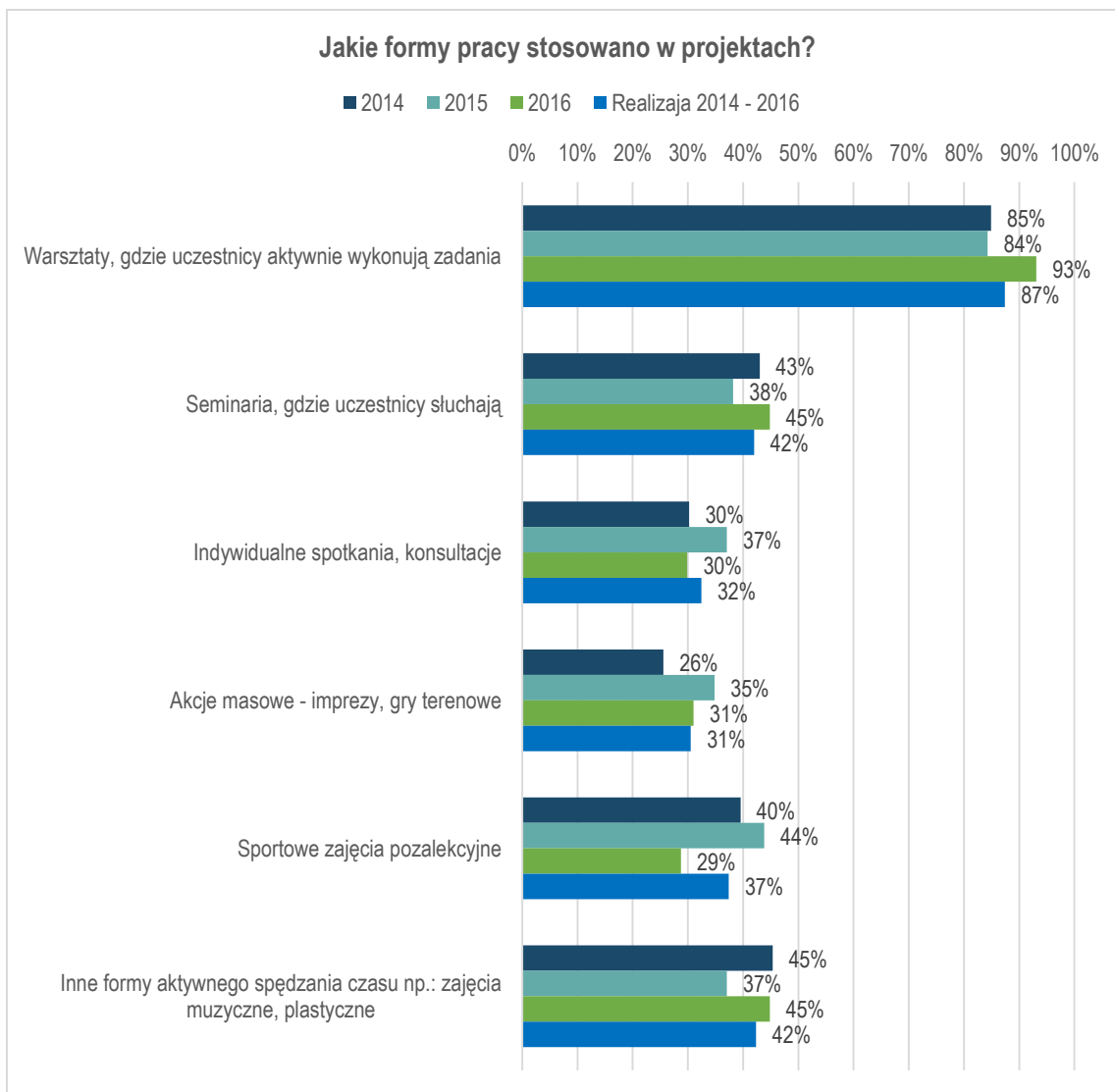
Reasumując, województwa samodzielnie stworzyły sposoby i procedury wyboru wniosków, co siłą rzeczy skutkuje dużym zróżnicowaniem zasad wyboru. Istniały spore różnice dotyczące kwestii wkładu własnego do projektów, dlatego należy zwracać uwagę, by nie były one zbyt wygórowane, gdyż tym samym zamkną drogę dostępu dla pewnej części podmiotów. Podsumowując natomiast kwestie oceny można powiedzieć, iż pomimo dokonywania oceny punktowej i tworzenia rankingów projektów – zespoły wojewódzkie mają dużą swobodę oceny projektów. Przyjmują do realizacji te projekty, które jakoś się wyróżniają – ciekawą formą aktywności, nieszablonowym podejściem do realizacji działań lub korzystnym budżetem i zaangażowaniem projektodawcy.

3. Realizacja projektów

1) Formy pracy w projektach

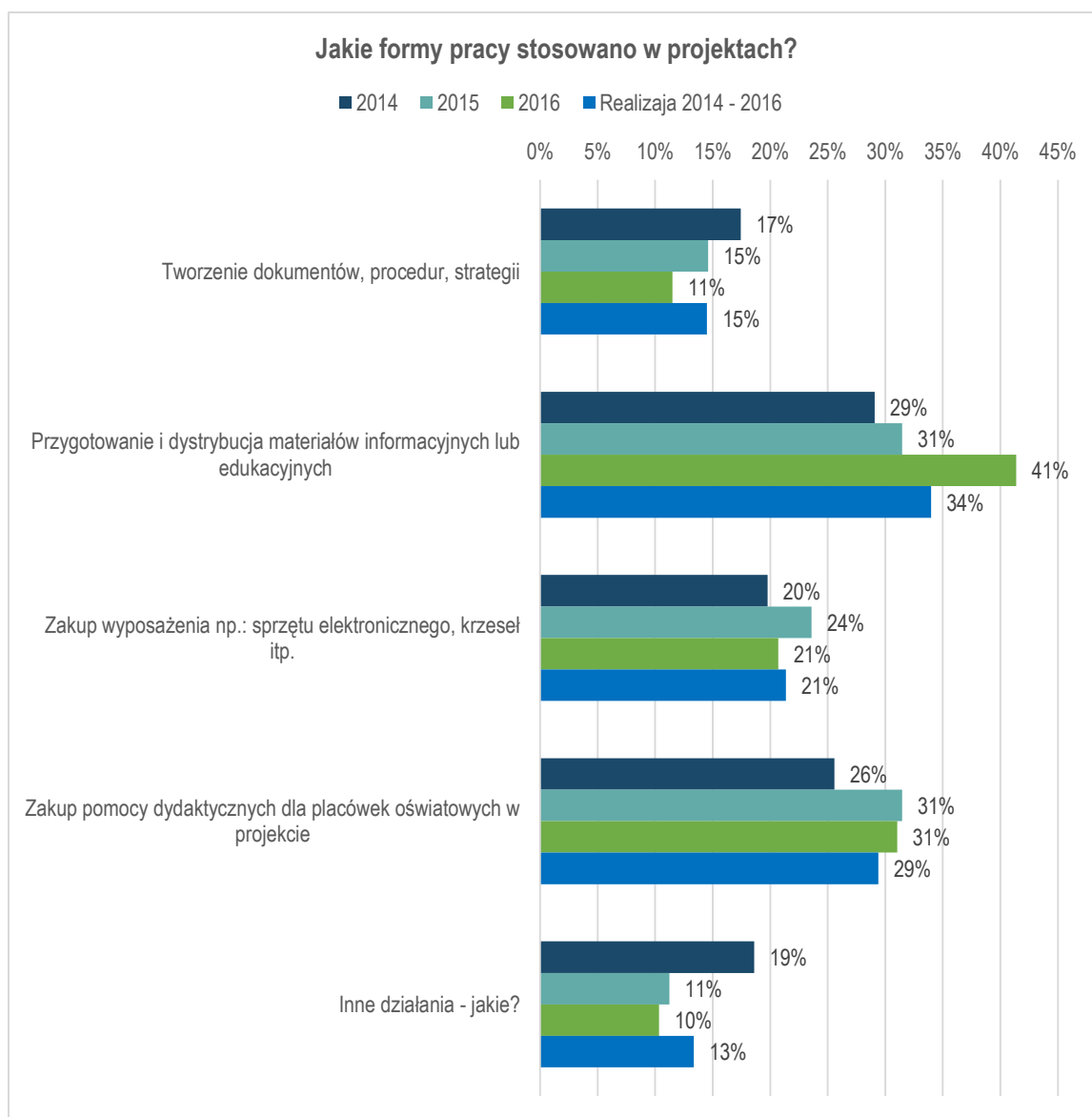
Program „Przyjazna i Bezpieczna Szkoła” podejmował tematy, które wymagały aktywnych form pracy z beneficjentami. W ciągu 3 lat realizacji **87% projektów wojewódzkich wykorzystywało formy warsztatowe**. Na drugim miejscu – 42% projektów – znalazły się seminaria i oferta innych niż sportowe zajęć pozalekcyjnych. W kolejnych latach coraz rzadziej organizowane były zajęcia sportowe (spadek o 11 punktów procentowych). Na poniższym wykresie przedstawiono odpowiedzi na pytanie o wykorzystywane w projekcie formy pracy w podziale na poszczególne lata realizacji projektu.

Źródło 13 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. W pytaniu można było wskazać kilka odpowiedzi. Podstawy procentowania: 2014 n=86, 2015 n=89, 2016 n=87, Realizacja 2014 - 2016 n=262.

Z kolei, gdy przyjrzymy się temu jak kierowane było wsparcie na tzw. twarde elementy (produkty) widać, że na przestrzeni 3 lat, projektodawcy coraz częściej podejmowali się przygotowania i dystrybucji materiałów informacyjnych (wzrost o 12 punktów procentowych), stąd być może wzrastająca liczba odbiorców działań, gdyż formy takie jak ulotki, czy materiały zamieszczone w Internecie mają ze swej natury duży zasięg.

Źródło 14 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. W pytaniu można było wskazać kilka odpowiedzi. Podstawy procentowania: 2014 n=86, 2015 n=89, 2016 n=87, Realizacja 2014 - 2016 n=262.

Projekty wojewódzkie, które oferowały tylko **jedną formę pracy stanowiły rzadkość** – 23% z nich oferowała 4 formy pracy. Najczęściej stosowano połączenie warsztatów i zajęć pozalekcyjnych innych niż sportowe, a do nich stosowano albo seminaria, albo sportowe zajęcia pozalekcyjne, albo przygotowanie i kolportaż materiałów informacyjnych. Wynika z tych danych więc, że projekty lokalne miały najczęściej charakter pewnego zbioru działań, które były kierowane do kilku grup odbiorców. Przez kilku koordynatorów było to jednak wskazywane jako wada:

To kwestia słabości tej diagnozy w szkołach. Każdy po prostu planował jakieś działania i je umieszczał w projekcie.

W badaniu ankietowym 79% respondentów wskazało, że ich projekt zakładał także aktywizację uczestników – na przykład zorganizowanie przez uczniów przedstawienia, wolontariat szkolny, przekazywanie wiedzy przez przeszkolonych nauczycieli podczas godzin wychowawczych. W wywiadach telefonicznych wśród realizatorów

jako przykłady tego typu działań można wskazać angażowanie w ramach projektu uczniów szkoły ponadgimnazjalnej do przygotowania warsztatów dla młodzieży gimnazjalnej lub ze szkół podstawowych. Takie formy pracy należy ocenić bardzo dobrze.

Dobra praktyka!	Projekt Stowarzyszenia AWIS „Innowacją w Cyberprzemoc”¹ Projekt zakładał przygotowanie portalu dotyczącego ograniczania przemocy i zachowań agresywnych, a w szczególności cyberprzemocy. Portal BezAtaku.pl zawierał takie materiały jak scenariusze lekcji i informacje, gdzie można uzyskać pomoc, ale także filmy edukacyjne, w których przygotowaniu wzięło udział około trzydzieścioro dzieci. Zaangażowanie uczniów w przygotowanie filmu miało bardzo pozytywne skutki dla zasięgu portalu. Dzięki sieciom społecznościowym materiały edukacyjne obejrzało ponad 12 tysięcy odbiorców, ponieważ uczestnicy udostępniali materiał ze swoim udziałem, dzięki czemu dotarły one do zdecydowanie większego grona odbiorców.

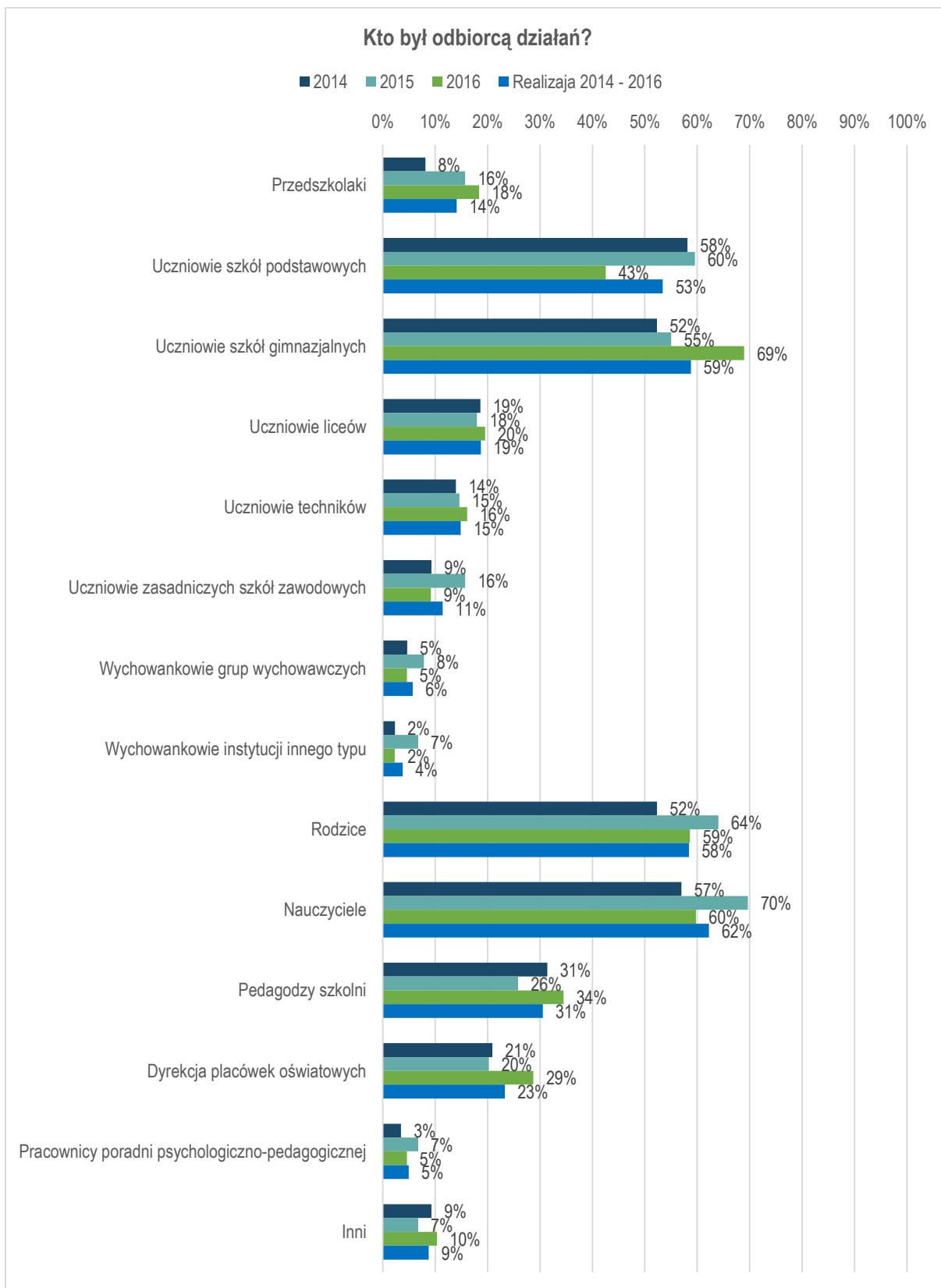
pozytywnie można także ocenić projekty, w których **dwie grupy odbiorców biorą udział wspólnie w warsztatach lub zajęciach dodatkowych**. Taka forma pracy pomaga udzielać wiedzy i tworzy trwałe podstawy do pracy z problemami danej społeczności. Według deklaracji w ankietach, taka sytuacja miała miejsce w **57% projektów**.

2) Beneficjenci

Ponieważ Program był kierowany przede wszystkim do szkół, projekty, które nie uwzględniały uczniów w swoich działaniach należały do rzadkości (zaledwie 8% projektów w badaniu ankietowym, które nie były kierowane do uczniów). Wśród uczniów natomiast najczęściej pracowano z uczniami gimnazjów (59% projektów). Poza tym w projekty często byli włączani nauczyciele (62%) i rodzice (58% projektów). Projekty najrzadziej były kierowane do wychowanków – w ciągu 3 lat było to 9% projektów.

Na zamieszczonym niżej wykresie przedstawiono szczegółowe informacje o odbiorcach projektów zebrane w ankiecie elektronicznej w podziale na poszczególne lata realizacji Programu.

¹ Więcej o projekcie można znaleźć na stronie <http://awis.org.pl/19-aktualnosci/98-projekt-pn-innowacja-w-cyberprzemoc> [data odczytu 1.12.2016]

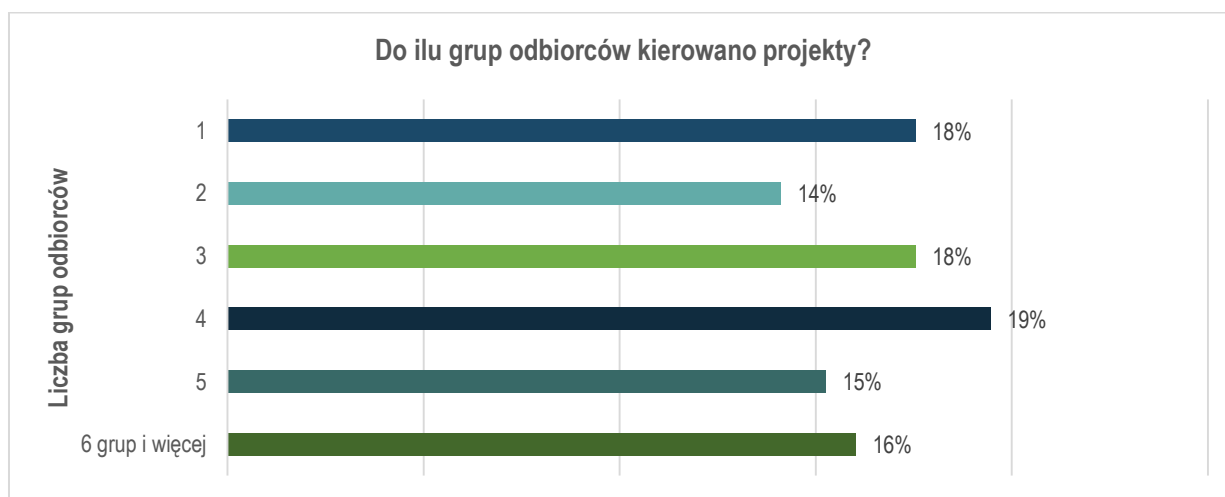

Źródło 15 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. W pytaniu można było wskazać kilka odpowiedzi. Podstawy procentowania: 2014 n=86, 2015 n=89, 2016 n=87, Realizacja 2014 - 2016 n=262.

Warto zauważyć, że projekty kierowane tylko do dorosłych stanowiły rzadkość – w sumie w ankiecie elektronicznej zidentyfikowano 16 tego typu projektów na 262. Zaś projekty kierowane tylko do dzieci i młodzieży zdarzały się 4,5 razy częściej – w ankiecie było ich 72 na 262.

Wśród osób, do których kierowano wsparcie najczęściej byli to: nauczyciele, rodzice i uczniowie szkół gimnazjalnych i podstawowych – co oznacza właściwą odpowiedź na cele Programu. Wydaje się bowiem, iż projekt szkolny, który obejmuje swoim wsparciem tylko jedną grupę – np. tylko uczniów nie może do końca spełnić założeń związanych z kompleksowym rozwiązaniem problemu w danej społeczności. Taką cechą nosił jednak niemal co piąty projekt (18%).

Źródło 16 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=262.

*

Podsumowując powyższe dane, na podstawie zebranych dotychczas deklaracji realizatorów można stwierdzić, że modelowy projekt realizowany lokalnie to taki, który:

- * Oferuje warsztaty, seminarium, zajęcia pozalekcyjne dla uczniów i materiały informacyjne.
- * Jest adresowany do czterech grup odbiorców: nauczycieli, rodziców i uczniów (głównie szkół podstawowych albo gimnazjalnych).
- * Zakłada aktywny udział części odbiorców w działaniach projektowych.

4. Efekty i ich monitorowanie

Monitorowanie celów Programu i efektów projektów

Większość respondentów (97%) w ankietach elektronicznych wskazało, że w jakiś sposób podejmują próbę mierzenia efektów swoich działań. W realizacji projektów na przestrzeni 3 lat, najczęściej wskazywaną praktyką badawczą była ankieta dla uczestników (65% projektów) i obserwacja (64% projektów). Ewaluacja prowadzona przez osoby, które nie są członkami zespołu projektowego była wyjątkiem, wskazało ją 2% respondentów.

W programie element mierzenia efektów był bardzo ważny. Odzwierciedlała go również dość skomplikowana sprawozdawczość wymagana od projektodawców a następnie od koordynatorów wojewódzkich. Efektem który daje się zauważyć jest to, że wzrosła liczba projektodawców którzy niejako „nauczyli się” poprawnie badać efekty swoich działań. Obserwujemy w kolejnych latach wzrost liczby projektów z mierzaniem efektu pre i post (2014 – 4, 2015-14, 2016-17). Można mówić o efekcie dodanym Programu w tym wymiarze.

Cel szczegółowy nr 1: Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki

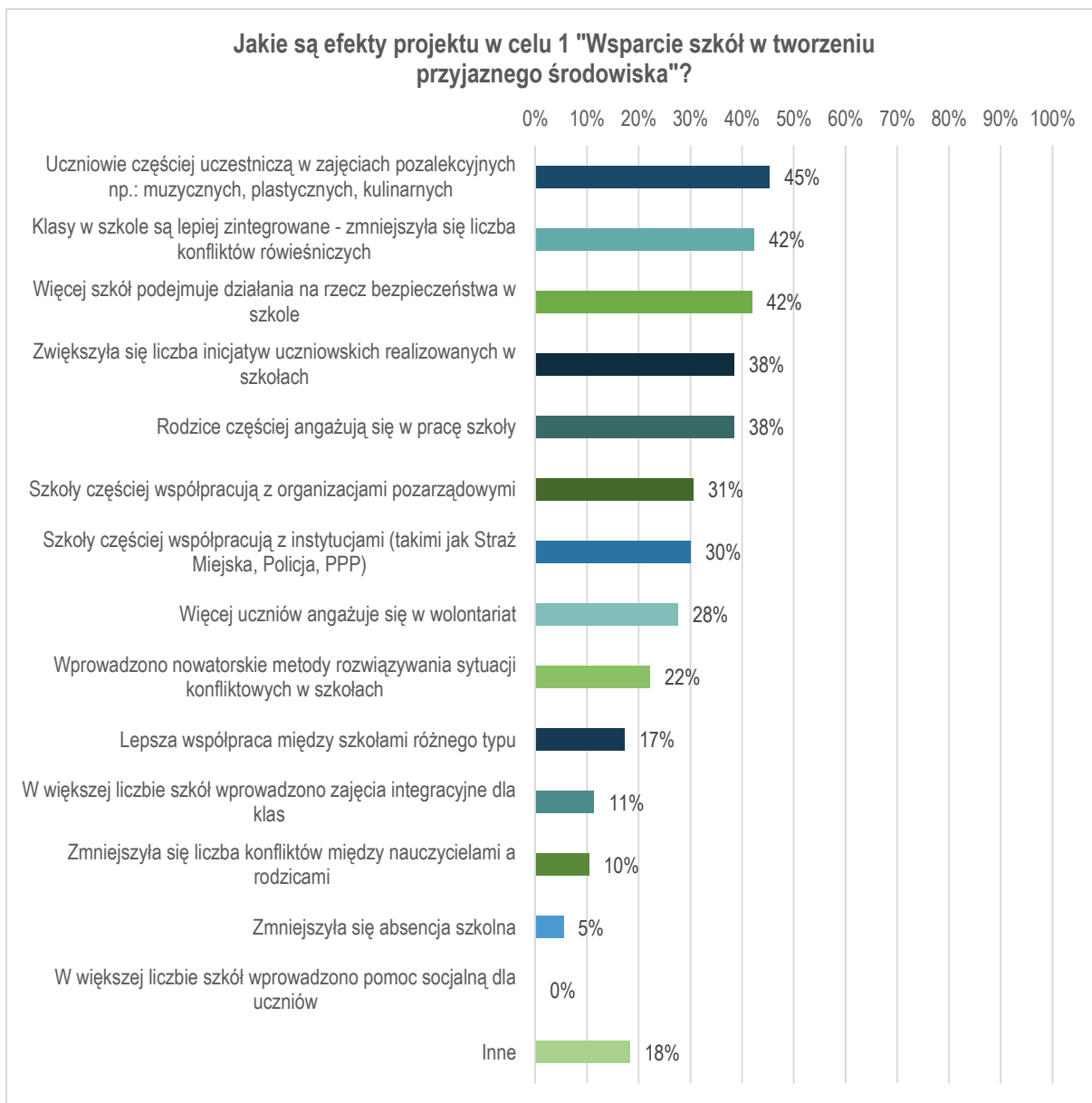
Według dokumentacji, cel szczegółowy Programu dotyczy w największym stopniu wspierania działań szkół i innych placówek oświatowych w wykonywaniu ich obowiązków wychowawczych. Cel ten miał zostać zrealizowany poprzez 7 typów działań²:

1. *Budowanie pozytywnych relacji społecznych.*
2. *Rozwijanie kompetencji społecznych uczniów i wychowanków oraz wspieranie prawidłowego rozwoju osobowości dzieci i młodzieży.*
3. *Uspołecznianie szkoły i placówki i integrowanie środowiska szkoły i placówki, w tym uczniów i wychowanków z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorych, odmiennych kulturowo i wielojęzycznych.*
4. *Rozwijanie potencjału szkół i placówek w zakresie bezpiecznego funkcjonowania uczniów i wychowanków, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.*
5. *Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli, wychowawców i rodziców.*
6. *Zwiększanie pozycji i roli rodziców w szkole i placówce.*
7. *Zwiększanie współpracy z podmiotami i instytucjami, które mogą wspierać działania szkoły i placówki w środowisku lokalnym.*

Na poniższym wykresie przedstawiono efekty, jakie w odniesieniu do tego celu wskazali realizatorzy projektów. Najczęściej wskazywanym efektem (w **45% projektów**) było częstsze **uczestniczenie przez uczniów w zajęciach pozalekcyjnych**, a także (w **42% projektów**) **lepsza integracja klas**, wyrażająca się m.in. przez zmniejszenie się konfliktów rówieśniczych. Z punktu widzenia celów Programu ważne jest także to, że dzięki projektom 42% szkół aktywnie podejmuje działania na rzecz bezpieczeństwa w szkole. Bardzo ciekawym i wartym zauważenia wskaźnikiem jest z kolei dana – **38% rodziców bardziej angażuje się w pracę szkoły oraz 38% uczniów angażuje się w inicjatywy szkolne**. To dane wskazujące na pozytywną zmianę w placówce, która podejmuje działania w tym obszarze.

² Załącznik do uchwały nr 130/2014 Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2014 r. Rządowy program na lata 2014–2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, Rozdział VI. Cele Programu.

Źródło 17 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=203.

Program zakładał też wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Dane którymi dysponujemy wskazują jednak, że działania które miałyby odpowiadać na takie potrzeby w szkołach były podejmowane dużo rzadziej. W poniższej tabeli dane z 2 lat wskazują, iż chętniej oferowano uczniom indywidualne wsparcie rozwijające ich kompetencje społeczne i psychologiczne niż pracę z obszarami deficytowymi.

Wskaźnik realizacji Programu	Wartość dla 2014	Wartość dla 2015
Liczba uczniów klas I - IV w szkołach podstawowych uczestniczących w zajęciach integrujących w szkole i placówce	7076	6600
Liczba uczniów klas I w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych oraz wychowanków grup wychowawczych uczestniczących w zajęciach integrujących w szkole i placówce	4523	6020
Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach lub programach rozwijających umiejętności psychologiczne i społeczne, w tym w zajęciach pozalekcyjnych	11550	13465

Źródło 18 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych z realizacji Programu.

Integracja więc została w ramach Programu zinterpretowana raczej jako rozwój rówieśniczy, integrowanie klas - tworzenie zeń społeczności, aniżeli jako wzmocnienie słabszych ogniw. Niemniej jednak można wskazać wyjątki w tym obszarze – np. projekt skierowany do klas na temat włączenia uczniów niepełnosprawnych (głównie autystycznych) zaowocował efektem w postaci zapraszania tych uczniów na urodziny do innych dzieci (przykład z projektu w woj. Mazowieckim).

Ponadto, jeden z podstawowych efektów, jakie można by było oczekiwać po działaniach w tym obszarze – to znaczy spadek absencji szkolnej – wskazywano tylko w 11 projektach (5% na powyższym wykresie). Może to wynikać z dwóch powodów: realizatorzy nie sięgali do danych o absencji szkolnej ani podczas diagnozy, ani podczas ewaluacji efektów (co mówi o słabości obu tych etapów w projektach), albo ich projekty angażowały i wpływały na uczniów aktywnych, którzy nie mają problemu z opuszczaniem szkoły (co z kolei oznacza pominięcie w projektach osób, które są w trudniejszej sytuacji).

Cel szczegółowy nr 2: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży

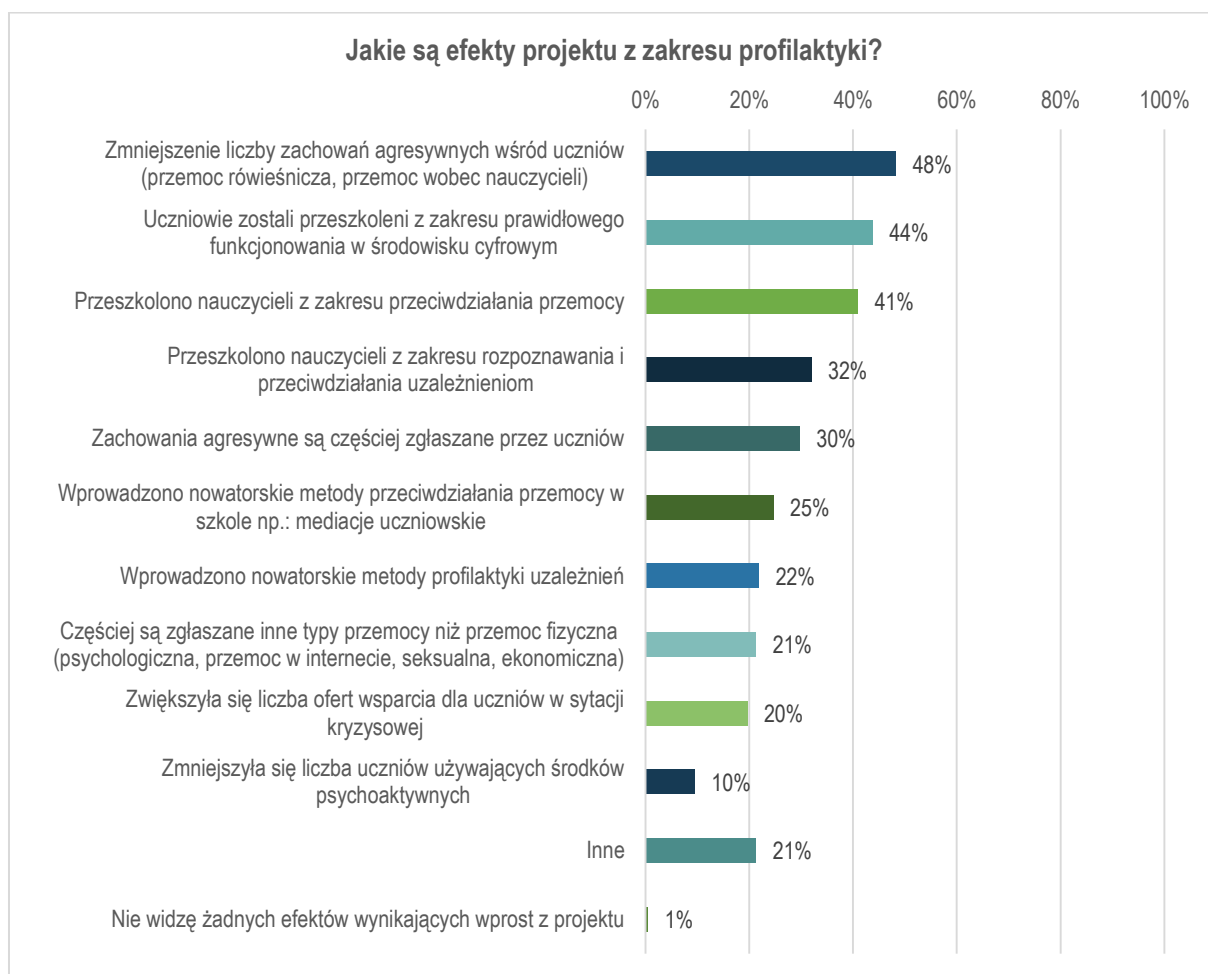
Cel 2. Programu dotyczy przede wszystkim różnych działań profilaktycznych prowadzonych przez szkoły. W dokumentacji programowej, koncentruje się on na 4 działaniach:

1. *Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy.*
2. *Przeciwdziałaniu używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktykę uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu.*
3. *Kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów.*
4. *Rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych uczniów i wychowanków, m.in. związanych z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych, a także przemocą w rodzinie.*

Jak wspomniano wyżej, był to najczęściej wybierany cel w projektach wojewódzkich. Należy też zaznaczyć, że jest to cel najbardziej pojemny znaczeniowo. Najczęściej wskazywanym efektem projektów przez realizatorów było **zmniejszenie się liczby zachowań agresywnych wśród uczniów (48% projektów)**. Ponieważ wiele projektów odpowiadało na problem przemocy w Internecie, ważnym efektem było także **przeszkolenie uczniów na temat zasad prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym (44% projektów)**. Warto zauważyć,

że w tym celu ważnym aspektem działań było też szkolenie i docieranie z informacją do nauczycieli i pracowników szkół. W 41% projektów nauczyciele zostali przeszkoleni z zakresu przeciwdziałania przemocy, a w 32% - z rozpoznawania i przeciwdziałania uzależnieniom.

Źródło 19 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 - 2016 n=178.

Na podstawie powyższych danych, najmniej wiadomo na temat działań na rzecz rozwiązywania kryzysów życiowych i rozwojowych uczniów i wychowanków. Na podstawie danych z monitoringu wskaźników realizacji Programu dla 2014 i 2015 r. można powiedzieć, że ta tematyka była podejmowana w 2015 r. częściej niż w 2014 r. Jednak w skali całego Programu, działania nakierowane na tego typu interwencję należały do rzadkości. Wskazują na to niskie liczby mówiące o liczbie przeszkolonych osób w zakresie takiej pomocy. Warto te liczby zestawzić z liczbami przeszkolonych nauczycieli w zakresie przeciwdziałania agresji, czy profilaktyki uzależnień. Liczby są bezlitosne – temat kryzysów życiowych wychowanków nie jest często podejmowanym zagadnieniem w szkołach.

Wskaźnik realizacji Programu	Wartość dla 2014	Wartość dla 2015
Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w szkoleniach z zakresu przeciwdziałania agresji i przemocy rówieśniczej, w tym cyberprzemocy, rozwiązywania konfliktów, podejmowania interwencji profilaktycznych, reagowania w sytuacjach kryzysowych	3680	7640
Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w formach doskonalenia zawodowego z zakresu profilaktyki uzależnień	949	1679
Liczba osób przeszkolonych w zakresie udzielania pomocy uczniom i wychowankom z poważnymi problemami rozwojowymi i życiowymi	311	511

Źródło 20 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych z realizacji Programu.

Cel 2 jest bardzo szeroki, widać z przedstawionych wskaźników koncentrację na 2 głównych zagadnieniach: przemocy rówieśniczej oraz przeciwdziałaniu agresji oraz wszelkim patologiom w środowisku wirtualnym.

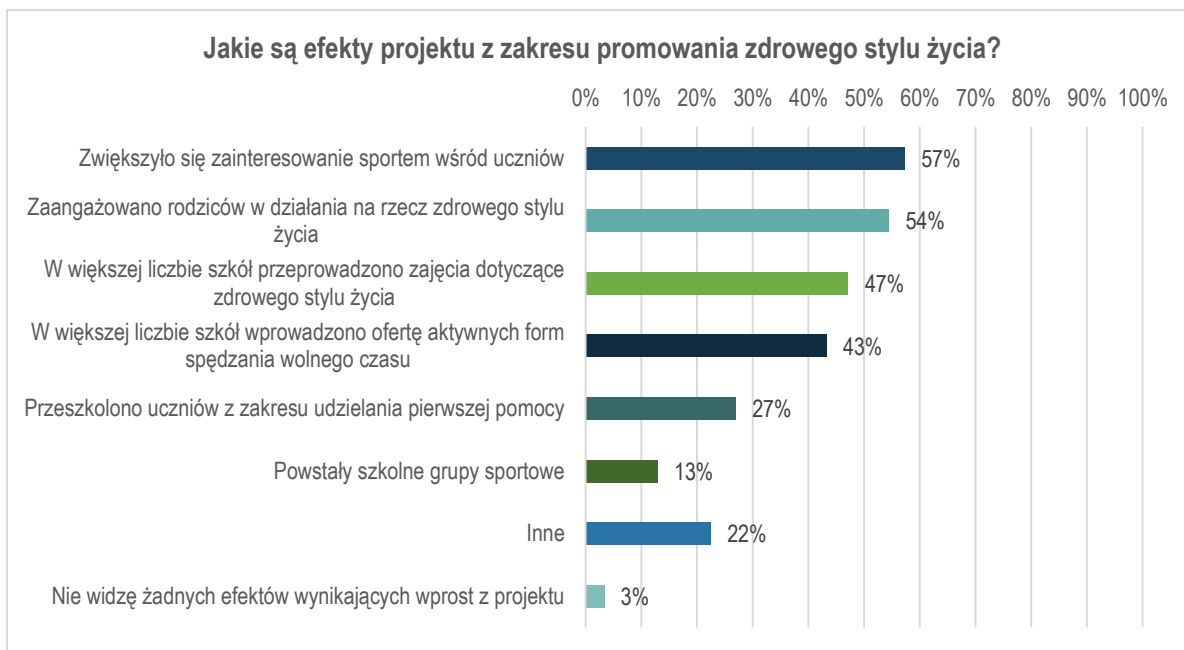
Cel szczegółowy nr 3: Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży

Trzeci cel Programu odnosił się szeroko do promowania zdrowego stylu życia w kontekście wzrostu liczby uczniów z nadwagą i otyłych, zaburzeń w postrzeganiu własnego wyglądu i spadku aktywności fizycznej dzieci i młodzieży. Program zakładał przeciwdziałanie tym zjawiskom poprzez następujące działania wymienione w tym celu:

1. *Kształtowanie prawidłowych nawyków dbania o zdrowie własne i innych osób.*
2. *Tworzenie i realizowanie całościowej polityki w zakresie zdrowego żywienia i aktywności fizycznej w szkole i placówce.*
3. *Tworzenie warunków do prawidłowego rozwoju emocjonalnego i społecznego uczniów.*

W tym obszarze, w przypadku ponad połowy (57%) projektów stwierdzono, że dzięki nim **zwiększyło się zainteresowanie sportem wśród uczniów**, a w 54% przypadków – **zaangażowano rodziców** w działania z tego zakresu. Warto też dodać, że w badanych projektach w 47% szkół przeprowadzono zajęcia dotyczące zdrowego stylu życia, a w 43% wprowadzono ofertę aktywnych form spędzania wolnego czasu.

Źródło 21 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=178.

Warto podkreślić, że w tym obszarze Program zostawiał realizatorom dużą swobodę w wyborze typu i zakresu aktywności. Na podstawie danych o wskaźnikach realizacji można wnioskować, że działania w tym obszarze bardziej skupiały się na uczniach i rodzicach, niż na angażowaniu szkół w działania na rzecz zdrowego stylu życia. Warto też podkreślić, że w skali projektu stosunkowo niewiele szkół było objętych tego typu wsparciem – co ilustruje poniższa tabela, w której zestawiono ogólną liczbę placówek w projektach z danymi na temat placówek, do których były kierowane działania z celu 3.:

Wskaźnik realizacji Programu	Wartość dla 2014	Wartość dla 2015
Liczba szkół lub placówek, do których były kierowane projekty	1549	2130
Liczba szkół i placówek prowadzących działania z zakresu promocji zdrowego stylu życia	339	243
Liczba szkół będących odbiorcami działań, które mają na celu zwiększenie zaangażowania uczniów w zajęcia wychowania fizycznego	199	120

Źródło 22 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych z realizacji Programu.

Analizując wskazywane efekty oraz typy podejmowanych działań widać, że cel ten został zinterpretowany przez projektodawców raczej jako wskazanie do promowania aktywnych form spędzania czasu. Rzadziej pojawiają się wskazania mówiące o tworzeniu przyjaznego klimatu w szkole wokół tej tematyki lub tworzenie jakichś całościowych strategii na rzecz zdrowego stylu życia na terenie placówki. Tylko w tym obszarze respondenci wskazali, że nie dostrzegają żadnych efektów (3%). Może być to związane z tym, że podejmowane działania nie były specjalnie nowatorskie.

Zadania priorytetowe na rok 2016

W roku 2016 Ministerstwo Edukacji Narodowej w Harmonogramie działań na rok 2016 wprowadziło dwa nieobowiązkowe priorytety, które mogły być przyjęte do realizacji przez zespoły wojewódzkie. Brzmiały one w sposób następujący:

1. Priorytet I. Działania dotyczące wdrożenia zasad prawidłowego żywienia wśród uczniów i wychowanków. Cele jakie założono dla tego priorytetu zostały sformułowane w następujący sposób:

- 1) kształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych uczniów i wychowanków poprzez praktyczną naukę przygotowania pełnowartościowych posiłków;
- 2) zwiększanie kompetencji rodziców, nauczycieli, personelu szkoły dotyczących prawidłowego żywienia;
- 3) zmiana przekonań i postaw dorosłych dotyczących zdrowego żywienia dzieci i młodzieży. [Harmonogram realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r.]

Warsztaty z zakresu zdrowego żywienia dla uczniów szkół ogólnokształcących zorganizują uczniowie klas III szkół (techników) kształcących w zawodzie Technik żywienia i usług gastronomicznych, pod kierunkiem nauczycieli zawodu. (...) Uczestnikami warsztatów będą uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów. [Harmonogram realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r.]

2. Priorytet II. Działania dotyczące rozwijania postawy aktywności i twórczego działania wśród dzieci i młodzieży uzdolnionej. Cele jakie założono dla tego priorytetu były następujące:

- 1) prowadzenie zajęć z uczniami zdolnymi, stymulujących i wspierających ich rozwój myślenia twórczego, uzdolnień, planowania strategicznego, umiejętności życiowych;
- 2) tworzenie warunków do rozwoju uczniów zdolnych z gimnazjum poprzez wdrożenie innowacyjnych projektów edukacyjnych we współpracy z partnerami, w tym poprawiających relacje pomiędzy uczniami;
- 3) tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa oraz przyjaznej atmosfery w środowisku szkolnym oraz lokalnym. [Harmonogram]

W samym dokumencie widać pewną niejasność – zadania zostały wskazane jako propozycje dla zespołów wojewódzkich, natomiast we wskaźnikach ilościowych wpisano 16 województw. Zakładając, iż wszystkie województwa zrealizują projekty z tych obszarów. Niestety nie stało się tak – część województw faktycznie włączyła te obszary do konkursów i zaproponowała tym samym realizację projektów z tego obszaru, niektóre jednak nie zrobiły tego. Poniższa tabela prezentuje dane na temat kolejnych województw i liczby projektów, które dotyczyły obu priorytetów:

Województwo	Priorytet I (liczba zrealizowanych projektów)	Priorytet II (liczba zrealizowanych projektów)
Dolnośląskie	5	0
Kujawsko-pomorskie		

Lubelskie	0	0
Lubuskie		
Łódzkie	1	2
Małopolskie	4	0
Mazowieckie	4	12
Opolskie	0	0
Podkarpackie	0	0
Podlaskie	0	0
Pomorskie		
Śląskie	0	0
Świętokrzyskie	3	18
Warmińsko-mazurskie	0	0
Wielkopolskie	0	0
Zachodniopomorskie	1	0

Co najmniej w 6 województwach nie udało się wdrożyć projektów z tego zakresu.

Pojawienie się priorytetów zaskoczyło województwa. Harmonogram na rok 2016 pojawił się późno – około czerwca br. jak mówią koordynatorzy wojewódzcy. Początkowo powstała niejasność jaki jest status tych propozycji – obowiązkowe czy fakultatywne. Zdaniem koordynatora Programu zapis nie budził wątpliwości. Jednak koordynatorzy wojewódzcy mieli pewne wątpliwości.

Zespoły podejmowały więc decyzje samodzielnie. Nie do końca było też jasne czy przyjęcie priorytetów powinno być „obok” wskazanych w województwie jako priorytetowe obszary, czy je zastąpić. Województwa miały w tym zakresie różne strategie.

Wiemy, że 2 województwa (mazowieckie i świętokrzyskie) uznały, że będą to jedyne obszary wskazane do realizacji na rok 2016. Co ma odzwierciedlenie w liczbie projektów z tych tematów. Tak to zostało uzasadnione:

Na Program jest tak mało pieniędzy, że rozdrabnianie ich na kolejne obszary mijalo się z celem. Skoro Ministerstwo życzyło sobie te tematy – na nie ogłoszono konkurs.

Z wdrożeniem priorytetów wiąże się jeszcze jeden problem zgłoszony przez koordynatora wojewódzkiego. W jego opinii wskazanie przez jednostkę centralną priorytetów do realizacji klóci się ze wstępną ideą Programu, że wszystko ma się opierać na lokalnej diagnozie potrzeb i problemów. Jeden z bardziej świadomych koordynatorów nazwał tę sytuację „zmiianą zasad w trakcie gry, czego się nie robi”. O ile priorytet I dla większości badanych ściśle wiązał się z celem trzecim Programu, to już priorytet II wydawał się zupełnie odrębnym procesem. Widoczne jest, że popularność zdobyły te tematy tam, gdzie były to jedyne obszary do realizacji, czyli projektodawcy „dostosowali” popyt do podaży. Jedną z największych zalet Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest jego elastyczność i szeroki zakres obszarów, w których można realizować projekty. Wskazywanie priorytetów na dany rok nieco zmniejsza tę możliwość.

Drugim wątkiem wartym wspomnienia w przypadku wdrażania zadań priorytetowych było wskazanie, iż środki te mogą być przekazane jedynie podmiotom samorządowym w danego województwa. Zdania na ten temat wśród koordynatorów były podzielone. Kilka osób mówiło wyraźnie, że im to *ułatwiło pracę*, gdyż nie musieli działać w

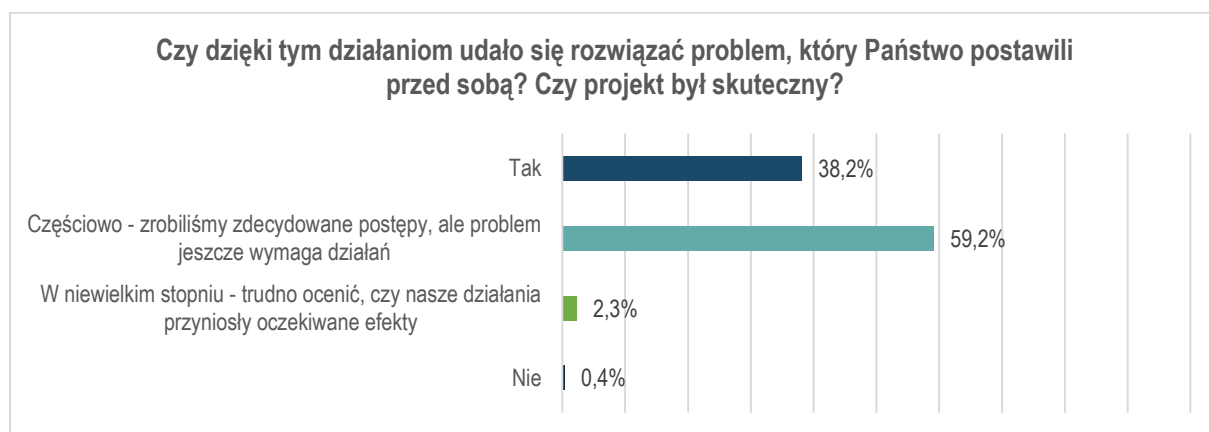

oparciu o Ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (co jest konieczne gdy dotacje mogą być przekazywane dla NGO). Jednak inni z kolei wspominali, że to zamknęło drogę do ubiegania się o środki profesjonalnym podmiotom z sektora pozarządowego. Faktycznie w przypadku województw, które realizowały tylko zdania priorytetowe – całość środków została przekazana do jednostek samorządu terytorialnego. W stosunku do roku 2014 i 2015, gdzie nacisk kładziono na równy dostęp dla każdego typu podmiotu, w roku 2016 zasada ta została nieco zachwiana.

5. Trwałość i skuteczność

Realizatorzy projektów pytani o to, czy ich zdaniem efekty projektów są trwałe, w 85% odpowiedzieli twierdząco, a tylko 15% stwierdziła, że jeszcze za wcześnie, żeby to ocenić, gdyż od zakończenia projektu minęło zbyt mało czasu. Mimo to, większość z nich (93%) stwierdziła, że ich projekt powinien być powtarzany, żeby odnieść trwałe efekty. Pokazuje to kilka poziomów trwałości w przypadku tego typu projektów. Z jednej strony efekty działań profilaktycznych i promocyjnych zacierają się po pewnym czasie, więc wymagają powtarzania, ekspozycji rozłożonej w czasie. Z drugiej strony są to projekty dla szkół, do których w każdym roku szkolnym trafiają nowi uczniowie. Z punktu widzenia trwałości lepiej zatem wypadają projekty skierowane do nauczycieli, pedagogów i dyrektorów placówek oświatowych, którzy mogą „przekazywać” efekty projektu kolejnym rocznikom. Jednak tego typu projektów było w Programie niewiele.

Realizatorzy projektów dość pozytywnie oceniają skuteczność swoich działań – 59% stwierdziło, że przynajmniej częściowo udało im się rozwiązać postawiony przed nimi problem. 38% stwierdziło, że udało się to zrobić w pełni.

Źródło 23 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=262.

Z dalszej analizy wynika, że realizatorzy mówili najczęściej o skuteczności swojego projektu, gdy ten projekt dotyczył braku oferty zajęć pozalekcyjnych, co w gruncie rzeczy jest dość prostą potrzebą do zaspokojenia.

Jednym z wymiarów skuteczności Programu jest analiza wskaźników realizacji. Poniższe tabele prezentują zagregowane wartości wskaźników dla poszczególnych typów beneficjentów, do których trafiał Program (oznacza to, że przedstawiane dane np. dotyczące uczniów odnoszą się do liczby interwencji podjętych w stosunku do uczniów, a nie liczbę bezwzględną uczniów objętych interwencją).

Cel szczegółowy nr 1: Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki.					
Grupa	Wskaźniki	Wskaźniki	Różnica wartości	Różnica	Prognozowane

beneficjentów	dla 2014	dla 2015	między 2015 a 2014 (wartość bezwzględna)	wartości między 2015 a 2014 (wartość %)	wskaźniki dla 2016 (zaokrąglona średnia z lat 2014 -2015)
Uczniowie	32113	31729	-384	-1%	31921
Nauczyciele	2969	2108	-861	-41%	2539
Rodzice	4694	3802	-892	-23%	4248
Wychowankowie	6662	757	-5905	-780%	3710
Instytucje i podmioty współpracujące z placówkami edukacyjnymi	345	234	-111	-1%	290

Źródło 24 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych Programu z lat 2014 – 2015.

W okresie dla którego są dostępne dane monitoringowe (2014 – 2015), spadała liczba działań podejmowanych na rzecz beneficjentów z zakresu pierwszego celu szczegółowego. Szczególnie duży spadek zanotowano względem działań skierowanych do wychowanków z grup wychowawczych.

Ponieważ drugi cel szczegółowy został opisany przez 39 wskaźników, żeby zachować czytelność danych podzielono je zgodnie z 3 obszarami – 2.1 Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy, 2.2 Przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu, a także 2.3 Kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów.

Cel szczegółowy nr 2: Cel szczegółowy nr 2: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży					
2.1 Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy					
Grupa beneficjentów	Wskaźniki dla 2014	Wskaźniki dla 2015	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość bezwzględna)	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość %)	Prognozowane wskaźniki dla 2016 (zaokrąglona średnia z lat 2014 -2015)
Szkoły i placówki oświatowe	225	342	117	34%	284
Uczniowie	7198	10921	3723	34%	9060
Wychowankowie	518	246	-272	-111%	382
Publikacje	414	2578	2164	84%	1496
Szkolenia	138	208	70	34%	173
Nauczyciele	3760	7690	3930	51%	5725

Źródło 25 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych Programu z lat 2014 – 2015.

W trakcie realizacji Programu zwiększyła się liczba działań przeciwdziałających cyberprzemocy. Najwięcej interwencji w tym obszarze było podejmowane względem uczniów różnych typów szkół i nauczycieli. Zaś największy wzrost wskaźników zanotowano w liczbie przygotowanych publikacji dla nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania przemocy, w tym cyberprzemocy, lub nakład materiałów drukowanych. Tak jak w

przypadku poprzedniego celu szczegółowego, tak i w tym zanotowano spadek działań skierowanych do wychowanków grup wychowawczych.

Cel szczegółowy nr 2: Cel szczegółowy nr 2: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży					
2.2 Przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu					
Grupa beneficjentów	Wskaźniki dla 2014	Wskaźniki dla 2015	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość bezwzględna)	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość %)	Prognozowane wskaźniki dla 2016 (zaokrąglona średnia z lat 2014 -2015)
Szkoły i placówki oświatowe	320	236	-84	-36%	278
Uczniowie	13216	13457	241	2%	13337
Wychowankowie	513	493	-20	-4%	503
Nauczyciele	949	1679	730	43%	1314
Gminy	30	19	-11	-58%	25
Rodzice	6563	6580	17	0%	6572
Programy profilaktyki selektywnej	35	188	153	29%	122

Źródło 26 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych Programu z lat 2014 – 2015.

Sądząc po wskaźnikach realizacji, działania w zakresie profilaktyki uzależnień były podejmowane częściej w 2015 niż w 2014 r. Jest to obszar, w którym wsparciem objęto największą liczbę uczniów, przy czym byli to zarówno uczniowie uczestniczący w programach profilaktyki selektywnej i wskazującej, uczniowie włączający się w działania z zakresu profilaktyki rówieśniczej, jak i uczniowie korzystający z usług poradni psychologiczno-pedagogicznych, a także uczniowie w stosunku do których realizuje się indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne. Warto zauważyć, że liczba interwencji w latach 2014 i 2015 była podobna. Podobnie także w obu latach realizacji wyglądało wsparcie dla rodziców.

Cel szczegółowy nr 2: Cel szczegółowy nr 2: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży					
2.3 Kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów					
Grupa beneficjentów	Wskaźniki dla 2014	Wskaźniki dla 2015	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość bezwzględna)	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość %)	Prognozowane wskaźniki dla 2016 (zaokrąglona średnia z lat 2014 -2015)
Szkoły i placówki oświatowe	153	514	361	70%	334
Uczniowie	52	150	98	65%	101
Wychowankowie	0	0	0	0	0
Szkolenia dla	52	212	160	75%	132

nauczycieli					
Publikacje	2882	88317	85435	97%	45600
Nauczyciele	311	511	200	39%	411
Instytucje i podmioty współpracujące z placówkami	28	121	93	77%	75

Źródło 27 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych Programu z lat 2014 – 2015.

W przypadku tego obszaru, wskaźniki monitorowane w Programie nie dotyczyły w dużej mierze uczniów (jedyne wskaźniki, który się do nich odnosi dotyczy liczby uczniów, którym udzielono pomocy w sytuacji wyjazdu rodziców za granicę w celach zarobkowych). W tym obszarze wydano także najwięcej publikacji (opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych dla rodziców dotyczących bezpiecznego korzystania z nowych mediów) – ponad 88 tys. w 2015 r. Jest to też obszar, w którym zanotowano w 2015 r. wzrost realizacji wszystkich wskaźników monitoringowych w stosunku do 2014.

Cel szczegółowy nr 3: Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży					
Grupa beneficjentów	Wskaźniki dla 2014	Wskaźniki dla 2015	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość bezwzględna)	Różnica wartości między 2015 a 2014 (wartość %)	Prognozowane wskaźniki dla 2016 (zaokrąglona średnia z lat 2014 -2015)
Szkoły i placówki oświatowe	760	451	-309	-69%	606
Uczniowie	20755	13818	-6937	-50%	17287
Wychowankowie	2871	475	-2396	-504%	1673
Nauczyciele	723	638	-85	-13%	681
Publikacje	8717	631	-8086	-1281%	4674
Liczba szkoleń z zakresu edukacji zdrowotnej	171	103	-68	-66%	137

Źródło 28 Opracowanie własne na podstawie danych monitoringowych Programu z lat 2014 – 2015.

W zakresie celu 3 Programu najczęściej podejmowano interwencje skierowane do uczniów, przy czym patrząc na wartości wskaźników, częstość tych interwencji spadła w 2015 roku w stosunku do 2014. W tym obszarze w drugim roku realizacji Programu widać znaczne wycofanie się realizatorów z zadań polegających na przygotowaniu publikacji z zakresu edukacji zdrowotnej, w szczególności z zakresu zdrowego żywienia i aktywności fizycznej.

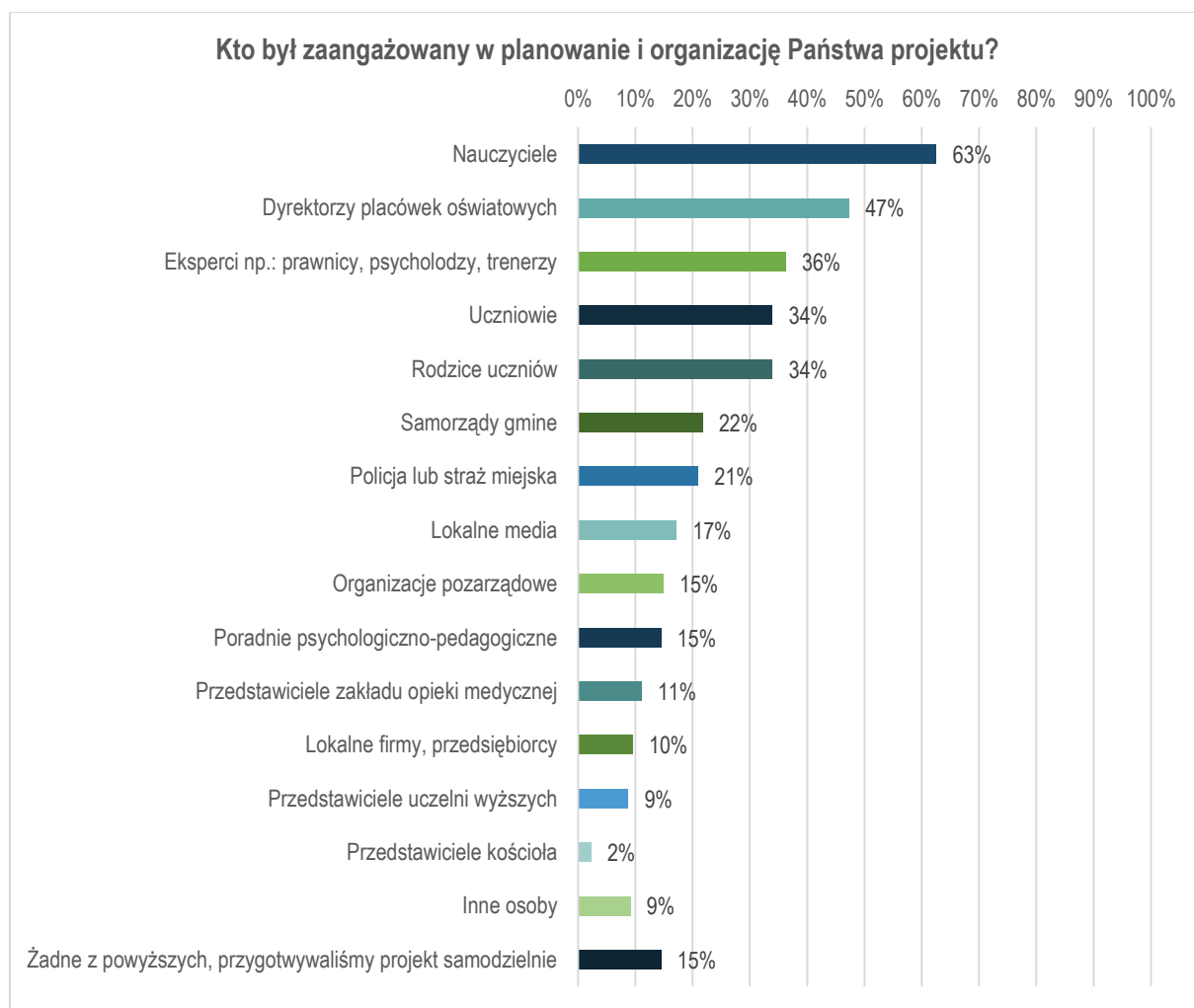
Podsumowując powyższe dane warto zaznaczyć, że dotyczą one projektów wojewódzkich. Projekty realizowane z poziomu centralnego, które - przynajmniej częściowo – mogłyby przyczynić się do realizacji wskaźników, sprawozdają się według innego, oddzielnego dla każdego zadania, klucza. Niemniej gdy zebrać wszystkie informacje na temat liczby szkół i placówek (dane na temat projektów wojewódzkich przesłane przez koordynatorów i z projektów centralnych) okazuje się, że Program objął wsparciem około 13 219 placówek. Według Banku Danych Lokalnych GUS w Polsce w 2015 r. było w sumie 40 544 placówek oświatowych

(wliczając w to przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne) – oznacza to, że Program objął wsparciem 33% placówek oświatowych.

6. Współpraca w projektach wojewódzkich

Jednym z ważnych założeń Programu była współpraca zarówno na poziomie centralnym, jak i wojewódzkim. W odniesieniu do projektów wojewódzkich także można mówić o współpracy – tylko 15% projektów była przygotowywana siłami wyłącznie danej organizacji pozarządowej lub jednostki samorządowej. Najczęściej (w 63% przypadków) do pracy nad projektem angażowani byli nauczyciele lub – rzadziej bo w 47% przypadków – dyrektorzy placówek oświatowych.

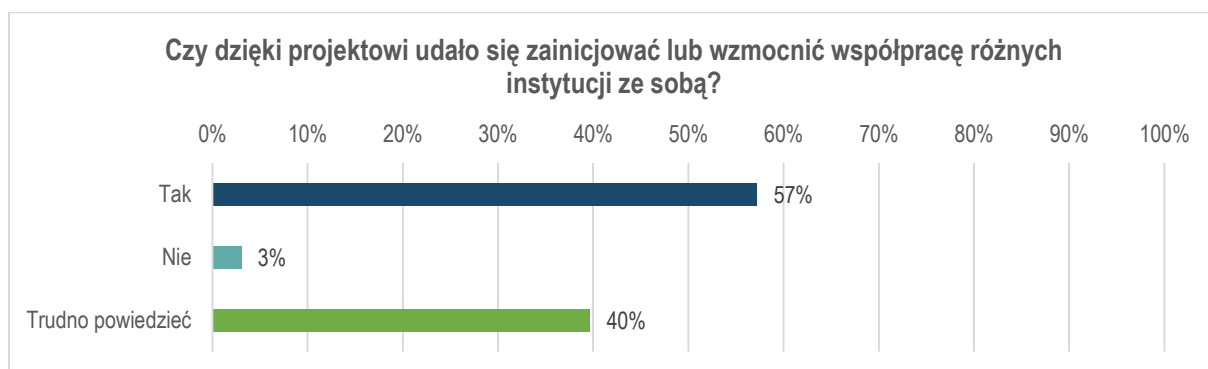

Źródło 29 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. W pytaniu można było wskazać kilka odpowiedzi. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=178.

Warto podkreślić – o czym mówili realizatorzy projektów w wywiadach telefonicznych – że współpraca rozpoczęła się podczas działań projektowych lub przygotowania projektu, w ich wypadkach przenosiła się także na kontakt i potencjalną współpracę także po zakończeniu projektu. W jednym z badanych projektów koordynator stwierdził, że miarą trwałości jest to, że podopieczni niejako wymusili na nauczycielach kontynuację zadań po skończonym projekcie. Tak byli zadowoleni z jego przebiegu i tak mocno naciskali, że nauczyciele musieli postarać się o środki na dodatkowe zajęcia w kolejnych latach.

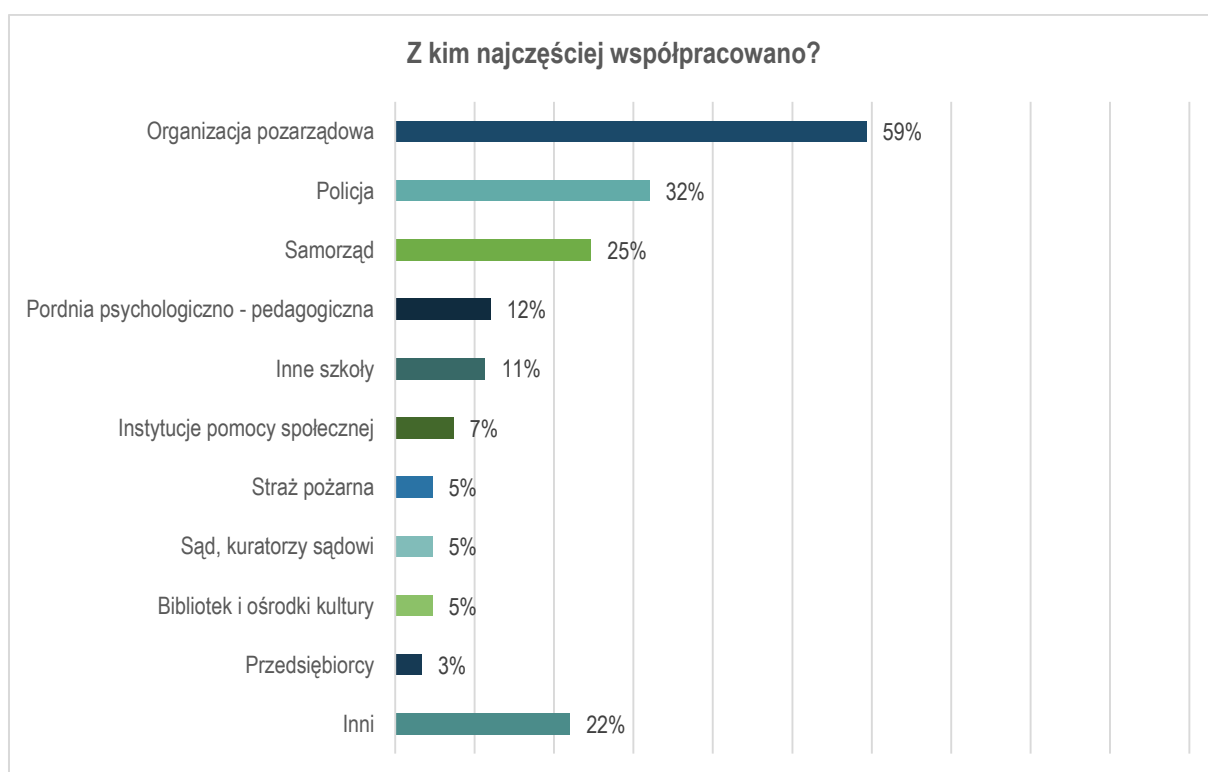

W badaniu ewaluacyjnym sprawdzano także, czy dzięki projektom placówki, w których były one realizowane podjęły współpracę z otaczającymi je instytucjami. Niestety nie dysponujemy w tym zakresie bezpośrednimi informacjami od tych placówek, a jedynie deklaracjami osób, które realizowały projekty. Ponad połowa z nich (57%) wskazała, że placówki rozpoczęły lub wzmocniły tego typu współpracę.

Źródło 30 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Podstawa procentowania: Realizacja 2014 – 2016 n=262.

Ponieważ prawie połowa projektów była realizowana przez organizacje pozarządowe, odpowiedź, że w efekcie projektu podjęto lub wzmocniono współpracę z fundacjami i stowarzyszeniami nie dziwi. Jednak ważne są też pozostałe odpowiedzi – w 32% przypadków to Policję wskazano jako partnera, a 25% samorząd. Szczegółowe dane prezentuje poniższy wykres:

Źródło 31 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej. Wykres prezentuje zakodowane odpowiedzi otwarte. Podstawa procentowania: odpowiedzi osób, które wskazały „Tak” w pytaniu „Czy dzięki projektowi udało się zainicjować lub wzmocnić współpracę różnych instytucji ze sobą?” n=150.

Wśród wpisanych w ankiecie elektronicznej odpowiedzi pojawił się taki przykład:

Dzięki realizowanemu projektowi udało się szybciej podjąć współpracę w sytuacjach kryzysowych, które wynikały podczas realizacji projektu. Szkoły otworzyły się bardziej na współpracę z organizacjami pozarządowymi i specjalistami zewnętrznymi. [Ankieta elektroniczna]

Choć ta wypowiedź nie jest dokładnie odpowiedzią na pytanie o to z kim udało się wzmocnić współpracę, jednak pokazuje dokładnie efekt, jakiego można oczekiwać po tejże współpracy – szybszego reagowania, otwarcia na zewnętrznych ekspertów i nowe inicjatywy. Jeśli wziąć tę wypowiedź za dobrą monetę i trwały efekt projektu, warto w dalszych działaniach kłaść nacisk na budowanie współpracy także w projektach wojewódzkich.

*

Podsumowując część wdrażania Programu, która przypadła wojewódzkim zespołom można powiedzieć, iż dzięki Programowi ukonstytuowały się ciała, które dzięki 3-letniej współpracy miały szansę sprawdzić się w realnym działaniu. Niekiedy pewne służby spotykały się w takim gronie po raz pierwszy (np. podejmowanie współpracy z Sanepidem, podawane często jako przykład nowych relacji). Przeciwiczone zostały pewne strategie działania zespołów, musiały one też wypracować samodzielnie procedury oceny wniosków. Dużym wyzwaniem dla tej struktury okazało się stworzenie wojewódzkiej diagnozy na temat potrzeb i problemów związanych z bezpieczeństwem dzieci i młodzieży w szkole. Pokazało to, iż wojewódzkie zespoły koordynujące potrzebują wsparcia w zakresie profesjonalnego diagnozowania obszarów, w których należy prowadzić interwencję.

Na pytanie czy Program jest właściwym narzędziem do wdrażania lokalnej polityki w zakresie bezpieczeństwa, trafnie odpowiedział jeden z koordynatorów: *Program w swojej konstrukcji pozwala bardzo dobrze odpowiedzieć na lokalne problemy, jednak ze względu na niewielkie środki nie jest narzędziem, by mówić o polityce wojewódzkiej w danym zakresie.*

Odpowiedź projektodawców z kolei potwierdził niejako zasadność tak sformułowanego Programu (wraz z jego trzema pojemnymi celami szczegółowymi). Każdy z trzech celów okazał się trafny, choć cel drugi najbardziej popularny jeśli mierzyć go liczbą zrealizowanych projektów. Okazuje się, że projektodawcy w odpowiedzi na tak postawione zagadnienia potrafili skonstruować wsparcie, które z jednej strony było adekwatne do potrzeb ich odbiorców, a z drugiej twórczo mieściło się w zakresie zadań Programu. Z roku na rok projekty były coraz lepiej przygotowywane, choć na poziomie lokalnym jest jeszcze wielu projektodawców, którzy nie potrafili poradzić sobie z procedurą konkursową od strony formalnej. Projekty w Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła” mają zatem również charakter uczący dla lokalnych władarzy czy dyrektorów placówek oświatowych – są „szkołą” pisania projektu w oparciu o diagnozę potrzeb a następnie badanie efektów. Udało się zaobserwować pewien wzrost kompetencji w tym zakresie. W badaniu widoczna jest duża korelacja wskazywanych zadań (w 3 celach) i efektów, które projektodawcy obserwowali u swoich odbiorców. Pewną dominantę (którą jednak będzie można ostatecznie potwierdzić po otrzymaniu pełnych danych sprawozdawczych od województw) stanowiły projekty związane z profilaktyką przemocy rówieśniczej oraz zagadnień cyberprzemocy i zagrożeń płynących ze świata wirtualnego.

Największym ograniczeniem czy bolączką Programu jest jego struktura oparta o rok budżetowy, co w korelacji z rokiem szkolnym sprowadza się do zaledwie kilku miesięcy na wdrażanie działań. Jest to ograniczenie, o którym mówią respondenci każdego szczebla – szczególnie, że zadania profilaktyki powinny nosić charakter działań procesualnych a nie interwencyjnych.

2. Projekty centralne

Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła” obok działań lokalnych, koordynowanych ze szczebla wojewódzkiego, przewiduje też szereg działań ogólnopolskich. Poniższe dwa grafy wskazują typologię działań w Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła”.

Projekty zlecone:

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Dzieci Niczyje) - 2014-2016	• Kontynuacja zadania publicznego pn. „Prowadzenie przez specjalistów ogólnopolskiej infolinii interwencyjno-informacyjnej dla uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ich rodziców, nauczycieli oraz innych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”.• Kontynuacja zadania publicznego pn. „Bezpieczna i przyjazna szkoła – ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą”.
Komenda Główna Policji - 2014-2015	• Projekt Profilaktyka a Ty.• Przystanek Profilaktyka a Ty.• Ogólnopolski Głos Profilaktyki "Zryw Wolnych Serc".• Poradnik zasad współpracy placówek oświatowych z Policją.
Ośrodek Rozwoju Edukacji - 2016	• Konferencje "Program wychowawczy i działania profilaktyczne realizowane w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rekomendowane kierunki działań."• Przeprowadzenie szkolenia pn. „Szkoła otwarta na inność - bezpieczne i przyjazne środowisko szkolne”.

Współpraca międzyresortowa w 2016 r. kształtowała się następująco:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	• Wspieranie MEN w zakresie zadań wynikających z Programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań "Razem Bezpieczniej" im. Władysława Stasiaka na lata 2016-2017.
Komenda Główna Policji	• Opracowanie publikacji "Vademecum policyjnego z zakresu profilaktyki".• Organizacja turnieju edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
Ministerstwo Cyfryzacji	• Promocja bezpiecznego korzystania z Internetu przez uczniów i wychowanków.• Upowszechnianie online materiałów informacyjnych, promujących "Standard bezpieczeństwa placówek oświatowych" na platformie www.bezpiecznaszkola.men.gov.pl
Ministerstwo Zdrowia	• Ogólnopolskie szkolenie dla nauczycieli szkół podstawowych oraz wychowawców świetlic "Dziecko z cukrzycą w szkole".• Zagadnienia dotyczące podawania leków w szkołach i placówkach.• Partnerstwo merytoryczne w realizacji ogólnopolskiego konkursu dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych na temat prawidłowego odżywiania się oraz kształtowania pozytywnej postawy wobec spożywania rekomendowanych grup środków spożywczych.
Ministerstwo Sprawiedliwości	• Lekcje prawa dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych.• Projekt "Edukacja szkolna przeciwko wykluczeniu prawnemu".• Opracowanie ulotki informacyjnej dla młodzieży dotyczącej problemu przemocy w rodzinie i możliwości uzyskania pomocy.
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	• Wspieranie rodziny w ramach „Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2016”.• Wsparcie finansowe gmin w zatrudnianiu asystentów rodziny, jako elementu profilaktyki w zakresie zapobiegania problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży.
Ministerstwo Sportu i Turystyki	• Realizacja projektu "Mały Mistrz" skierowanego do uczniów klas I-III szkół podstawowych oraz nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.
Główny Inspektor Sanitarny	• Bieżący nadzór sanitarny nad warunkami nauczania.• Projekty profilaktyczno-edukacyjne - „Nie pal przy mnie proszę”, „Znajdź właściwe rozwiązanie”, „ARS, czyli jak dbać o miłość?”, „Trzymaj Formę!” .
Agencja Rynku Rolnego	• Baza dobrych praktyk stanowiąca wsparcie dla szkół w realizacji programów UE "Owoce i warzywa w szkole" oraz "Mleko w szkole".• Włączenie się w promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży.
Komenda Główna Ochotniczych Hufców Pracy	• Diagnoza zachowań młodzieży.• Organizacja zespołów samopomocowych.• Animacja inicjatyw samorządowych młodzieży.• Animacja dialogu międzypokoleniowego.• Konsultacje w zakresie poradnictwa w rozwiązywaniu konfliktów.

Wymienione wyżej działania podejmowane w ramach współpracy międzysektorowej nie są przedmiotem badania ewaluacyjnego, jednak pokazują one skalę działań w Programie. W obszarze zainteresowania ewaluacji znajdują się natomiast działania zlecone.

W badaniu ewaluacyjnym w roku 2015 szczegółowo skupiono się na działaniach Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje). W 2016 r. zaś badanie skupiało się na konferencjach „Program wychowawczy i działania profilaktyczne realizowane w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rekomendowane kierunki działań” organizowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE). Poniżej przedstawiamy zebrane dane i wnioski na temat tego działania, a następnie informacje na temat pozostałych zadań zleconych.

1. Program wychowawczy i działania profilaktyczne realizowane w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rekomendowane kierunki działań

Ze względu na ostatni rok realizacji Programu i potrzebę zapewnienia ciągłości działań, w harmonogramie realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014 – 2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” zaplanowano zorganizowanie 8 konferencji informacyjno-konsultacyjnych, odbywających się w różnych województwach. Zadanie to wynikało z celu głównego Programu - zwiększenia skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach.

Organizację konferencji zlecono Ośrodkowi Rozwoju Edukacji (ORE). Jak czytamy w harmonogramie głównym celem spotkań było:

Zwrócenie uwagi uczestników na wzmocnienie wychowawczej funkcji szkoły w aspekcie integralnego rozwoju i wychowania, a także przekazanie wiedzy, wniosków i rekomendacji do prowadzenia działań profilaktycznych w obszarach trzech celów szczegółowych Programu [Harmonogram realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r.]

W konferencjach mieli wziąć udział przedstawiciele: jednostek samorządów terytorialnych, kuratoriów oświaty, organów prowadzących szkoły i placówki, poradni psychologiczno-pedagogicznych, placówek doskonalenia nauczycieli, bibliotek pedagogicznych oraz szkół i placówek.

Program konferencji składał się z 4 modułów:

1. *Wychowanie ku wartościom. Przygotowanie uczniów i wychowanków do odpowiedzialnego i wartościowego życia. Tworzenie bezpiecznej i przyjaznej szkoły i placówki.*
2. *Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy.*
3. *Działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i profilaktyczna w celu przeciwdziałania narkomanii.*
4. *Promocja zdrowia psychicznego i fizycznego w szkołach.*

W ramach badania ewaluacyjnego przeprowadziliśmy wywiady z uczestnikami konferencji oraz z wykładowcami. Także ORE udostępniło na potrzeby ewaluacji podsumowanie ankiet ewaluacyjnych dla uczestników (będą one elementem sprawozdania z realizacji ich działań, tu zaś zaprezentowano wybrane wyniki). Do ankiet

ewaluacyjnych dla uczestników dołączono kilka pytań dotyczących ewaluacji całego Programu – są one prezentowane niżej jako ankiety papierowe.

Na podstawie danych z podsumowania ankiet ewaluacyjnych ORE, można powiedzieć, że w konferencjach uczestniczyło w sumie 1524 osoby. Dane dla poszczególnych lokalizacji prezentuje poniższa tabela:

Konferencja	Liczba uczestników
Kraków	231
Katowice	246
Olsztyn	236
Stryków	190
Wrocław	230
Gdańsk	223
Poznań	214
Warszawa	179
Suma:	1749

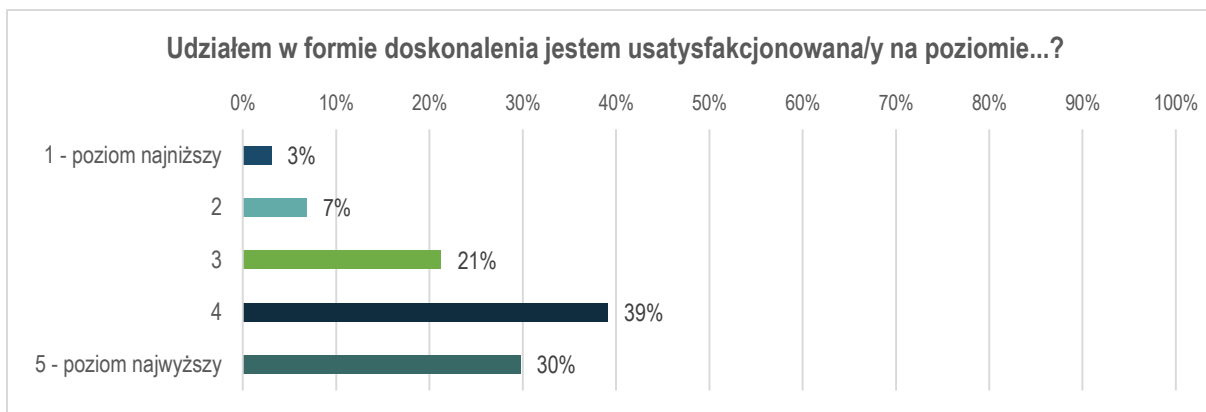
*Źródło 32 Opracowanie własne na podstawie podsumowań z ankiet ewaluacyjnych ORE. *Z powodu braku danych o liczbie uczestników, w przypadku konferencji w Olsztynie i Wrocławiu użyto informacji o liczbie zwróconych ankiet.*

Powyższe dane oznaczają, że nie udało się osiągnąć założonego w harmonogramie wskaźnika efektu tego zadania. Zakładano, że w konferencjach dzięki konferencji 2000 uczestników podniesie swoje kompetencje wychowawcze i profilaktyczne, tymczasem w konferencjach wzięło udział o 251 osób mniej. Wynikało to z tego, że nie wszystkie osoby, które się zapisały na konferencje, przyjechały. Planowano początkowo, że konferencje będą dwudniowe, jednak ze względu na niewłaściwie oszacowane środki finansowe nie udało się znaleźć podmiotu zewnętrznego, który wykona takie zlecenie. Konferencje w konsekwencji zrealizowano jednak były jednodniowe.

Z informacji na temat osób, które wypełniły ankiety – zaczerpniętych z ankiet papierowych - można dowiedzieć się, że byli to przede wszystkim przedstawiciele szkół podstawowych (50%). Drugą grupę stanowili przedstawiciele gimnazjów (29%), a trzecią przedstawiciele liceów (13%). Osoby z kuratoriów oświaty i z samorządu terytorialnego stanowiły mniejszość (3% respondentów). Większość osób wypełniających ankiety wskazała, że są z sektora publicznego (87%).

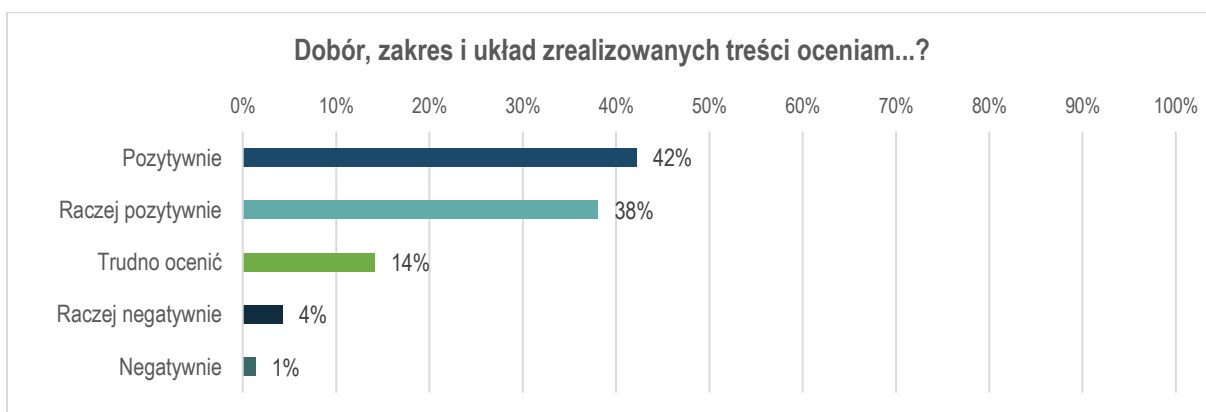
Większość uczestników konferencji była zadowolona z udziału w nich – 69% uczestników odpowiedziało pozytywnie na to pytanie. Przy czym więcej było osób, które oceniły swoje doświadczenie na 4, niż tych, które oceniły swoje doświadczenie na 5. Szczegóły prezentuje poniższy wykres:

Źródło 33 Opracowanie własne na podstawie podsumowań z ankiet ewaluacyjnych ORE. Podstawa procentowania n=790.

Także dobór, zakres i układ treści został oceniony przez respondentów pozytywnie (42%) i raczej pozytywnie (38%) odpowiedzi.

Źródło 34 Opracowanie własne na podstawie podsumowań z ankiet ewaluacyjnych ORE. Podstawa procentowania n=751.

Podczas wywiadów telefonicznych z uczestnikami konferencji, większość respondentów – 7 osób na 12 - wypowiadała się na ich temat pozytywnie. 4 osoby miały mieszane uczucia – podawały i pozytywne i negatywne argumenty. 1 osoba uznała, że konferencja zdecydowanie nie była skierowana do niego (był to pracownik MDK – jednostki kultury rzeczywiście nie były przewidziane jako typowi odbiorcy tego zadania).

Podobnie w ankietach papierowych pojawiały się pozytywne i negatywne uwagi do samej konferencji – podsumowano je w poniższej tabeli:

Pochwały	Uwagi
– Konferencja była prowadzona na wysokim poziomie merytorycznym. <i>Ciekawe wykłady i zajęcia w grupach. Bardzo ciekawe rozmowy dotyczące wychowania. [Wywiady z uczestnikami]</i> <i>Cieszę się, że wykłady prowadzą</i>	– Podczas konferencji nie było wiedzy zupełnie nowej, raczej rozwinięcie wiedzy już posiadanej opartej o realizowane wcześniej przez szkołę programy. – Według dwóch respondentów w wywiadach, w części ogólnej konferencji pojawiały się opinie „oderwane od rzeczywistości” lub „narzekanie na pracę szkoły” (podobną opinię wyraził też jeden

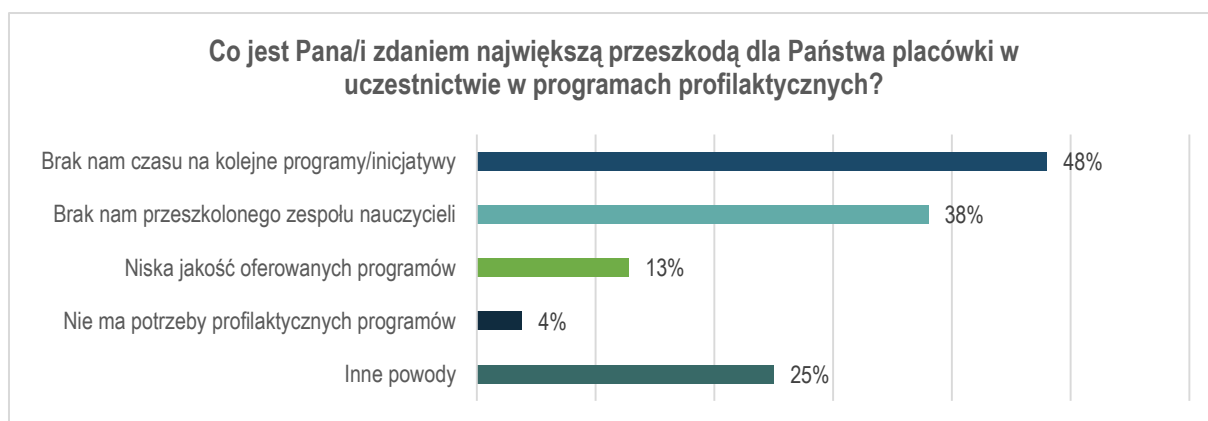

specjaliści wysokiej klasy. Zajęcia pogłębiły i przypomniały mi ważne zagadnienia. Dziękuję! [Ankiety papierowe]	z prowadzących warsztaty). <i>Bardzo mało dość praktycznych wskazówek - lepiej rozmawiać o doświadczeniach; brak możliwości wypowiedzenia się - "refleksja do skonsumowania w domu" [Ankiety papierowe]</i> <i>Mało informacji dot. Diagnozy sytuacji w szkołach i konkretnych wskazań co do przyszłości [Ankiety papierowe]</i>
- Omawiane tematy są przydatne w codziennej pracy. Respondenci wykorzystują np.: umiejętności rozmowy z rodzicami, które ćwiczyli podczas warsztatów. - Materiały otrzymane podczas konferencji były oceniane jako pomocne.	- Część respondentów nie była w stanie wymienić konkretnej wiedzy lub umiejętności zdobytych podczas konferencji, które wykorzystują obecnie. <i>Materiały udostępniane są w formie tradycyjnej, wychodzimy ze szkolenia z "literą pisaną". NIE MAMY POMOCNYCH NARZĘDZI DO PRACY. Literatura naukowa, język stosowany w publikacjach. Brak "dobrych praktyk" - wzajemnej wymiany doświadczeń. Od nauczycieli oczekuje się konkretnych rozwiązań, działań - a nie naukowego, teoretycznego języka. [Ankiety papierowe]</i>
- Warsztaty były według respondentów bardzo przydatną częścią konferencji.	- Nie można było uczestniczyć w kilku sesjach warsztatowych – trzeba było wybrać. - Jeden z respondentów zaproponował, żeby szkolenie było dwu-dniowe, ponieważ nie zdążono omówić wszystkich zagadnień. Inna osoba w ankiecie papierowej wpisała następującą uwagę: <i>Tyle tematów, można rozłożyć na dwa dni Konferencji - każdy temat był ważny [Ankiety papierowe]</i>

Wszyscy respondenci oceniali bardzo pozytywnie to, że tego typu konferencja i dyskusja w ogóle się odbyła. Podczas wywiadów podkreślali, że kwestie bezpieczeństwa i szeroko rozumianej profilaktyki w szkołach są istotne, dlatego tego typu inicjatywy są z ich punktu widzenia ważne i cenne.

Działania ORE prowadzone w ramach Programu także w poprzednich latach realizacji, miały na celu szkolenie kadry pedagogicznej – dlatego pewną miarą sukcesu tych działań jest to, że w ankietach za główną przeszkodę w podejmowaniu działań profilaktycznych w szkołach uznano nie brak przeszkolonego zespołu nauczycieli, lecz brak czasu na realizację kolejnych programów i inicjatyw (odpowiedziało tak 48% osób).

Źródło 35 Opracowanie własne na podstawie ankiet papierowych udostępnionych przez ORE. Podstawa procentowania n=500.

Wśród innych powodów najczęściej wymieniany był brak środków finansowych (51 odpowiedzi) na przykład z punktu widzenia nauczycieli:

Programy rekomendowane z reguły wymagają szkoleń, które są odpłatne (+ dojazd + hotel), a szkoła refunduje najwyżej 50% kosztów (bez noclegów) [Odpowiedź w ankiecie papierowej]

lub z punktu widzenia przedstawiciela samorządu terytorialnego

Brak funduszy do objęcia wszystkich uczniów, na każdym poziomie edukacyjnym różnorodnymi programami.

Wśród innych odpowiedzi znalazły się także te mówiące o albo niechęci dyrekcji do realizacji tego typu programów, albo – braku zaangażowania nauczycieli. W pojedynczych wypowiedziach pojawiła się także kwestia, na którą warto zwrócić uwagę – istniejące programy profilaktyczne nie są dostosowane do potrzeb uczniów z niepełnosprawnością intelektualną lub z zaburzeniami zachowania.

*

Podsumowując ten obszar działań Programu, trzeba powiedzieć, że choć generalnie konferencje były oceniane pozytywnie, jako wartościowe przedsięwzięcie, to jednak zarówno w opinii respondentów, jak i ewaluatorów, nie mogły przynieść trwałych zmian. Ich zadaniem było raczej przekazanie stosownych informacji i zachęta do dalszych działań. Podczas wywiadów grupowych, przedstawiciele ORE wiązali trwałość efektów swoich działań raczej z publikacjami i materiałami konferencyjnymi, które rzeczywiście były oceniane bardzo dobrze przez respondentów.

2. Przeprowadzenie szkolenia pn. „Szkoła otwarta na inność - bezpieczne i przyjazne środowisko szkolne”

Jest to drugie działanie, za które odpowiedzialne było ORE w 2016 r. Miało ono na celu przeszkolenie 85 pracowników szkół i placówek oświatowych z zakresu przeciwdziałania przemocy i dyskryminacji wobec dzieci cudzoziemskich, doskonalenie działań służących efektywnemu włączaniu uczniów pochodzących z odmiennych kultur do polskiego systemu edukacji, poszukiwanie sposobów efektywnej współpracy między szkołami, instytucjami samorządowymi i organizacjami pozarządowymi na rzecz dzieci pochodzących z odmiennych kultur.

Według Harmonogramu realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r. zakładano przeszkolenie 85 pracowników szkół (dyrektorów, pedagogów, psychologów, nauczycieli). Według informacji na stronach WWW ORE, szkolenie zostało zrealizowane zgodnie z planem.

3. Kontynuacja zadania publicznego „Prowadzenie przez specjalistów ogólnopolskiej infolinii interwencyjno-informacyjnej dla uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ich rodziców, nauczycieli oraz innych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”

Infolinia to skrótowa nazwa zadania „Prowadzenie przez specjalistów ogólnopolskiej infolinii interwencyjno-informacyjnej dla uczniów, w tym ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ich rodziców, nauczycieli oraz innych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży”, zleconego w wyniku konkursu otwartego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje, dalej zwana Fundacją). Zadanie obejmowało następujące działania:

- * **Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży** - infolinia dla dzieci i młodzieży działająca 7 dni w tygodniu od 12:00 do 22:00
- * **Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci** - infolinia dla rodziców, nauczycieli oraz przedstawicieli podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, pracująca w od 12.00 do 18.00 przez 5 dni w tygodniu, z wyłączeniem dni ustawowo wolnych od pracy. Dla obsługi obu infolinii jest dostępnych 9 stanowisk i 76 specjalistów.
- * **Serwisy merytoryczne www.116111.pl i www.800100100.pl** wspierające pracę infolinii.
- * **Kampania informująca o infoliniach.**
- * **Wydanie i kolportaż ulotek informacyjnych i edukacyjnych.**

Warto podkreślić, że telefon zaufania dla dzieci i młodzieży był obszarem pracy Fundacji także przed przystąpieniem jej do Programu. Ponadto według planów Fundacji otworzenie infolinii dla rodziców i nauczycieli miało być kolejnym krokiem rozwoju ich działań. W obu przypadkach Program wspierał działania Fundacji, ale nie finansował ich w pełni. Jest to istotne pod kątem trwałości efektów. Według informacji przekazanych przez przedstawicielki Fundacji podczas wywiadu grupowego oba te działania będą kontynuowane także po zakończeniu Programu.

Według harmonogramu, w 2016 r. w zadaniu należało osiągnąć następujące wyniki:

Efekty ilościowe:

- 1) *telefon zaufania 116 111 oraz pomoc online będą dostępne przez 353 dni;*
- 2) *infolinia 800 100 100 oraz pomoc online będą dostępne przez 252 dni;*
- 3) *konsultanci zostaną przygotowani do odebrania 90 000 połączeń, 6 000 wiadomości online, w tym do przeprowadzenia 28 800 interwencji edukacyjnych i kryzysowych;*
- 4) *przewiduje się 300 000 odsłon serwisów merytorycznych www.116111.pl i www.800100100.pl;*
- 5) *w mediach, w efekcie prowadzonych działań, pojawi się łącznie 400 informacji dotyczących tego zadania;*

- 6) zostanie wydanych 550 000 ulotek edukacyjnych i 25 000 ulotek informacyjnych.

Efekty jakościowe:

- 1) uczniowie korzystający z bezpłatnego telefonu 116111 otrzymają wsparcie psychologiczne i profesjonalną pomoc w rozwiązywaniu problemów, co zwiększy ich poczucie bezpieczeństwa w szkołach i placówkach, a także zmniejszy zjawisko wykluczenia społecznego uczniów ze SPE;
- 2) rodzice i nauczyciele w trudnych sytuacjach dotyczących uczniów otrzymają bezpłatną pomoc konsultantów infolinii 800100100, dzięki czemu zostaną podniesione ich kompetencje wychowawcze;
- 3) rodzice, nauczyciele oraz przedstawiciele podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży uzyskają informacje o możliwości współpracy, dzięki czemu zostanie zwiększona otwartość szkoły lub placówki na uzyskiwanie wsparcia w środowisku lokalnym.

[Harmonogram realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r.]

Według sprawozdań przesłanych przez Fundację na potrzeby ewaluacji, od stycznia do końca grudnia 2016 r. konsultanci Telefonu Zaufania 116 111 oraz Telefonu dla Rodziców i Nauczycieli 800 100 100 odebrali w sumie 87937 połączeń, a także 5562 wiadomości online. Większość z połączeń przypadła na telefon zaufania dla dzieci i młodzieży (93%). Podobnie było z wiadomościami online – 85% przypadło na wiadomości od dzieci i młodzieży. W tym czasie konsultanci podjęli 38874 interwencje (edukacyjnych, lokalnych i kryzysowych), co stanowi 41,5% wszystkich kontaktów (w ofercie szacowano, że będzie to 30%).

Podstawowym zagrożeniem dla realizacji wskaźników w 2016 roku było opóźnienie w przekazaniu środków na realizację zadań. Fundacja otrzymała dotację 24 czerwca 2016. Z informacji przekazanych przez przedstawicieli Fundacji wynika, że przekazanie III transzy dotacji na realizację zadania z 4 miesięcznym opóźnieniem miało wpływ na:

- * Niezrekrutowanie jednej grupy stażystów zajmujących się odbieraniem połączeń i wiadomości z zaplanowanych 3 grup na 2016 rok, a także opóźnienie w rekrutacji kolejnej grupy.
- * Niezrealizowaniem 49 godzin szkoleń i 80 godzin warsztatów z puli zaplanowanych 212 godzin szkoleń i 277 godzin warsztatów dla stażystów.
- * Nieprzeprowadzenie indywidualnej ewaluacji pracy stażystów w wymiarze 54 godziny z zaplanowanych dla dwóch grup stażystów.
- * Niezrealizowanie szkolenia eksperckiego dla pracowników infolinii, które zaplanowane było na 16 godzin.

Niezrealizowanie tych działań przełożyło się na niższą niż założono liczbę osób odbierających połączenia (miej o 12 stażystów) w drugiej połowie roku, a przez to na mniej odebranych połączeń i świadczonej pomocy online w ramach zadania. Warto zaznaczyć jednak, że obie infolinie działały w okresie, w którym nie otrzymano dofinansowania a zatem ciągłość udzielania porad oraz informacji została zachowana (finansowanie tego działania przejęła Fundacja).

Przygotowanie stażystów do obsługi linii wiąże się z kilkumiesięcznym procesem. Rekrutacja trwa ok. 1 miesiąc, następnie wyselekcjonowani stażyści objęci są miesięcznym okresem próbnym, a dopiero po nim rozpoczynają staż właściwy. Od momentu rozpoczęcia odbywania okresu próbnego zrekrutowani kandydaci uczestniczą w organizowanych przez FDDS szkoleniach i warsztatach – ich łączna liczba wynosi 110 godzin. Taka organizacja stażu ma na celu jak najlepsze przygotowanie stażystów do świadczenia anonimowej pomocy i wsparcia.

Cykl szkoleniowy (szkolenia, warsztaty, superwizje) i idące za nim zobowiązania stażystów do świadczenia anonimowej pomocy telefonicznej został zaburzony przez nieprzekazanie dotacji w określonym w umowie terminie, tym samym przekładając się na niższą niż założona w ofercie liczbę osób, które obsługiwały linie 116 111 do końca 2016 roku (grupa szkoleniowa - 12 osób mniej, niż założono), tym samym na spodziewanym spadku liczby połączeń/wiadomości w ostatnim kwartale realizacji zadania.

Warto dodać, że wartości wskaźników efektów ilościowych zostały osiągnięte w 2015 r. w większości (poza odpowiedziami na wiadomości online):

- * Telefon zaufania 116 111 i pomoc online były dostępne codziennie 352 dni w okresie od 01.01.2015 do 31.12.2015 r.
- * Infolinia 800 1001 000 i pomoc online były dostępne od poniedziałku do piątku przez 252 dni w okresie od 01.01.2015 do 31.12.2015 r.;
- * Konsultanci odebrali łącznie 91 005 połączeń (o 1 005 połączeń więcej niż zakładano) oraz odpowiedzieli łącznie na 5 819 wiadomości online (mniej o 181 wiadomości niż założono w projekcie);
- * Serwis merytoryczny www.116111.pl i www.800100100.pl miał 1 013 260 odsłon - 3 razy więcej niż założono;
- * W mediach pojawiło się 540 publikacji dotyczących działania obu infolinii;
- * Wydrukowano 400 tys. ulotek edukacyjnych na temat funkcjonowania telefonu zaufania 111 116 oraz 50 tys. ulotek informacyjnych na temat telefonu dla dorosłych - Wydano dwa razy więcej ulotek informacyjnych o projekcie niż zakładano, bez zwiększania kosztów zadania publicznego.

*

Podsumowując powyższy fragment, warto podkreślić, że mimo trudności, większość działań w ramach tego zadania została zrealizowana zgodnie z zamierzeniami. Ponadto - tak jak podkreślano w raporcie ewaluacyjnym z realizacji Programu w 2015 roku - w ramach realizacji zadania jest prowadzona szczegółowa statystyka spraw i problemów z jakimi zgłaszają się do konsultantów dzwoniący. Informacje te stanowią cenne źródło danych na temat trendów aktualnych problemów z jakimi borykają się dzieci i młodzież. Mogą one też stanowić źródło danych dla kolejnych dokumentów strategicznych.

4. Kontynuacja zadania publicznego „Bezpieczna i przyjazna szkoła – ocena szkół i placówek systemu oświaty realizujących politykę ochrony dzieci przed agresją i przemocą”

Jest to drugi projekt prowadzony przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje, zwana dalej Fundacją) w ramach Programu. Projekt miał 3 cele: 1) zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach, w

szczegółności przeciwdziałanie krzywdzeniu dzieci zarówno w świecie realnym, jak i w Internecie; 2) przeciwdziałanie agresji i przemocy ze strony personelu oraz rówieśników, a także przeciwdziałanie przemocy w rodzinie; 3) wprowadzenie w szkołach, biorących udział w realizacji zdania, stałych mechanizmów polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem.

Obejmował on następujące działania:

- * **Lokalne konferencje inauguracyjne projekt** – w 8 miastach wojewódzkich dla pracowników szkół, kuratorów oświaty, poradni psychologiczno-pedagogicznych, samorządu lokalnego, policji, wojewódzkiego zespołu koordynującego Program „Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”, organizacji pozarządowych, zespołów interdyscyplinarnych, a także przedstawiciele instytucji lokalnych.
- * **Szkolenia startowe dla przedstawicieli szkół i placówek** – 25 grup szkoleniowych, w tym 10 w Warszawie i 15 w innych miastach.
- * **Szkolenia problemowe** – dla przedstawicieli placówek oświatowych występujących o certyfikat. Ich tematyka zależała od wyników potrzeb szkoleniowych. Planowano w sumie 480 godzin szkoleniowych.
- * **Oferta e-learningowa i prezentacji multimedialnych** – przygotowana jako alternatywa/wsparcie dla szkoleń tradycyjnych.
- * **Studium Przeciwdziałania Krzywdzeniu Dzieci** – kurs przygotowujący przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji oraz liderów profilaktyki z poszczególnych województw do edukacji pracowników szkół lub placówek i pełnienia funkcji lokalnych placówek wspierających ich działania. Realizacja obejmuje dwie edycje kursu po 80 godzin dydaktycznych każda. Szacowano, że w kursach weźmie udział w sumie 40 osób.
- * **Pikniki edukacyjne dla uczniów na temat bezpieczeństwa** – 6 pikników lokalnych dla uczniów z gmin i placówek, które szczególnie zaangażowały się w realizację programu Fundacji.

Efekty jakościowe:

- 1) *wzrost kompetencji nauczycieli, rodziców, uczniów w zakresie profilaktyki agresji, przemocy,*
- 2) *wzrost kompetencji wychowawczych nauczycieli i rodziców.*

Efekty ilościowe

- 1) *2 500 szkół i placówek rejestruje się na portalu edukacyjnym Chronimy Dzieci i podejmuje proces certyfikacji.*

[Harmonogram realizacji zadań wynikających z Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła” w 2016 r.]

Z informacji na stronie <https://chronimydzieci.pl/> wynika, że dotychczas certyfikaty uzyskały 344 placówki, a według danych przekazanych przez Fundację na potrzeby ewaluacji na portalu edukacyjnym Chronimy Dzieci zarejestrowało się dotychczas 3666 placówek, co oznacza, że nie udało się osiągnąć zakładanego wskaźnika efektów ilościowych (planowany wskaźnik 5000). Już w 2015 r. realizacja wskaźnika była zagrożona (na portalu zarejestrowanych było 2095 placówek z planowanych 2500). Fundacja sygnalizowała MEN to zagrożenie i ubiegała się o wsparcie promocyjne w kolejnym roku. Nie udało się go jednak uzyskać.

Ponadto z informacji przekazanych przez przedstawicieli Fundacji wynika, że na osiągnięcie wskaźnika wpływ miało także przekazanie z opóźnieniem III transzy dotacji (przekazano ją 24.06.2016 r.). W związku z brakiem środków nie zrealizowano:

- * 1 z 4 grup 80-godzinne studium dla organizacji i instytucji z całej Polski, którego celem było przygotowanie 20 osobowej grupy osób do pełnienia funkcji lokalnych koordynatorów, ambasadorów i trenerów programu Chronimy Dzieci, wspomagających placówki w realizacji programu, a także zachęcających placówki do udziału w programie.
- * Nie zrealizowano jednej z grup superwizji dedykowanej absolwentom kursu.

Brak realizacji tych działań skutkowało dotarciem do mniejszej liczby nauczycieli i szkół. Konsekwencją było mniejsze zainteresowanie certyfikacją placówek.

Fundacja podjęła ze swej strony szereg działań o charakterze promocyjnym: m.in. wiadomości mailowe rozsyłane do wszystkich szkół, przedszkoli i innych placówek oświatowych w Polsce, organów prowadzących, ośrodków doskonalenia nauczycieli, a także promocja w mediach lokalnych i mediach społecznościowych. Okazały się one jednak niewystarczające, a wskaźnik 5000 placówek zarejestrowanych na portalu edukacyjnym był przeszacowany jak dla dwuletniego okresu realizacji zadania.

Jak pisaliśmy w raporcie ewaluacyjnym w 2015 r. inspiracją do powstania programu certyfikacji szkół Chronimy Dzieci były badania ogólnopolskie realizowane przez Fundację Dzieci Niczyje (obecnie Dajemy Dzieciom Siłę), które mówiły o niskim poziomie świadomości i umiejętności nauczycieli do podejmowania interwencji w przypadku podejrzenia, że dziecko jest krzywdzone. Drugim źródłem inspiracji były podobne działania realizowane w innych krajach - Wielkiej Brytanii lub Stanach Zjednoczonych.

Program Chronimy Dzieci w takiej formie był przez Fundację także realizowany przed uruchomieniem Programu „Przyjazna i Bezpieczna Szkoła”. Najpierw jako pilotaż w 2010 r. w warszawskiej dzielnicy Praga-Południe, a w kolejnych latach w różnych dzielnicach Warszawy. Od początku działania w ramach projektu wyglądały podobnie – zgłoszenie szkoły, szkolenia i wsparcie dyrektora i/lub nauczycieli, przygotowanie potrzebnych dokumentów (nazwa dokumentu: „Polityka ochrony dzieci przed krzywdzeniem”) przeprowadzenie szeregu działań skierowanych do dzieci, rodziców i nauczycieli, a w końcu - certyfikacja szkoły. W ramach projektu jest prowadzony także wewnętrzny monitoring przestrzegania standardów w placówkach oświatowych. Co roku realizowane są ankiety dla zarejestrowanych na portalu placówek, a także przygotowywane są ankiety ewaluacyjne ze szkoleń dla dyrektorów szkół i nauczycieli.

Korzystając ze wstępnie opracowanych ankiet, których respondentami były placówki zarejestrowane na portalu, przekazanych przez Fundację na potrzeby ewaluacji można powiedzieć, że:

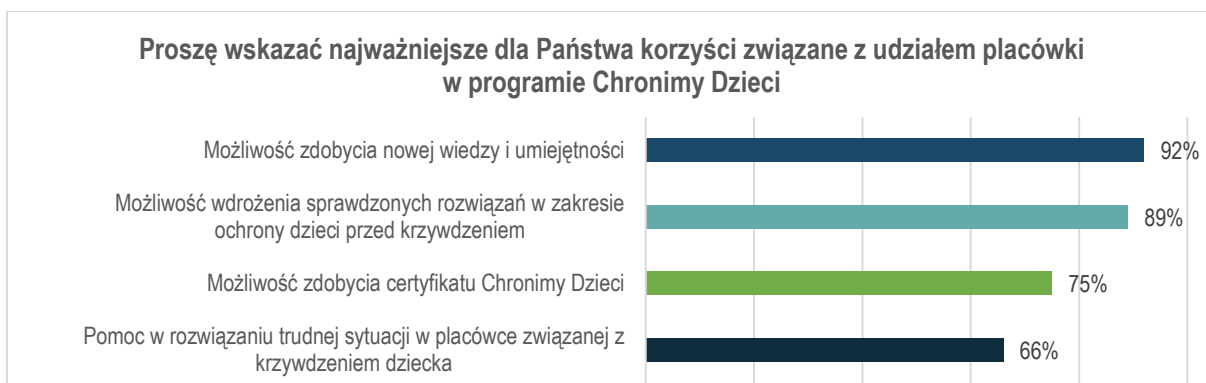
- * Najczęściej w ramach programu placówki podejmowały dwa działania – edukację uczniów w zakresie praw dziecka i ochrony przed wykorzystywaniem oraz przygotowanie dokumentu „Polityka ochrony dzieci przed krzywdzeniem”.

Źródło 36 Opracowanie własne na podstawie podsumowania ankiet przekazanego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Podstawa procentowania n=731.

- * Praktycznie wszystkie placówki (94%) skorzystała z materiałów edukacyjnych i scenariuszy zajęć zamieszczonych na platformie edukacyjnej. 64% z nich korzystała z podręcznika dla realizatorów programu, a 63% brało udział w bezpłatnych szkoleniach organizowanych przez Fundację.
- * Według respondentów ankiety przygotowanej przez Fundację, najczęściej dostrzeganą korzyścią dla placówki biorącej udział w zadaniu jest możliwość zdobycia wiedzy i umiejętności – co jest spójne z przedstawioną wcześniej informacją o działaniach podejmowanych przez respondentów.

Źródło 37 Opracowanie własne na podstawie podsumowania ankiet przekazanego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Podstawa procentowania n=731.

Należy podkreślić bardzo wysoką wartość wskaźnika dotyczącego zdobycia nowej wiedzy i umiejętności - 9 osób na 10 wskazuje taki efekt swojego udziału w programie. Również zadowalająco dużo osób jest przekonanych, że program daje im możliwość wdrożenia poznanych rozwiązań w placówce.

*

Przedstawione wyżej dane pokazują, że w ramach tego zadania nie zostały osiągnięte ilościowe wskaźniki efektów. Ponadto przygotowane przez Fundację materiały, podręczniki i szkolenia cieszą się dużym zaufaniem – główną dostrzeganą korzyścią jest zdobycie wiedzy i umiejętności, więc do materiałów zgromadzonych na platformie edukacyjnej sięgają praktycznie wszyscy badani (ok 95% respondentów deklaruje, że korzysta z tych materiałów).

5. Rozwijanie w szkołach i placówkach profilaktyki rówieśniczej jako skutecznej formy przeciwdziałania uzależnieniom

Choć nie jest to działanie, które było aktywnie wspierane w 2016 roku przez Program, było ono elementem współpracy resortowej i zadań zleconych w 2014 i 2015 r. i wymaga krótkiego podsumowania w ramach ewaluacji.

Jak czytamy w sprawozdaniu z realizacji tego działania w 2015 r. zadanie „Rozwijanie w szkołach i placówkach profilaktyki rówieśniczej jako skutecznej formy przeciwdziałania uzależnieniom” było realizowane pod nazwą Projekt PaT/E (edukacja), jako element ogólnopolskiego programu Komendy Głównej Policji „Profilaktyka a Ty” (PaT). Ideą programu PaT było budowanie ogólnopolskiej społeczności młodych osób, identyfikującej się z ideą oraz promującej wśród swoich rówieśników modę na życie wolne od uzależnień (narkotyków, dopalaczy, alkoholu, przemocy). Działanie to prowadzone jest przez Komendę Główną Policji od 2006 roku.

Program PaT był realizowany przez cały rok jednocześnie w kilku obszarach:

- * Programów PaT/M dla młodzieży,
- * Programów PaT/R dla rodziców,
- * Szkolenia eksperckiego PaT/E dla nauczycieli i pedagogów,
- * Szkolenia liderów PaT/L
- * Przystanku PaT – imprezy wspólne dla społeczności osób zaangażowanych w zadanie.

Działania PaT nie były realizowane jednocześnie we wszystkich województwach³ – w 2015 r. działania i ich efekty wyglądały następująco:

- * Działania szkoleniowe (PaT/E) koncentrowały się w województwie lubuskim i małopolskim – wzięło w nich udział w województwach: małopolskim: 28 osób, w tym 10 policjantów i lubuskim: 21 osób, w tym 2 policjantów, a także 37 przeszkolonych nauczycieli wskazanych przez Kuratoria Oświaty.
- * W działaniach PaT/M w Krakowie i Zielonej Górze wzięło udział około 1000 uczniów.
- * W działaniach PaT/R wzięło udział około 100 rodziców.
- * Przeprowadzono 6 szkoleń liderów PaT/L w województwach śląskim, wielkopolskim, lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, pomorskim.
- * Przeprowadzenie X Ogólnopolskiego Przystanku PaT na Stadionie Narodowym w którym wzięło udział 11 000 uczestników.

³ W 2015 r. działania koncentrowały się na województwie małopolskim i lubuskim, wcześniej zaś Projekt PaT/E przeprowadzony był w województwach: podkarpackim (2012), łódzkim (2012), dolnośląskim (2013), kujawsko-pomorskim (2013), świętokrzyskim (2013), wielkopolskim (2014), śląskim (2014) i mazowieckim (2014).

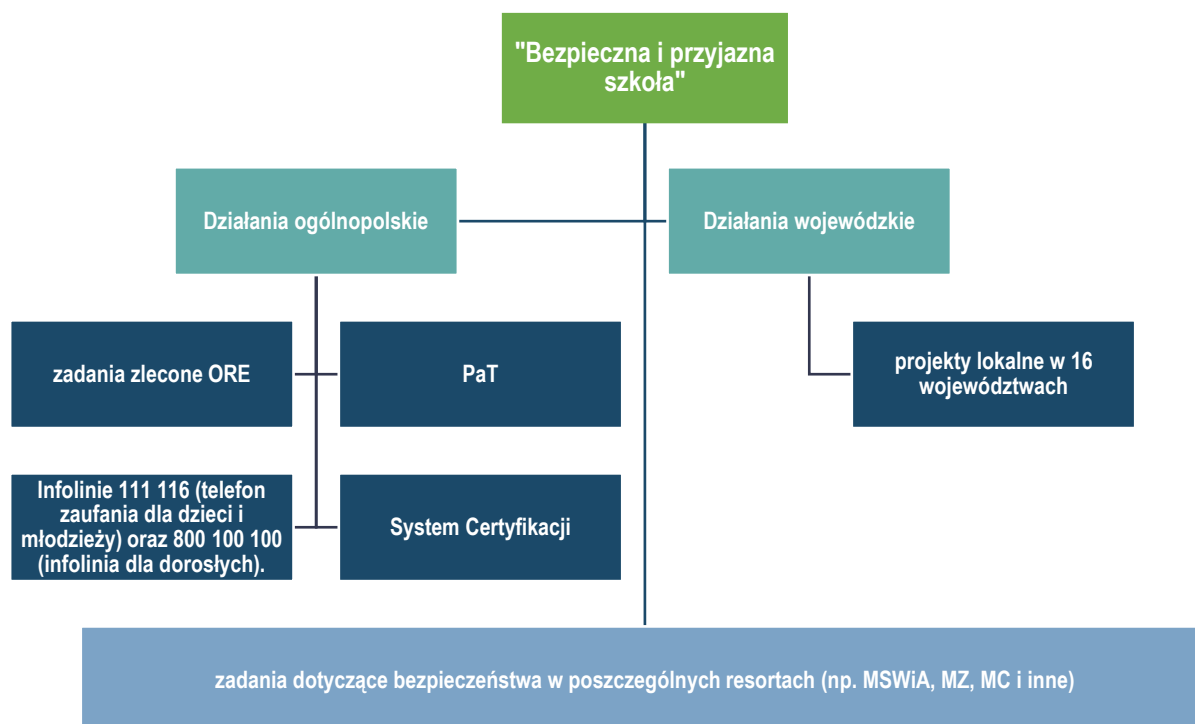
W ramach projektu przygotowano i wydano także:

- * Poradnik Metodyczny PaT dla nauczycieli, pedagogów, psychologów, policjantów i animatorów pracy z młodzieżą.
- * Poradnik zawierający wystandaryzowane zasady współpracy szkół i placówek z Policją.

Warto podkreślić, że choć działania PaT nie były w bieżącym roku wspierane przez Program, z informacji udzielonych podczas wywiadu grupowego wynika, że działania są kontynuowane. W ciągu długiej historii tego przedsięwzięcia utworzono w sumie 101 grup młodzieżowych, z których wciąż działa połowa. Wokół tego ruchu powstały także organizacje pozarządowe i grupy nieformalne, które poszukują innych sposobów finansowania i kontynuacji działań.

3. Synergia projektów

W ostatnim roku badania Programu szczególnym obszarem badawczym była wspomniana w tytule synergia działań. Program został zaprojektowany w oparciu o stosowne dane diagnostyczne, wybrano jego konstrukcję, określono cele ale również sposoby osiągania tych celów. I tak w postaci schematycznej można by przedstawić jego strukturę:

Źródło 38: struktura Programu, opracowanie własne na podstawie dokumentów Programu

Synergii w Programie będziemy rozpatrywać na 2 poziomach:

- * Poziom makro – sprawozdawczość i system wskaźników,
- * Poziom mikro – znajomość i rozpoznawalność poszczególnych elementów Programu przez beneficjentów.

Odnosząc się do pierwszego poziomu i na podstawie analizy struktury sprawozdawczości zarówno każdego z podmiotów wdrażających zadania ogólnopolskie, jak i danych które sprawozdają wojewodowie, można powiedzieć, iż są to dwa odrębne systemy. I tak jak sprawozdawczość wojewódzka pozwala precyzyjnie wskazywać jak poszczególne wskaźniki realizują cel szczegółowy 1,2 czy 3., tak sprawozdawczość zadań ogólnopolskich niemal wcale nie odnosi się do tych wskaźników Programu. Faktycznie bowiem ma ona swoje własne wskaźniki, które są precyzyjnie raportowane. Badani podczas spotkania grupowego przedstawiciele zadań ogólnopolskich z niemałym trudem mogli odnaleźć wskaźniki, do których mogliby przypisać swoje działania. Najwięcej wskaźników udało się wskazać w zakresie programu PaT, niemal wcale nie było zbieżnych z zadaniami ORE czy Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę. Taka konstrukcja skutkuje trudnością w pokazywaniu zasięgu Programu i jego oddziaływania. Interesujące byłoby pokazywanie wspólnej liczby odbiorców Programu czy objętych placówek tym czy innym wsparciem. Nie można tego jednak zrobić, gdyż sprawozdawczość każdego z partnerów i podwykonawców była odrębna. Jest to wniosek istotny dla tworzenia kolejnych rządowych programów.

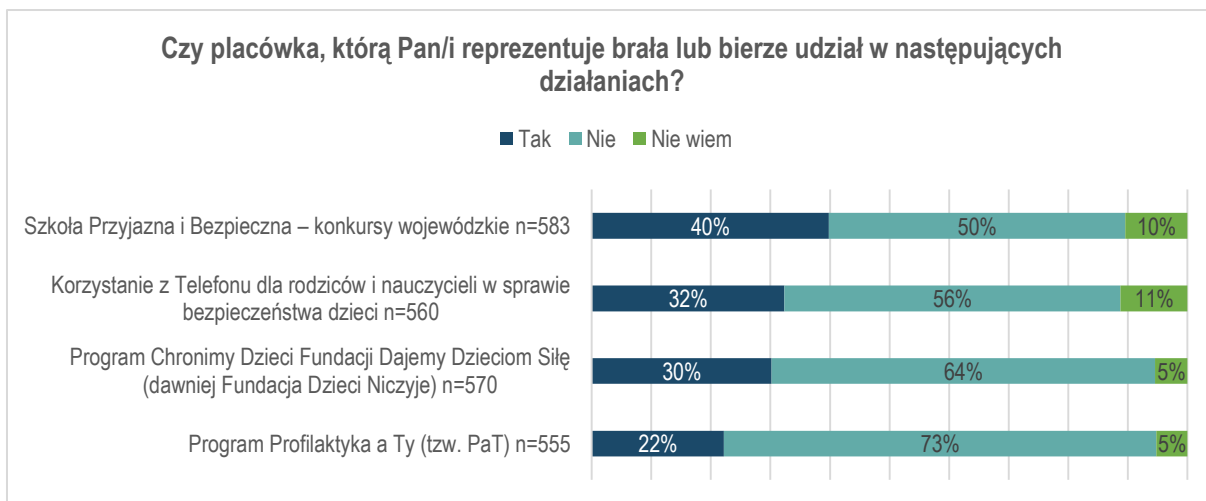
A zatem efekt synergii mógłby być widoczny w twardych wskaźnikach realizacji, jednak aby tak się stało konstrukcja sprawozdawcza powinna być spójna. Siła oddziaływania Programu byłaby o wiele większa.

Jednym z założeń Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest współdziałanie różnych instytucji i organizacji w dążeniu do wspólnego celu. Współpraca poszczególnych jednostek poparta jest w strukturze Programu poprzez działanie zespołów koordynujących, zarówno tych na szczeblu centralnym, jak i wojewódzkim. Jednak dążenie to powinno przekładać się też na wspólną sprawozdawczość, która w jednolity sposób pokaże efekty oddziaływania całego Programu.

Przechodząc na poziom określony jako mikro analizowaliśmy jak w praktyce „widzą” program i jego elementy odbiorcy. Podczas konferencji ogólnopolskich Programu (zadanie realizowane przez ORE) zadano w ankiecie papierowej pytanie o to, jaki jest stopień znajomości poszczególnych elementów Programu.

61% respondentów zaznaczyła w pytaniu o znajomość elementów Programu przynajmniej jedno wskazanie. Oznacza to, że taki odsetek osób zna któryś z jego elementów. Gdy przyjrzymy się szczegółowym danym okazuje się więc, że większość uczestników miała kontakt z projektami wojewódzkimi (40%). To dość wysoki odsetek jak na niewielką współpracę koordynatorów wojewódzkich i pracowników ORE w organizacji konferencji. 32% respondentów wskazało, że zna i korzystała z telefonu zaufania. 30% znało program certyfikacji „Chronimy dzieci”. Najmniej osób kojarzyło program PaT – 1/5 respondentów. Poniżej struktura odpowiedzi na to pytanie:

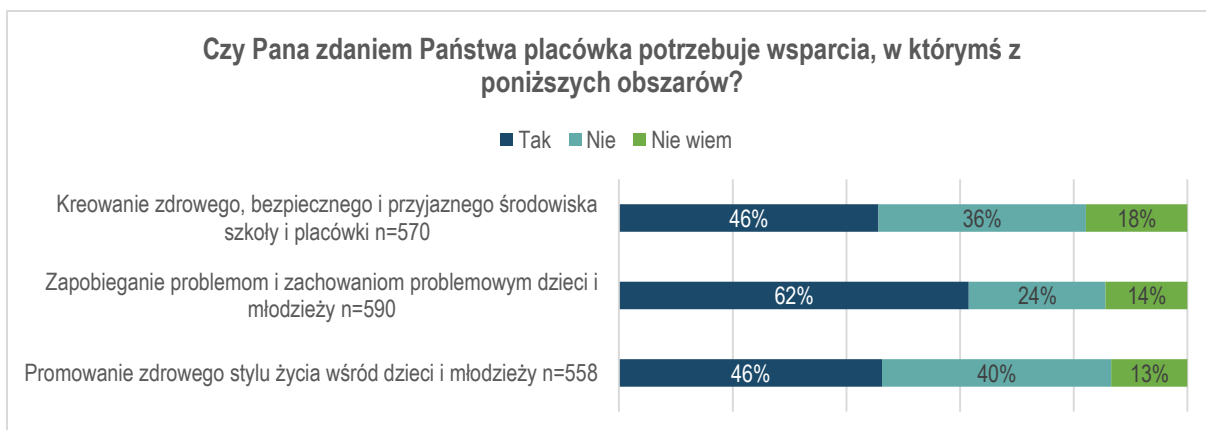

Źródło 39 Opracowanie własne na podstawie ankiet papierowych.

Z kolei prawie $\frac{3}{4}$ respondentów wskazało, że ich placówki uczestniczą w innych programach profilaktycznych (m.in. Przyjaciele Zippiego, Archipelag Skarbów, Trzymaj formę, projekty w ramach programu Bezpieczna+, Programy Sanepidu, Spójrz inaczej, ARS czyli jak dbać o miłość itd.).

Pytani z kolei o to, w jakim obszarze ich placówki potrzebują wsparcia przede wszystkim wskazali na profilaktykę, czyli zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży – odpowiedziało tak 62% respondentów. Byłoby to zbieżne z realnymi liczbami dotyczącymi wdrożonych w danym celu szczegółowym projektów w województwach. Problemy z zakresu celu drugiego rozpoznawane są jak największa potrzeba placówek.

Źródło 40 Opracowanie własne na podstawie ankiet papierowych udostępnionych przez ORE.

Respondenci w wywiadach telefonicznych zostali poproszeni o wskazanie głównych obszarów problemowych z jakimi spotykają się w swoich placówkach – nie wylania się z nich obraz jednego, kluczowego problemu, a raczej potwierdzają się różne trudności jakie za cel wzięł Program „Przyjazna i bezpieczna Szkoła”. Wśród głównych zagadnień respondenci wymienili:

- * Profilaktyka uniwersalna - *Profilaktyka traktowana szeroko, profilaktyka uniwersalna która uchroni dzieci przed różnymi uzależnieniami, nie tylko klasycznymi (używkami) ale też uzależnienia związane z komputerem, telefonem oraz zakupami. Nauka asertywności. Szkoła nastawia się na profilaktykę, a*

nie na leczenie skutków. [Wywiad z uczestnikiem konferencji]

- * Przeciwdziałanie agresji, szeroko rozumiane bezpieczeństwo;
- * Cyberprzemoc, ale także korzystanie przez uczniów z telefonów w szkole, fonoholizm - *Poczucie anonimowości w Internecie wśród dzieci. [Wywiad z uczestnikiem konferencji]*
- * Profilaktyka nakierowana na konkretne używki lub typy uzależnień – tytoń, dopalacze;
- * Prawidłowe odżywianie wśród dzieci: *egzekwowanie zdrowego odżywiania dzieci od rodziców [Wywiad z uczestnikiem konferencji]*

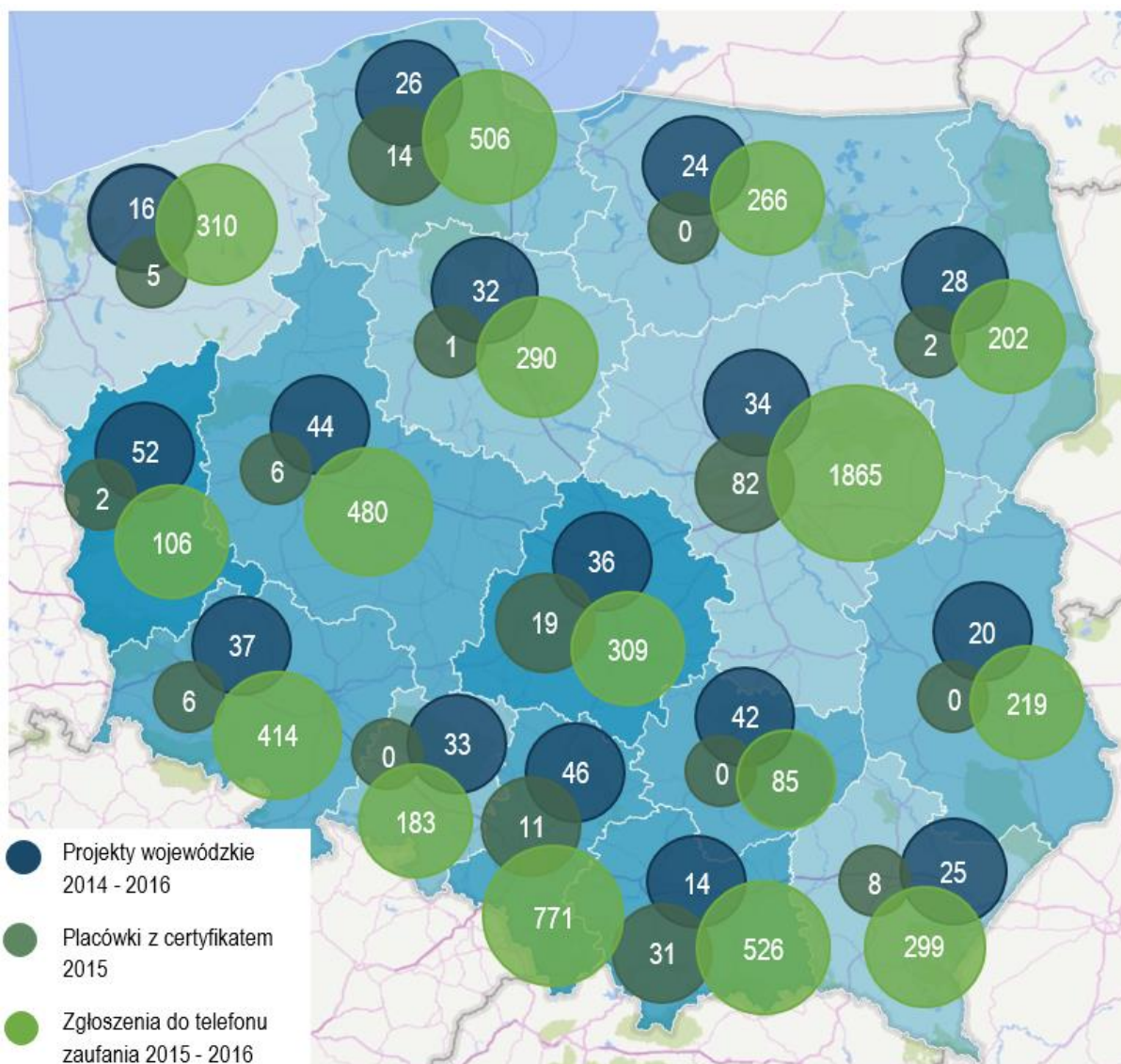
W wywiadach pojawiło się kilka wątków, które warto podkreślić. Po pierwsze respondenci pytani o obszary problemowe mówili o współpracy ich placówek z innymi instytucjami (np.: centra pomocy rodzinie, poradnia uzależnień) lub organizacjami pozarządowymi. Po drugie w badaniu podkreślano wagę działań wychowawczych: *Skupienie uwagi na rozwoju intelektualnym, psychicznym, społecznym, etycznym, zdrowotnym, moralnym [Wywiad z uczestnikiem konferencji]*.

Z powyższych danych widać więc, że poszczególne elementy programu są rozpoznawane przez uczestników systemu oświaty, jednak nie wszystkie w równym stopniu.

Poniższa mapa jest próbą pokazania intensywności różnych działań w poszczególnych województwach - na tyle, na ile pozwalają na to dostępne dane. Są na niej zaprezentowane dane różnego kalibru (projekty wojewódzkie mogą być skierowane do kilku placówek, na portalu Programu „Chronimy Dzieci” zarejestrowało się więcej szkół i innych placówek niż te, które wystąpiły o przyznanie certyfikatu, a większość rozmówców telefonu zaufania i infolinii Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę nie podaje województwa).

Mimo mankamentów, mapa pokazuje jednak regiony, gdzie działania są liczniejsze niż w innych (województwo małopolskie, mazowieckie, łódzkie, śląskie, wielkopolskie i pomorskie) oraz regiony, w których jest mniej działań i zgłoszeń – przede wszystkim kujawsko-pomorskie, opolskie i warmińsko-mazurskie.

Rysunek 1 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla koordynatorów wojewódzkich i danych przekazanych przez Fundację Dzieci Niczyje.

Mapa zdaje sprawę z liczb które odzwierciedlają synergii, jednak dla jej zaistnienia można wskazać w Programie kilka istotnych barier:

- * W praktyce przepływ informacji pomiędzy realizatorami zadań ogólnopolskich i wojewódzkich nie jest łatwy – zależy głównie od dobrej woli koordynatora. Najczęściej relacje te sprowadzone są do przekazania informacji o działaniach innych podmiotów, jednak zdarzyły się też sytuacje odmowy napisania na stronie kuratorium informacji o szkoleniu w programie „Chronimy Dzieci”. Cześć koordynatorów nie zna po prostu pozostałych działań podejmowanych w Programie, włączanie się w nie tym bardziej nie leży w ich obowiązkach.
- * Poszczególni realizatorzy projektów lokalnych nie wiedzą o innych projektach realizowanych na danym terenie. Kuratoria czy urzędy wojewódzkie nie podejmują żadnych działań zmierzających do tego by podobne aktywności „spotkały się” i tym samym może dały efekt trwałości w kolejnych latach.
- * Koordynatorzy wojewódzcy nie pełnią roli integrującej na swoim terenie – dużo bardziej zajmują się

integrowaniem poszczególnych służb (co jest korzystne oczywiście), aniżeli realnych działań które finansuje Program. Nie było to zadaniem koordynatorów – trudno więc czynić z tego zarzut – jednak dla wspierania jakości prac w przyszłości ma to zasadnicze znaczenie.

- * Na poziomie centralnym strona www Programu ma charakter bardzo formalny – jest źródłem informacji operacyjnych (uchwały, Harmonogram, sprawozdania) – jednak nie służy temu, by promować wydarzenia i chociażby nanosić na interaktywną mapę poszczególne projekty z kolejnych lat.
- * Program w istocie przez 3 lata realizacji nie wypracował własnej identyfikacji wizualnej – brakuje mu chociażby logo, pod którym mogłyby afiliować się wszystkie realizowane inicjatywy.

Program ma wiele interesujących i skutecznych instrumentów, podejmuje ważną tematykę z którą borykają się polskie szkoły, jednak efekt synergii jest niewielki, gdyż na poziomie strukturalnym istnieją pewne blokady ku temu. Wydaje się, że można by go osiągnąć nakładem niewielkich środków.

4. Współpraca i informowanie

Program zakłada różnorodne grupy interesariuszy. Poniższa tabela prezentuje kolejnych aktorów na poszczególnych etapach wdrażania. Prezentacja ta ma stanowić punkt wyjścia do analizy w tym rozdziale.

Poziom centralny			Poziom lokalny		
ZARZĄDZANIE					
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ Zarządzanie całością Programu.			URZĄD WOJEWÓDZKI W imieniu wojewody najczęściej zarządzaniem zajmuje się Kuratorium Oświaty w danym województwie.		
WSPARCIE					
ZESPÓŁ KOORDYNUJĄCY Składa się z przedstawicieli 11 ministerstw i instytucji centralnych, w tym: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Komendy Głównej Policji, Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Agencji Rynku Rolnego i Ośrodka Rozwoju Edukacji.			WOJEWÓDZKI ZESPÓŁ KOORDYNUJĄCY Składa się 10 do 15 osób, reprezentujących instytucje analogiczne do tych na poziomie centralnym.		
REALIZACJA					
Organizacje pozarządowe realizujące projekty w ramach konkursów. Są to m.in.: Fundacja Dzieci Niczyje Instytucje realizujące projekty, które ze względu na tematykę bezpieczeństwa zostały włączone do Programu np.: • Komenda Główna Policji, • Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej, • Ośrodek Rozwoju Edukacji.			Jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe ubiegające się o dofinansowanie projektów w konkursach.		
ODBIORCY					
Dyrekcja szkół i placówek oświatowych	Nauczyciele	Pedagodzy i psychologzy szkolni	Dzieci i młodzież	Rodzice	Otoczenie szkół

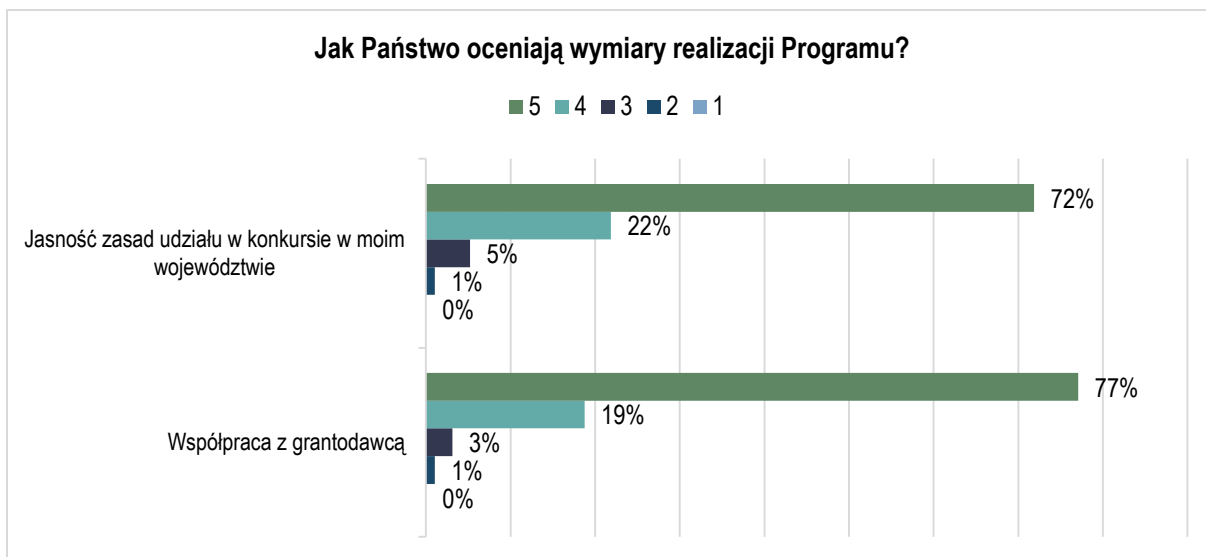
Tabela 1 Struktura programu - opracowanie własne.

Współpraca lokalnych koordynatorów z projektodawcami

Na poziomie wojewódzkim, częstotliwość kontaktów między koordynatorem a projektodawcami i między samymi projektodawcami zależy od woli i zasad każdego z urzędów, a dokładnie kuratoriów oświaty, które faktycznie zarządzają realizacją projektów wojewódzkich. Z przeprowadzonych badań ankietowych i studiów przypadku wynika, że w praktyce wyglądało to bardzo różnie.

W jednym z pytań do realizatorów proszono o ocenę realizacji Programu w dwóch wymiarach: *jasności zasad udziału w konkursie* oraz *współpracy z grantodawcą*. Jak widać na poniższym wykresie zdecydowana większość odpowiedzi w obu kwestiach skupia się na ocenach 4 i 5 a zatem najwyższych w pięciostopniowej skali. Innymi słowy projektodawcy są zadowoleni z kontaktu z przedstawicielami Programu w województwach.

Wykres 2 Opracowanie własne na podstawie ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96

Patrząc na powyższy wykres można stwierdzić, że ocena obu wymiarów jest dobra i bardzo dobra. Niemniej jednak kontakty projektodawców i koordynatorów wojewódzkich nie są zbyt częste. Kończą się w momencie rozstrzygnięcia konkursu, zaś wznawiane są na etapie rozliczenia i sprawozdawczości. Udało się wskazać jedno województwo, które podjęło inicjatywę spotkania podmiotów, których projekty dostały dofinansowanie.

Dobra praktyka!	W województwie lubuskim odbyło się spotkanie dla realizatorów projektów wyłonionych w konkursie. Omówiono kwestie realizacji i sprawozdawczości projektów. spotkanie dało też możliwość poznania się poszczególnych realizatorów: <i>Mnie się świetnie współpracuje, jeśli chodzi o nasze struktury wojewódzkie. Uważam, że było bardzo dobre spotkanie w tym roku zorganizowane dla realizatorów, byliśmy wszyscy zaproszeni, bardzo dogłębnie było przedstawione to, w jaki sposób powinniśmy wszyscy z jednej strony współpracować, ale też chodziło o ewaluację, żeby nie było żadnych zaskoczeń.</i> Koordynator

W anonimowej ankiecie respondenci poruszając różne problemy, potrzeby wskazali na potrzebę istnienia opiekuna.

Wyznaczenie w województwie opiekuna programu, do którego można się zwrócić w sprawach organizacyjnych.

Projektodawca

Ponadto podczas wywiadów realizatorzy i koordynatorzy mówili, że bardzo potrzebna byłaby wiedza, kto jeszcze w województwie realizuje zadania w poszczególnych obszarach i w jakich placówkach. Dzięki temu można by

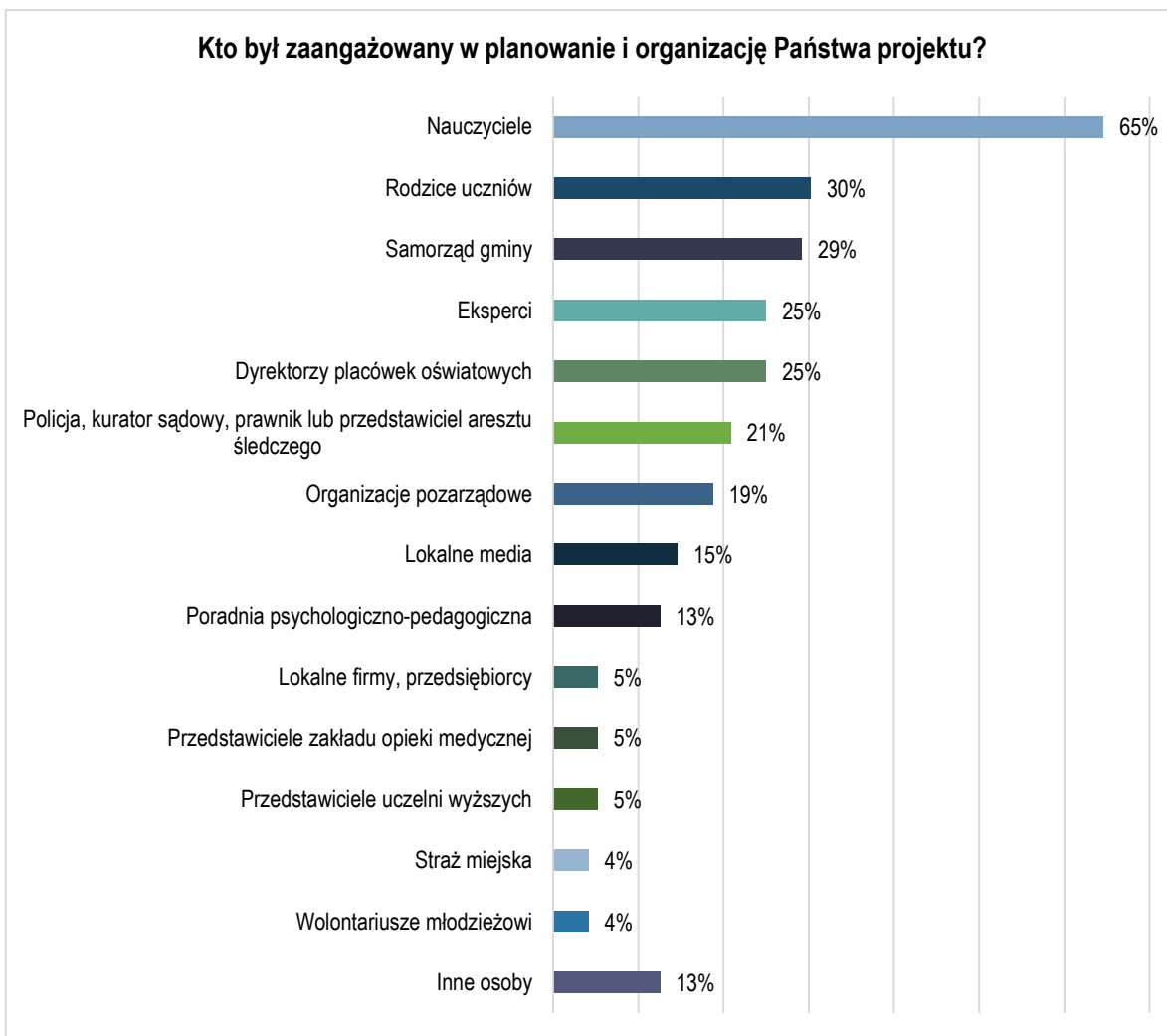

połączyć siły - uczestnicy jednego projektu mogli korzystać także z innych, które mają miejsce blisko ich placówki.

Brak gotowości członków zespołu wojewódzkiego do dodatkowego zaangażowania by pojechać w teren i zwizytować dofinansowane projekty wiąże się z brakiem środków finansowych przeznaczonych na prace zespołów. Wprawdzie każda z tych osób dostaje od swego zwierzchnika delegacja do udziału w obradach zespołu, jednak jego ranga nie jest tak wysoka, by zwierzchnicy chcieli finansować więcej zaangażowani swoich pracowników niż to konieczne. Efekt zatem jest taki, że członkowie zespołów dofinansowując projekty *de facto* nie wiedzą wiele o realizacji, nie są w stanie wyciągnąć wniosków dotyczących tego czy ich decyzje o przekazaniu środków były trafne.

Dodatkowym wymiarem współpracy, podczas przygotowania projektów, jest współpraca ze środowiskiem lokalnym. Większość projektów (62 na 96) była konsultowana z nauczycielami. W 1/3 projektów rozmawiano jeszcze z rodzicami i samorządem gminy, w ¼ zaś z ekspertami i dyrektorami szkół.

Wykres 3 Odpowiedzi własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=96. Respondenci mogli wybrać kilka odpowiedzi.

Z danych wynika, że większość projektów była tworzona we współpracy z dwoma podmiotami: nauczycielami i organizacją pozarządową albo nauczycielami i dyrektorami szkół. Pozytywne jest to, że wśród badanych projektów, nie było takich, które powstawałyby w zupełnej próżni – bez konsultacji z jakąkolwiek grupą.

Przykre natomiast jest to, że we wnioskach projektowych, opisie stanu rzeczy czy diagnozy ten potencjał lokalny zupełnie się nie pojawia. Opisy projektów posługują się ogólnymi sformułowaniami – bez odniesienia do wskazanych chociażby w tym pytaniu grup. Opinia rodziców dzieci lub lokalnych ekspertów jest ważnym głosem i argumentem, który mógłby być rozpatrywany podczas oceny wniosków. Niestety tego rodzaju danych we wnioskach brakuje. A zatem nawet jeśli przy planowaniu projektu współpracuje szereg osób – to potencjał ten nie jest ukazywany.

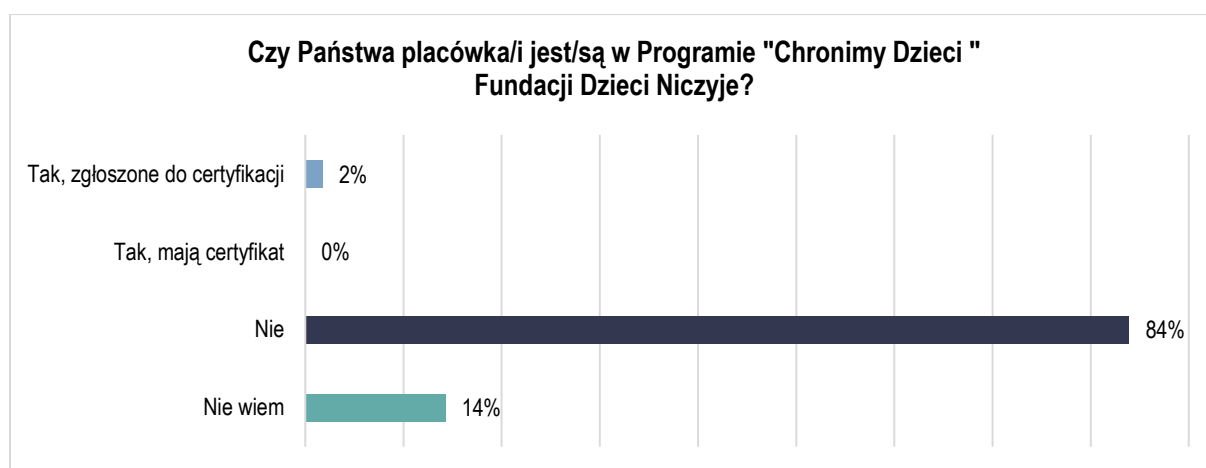
Przy okazji komunikacji warto poruszyć inny wymiar współpracy: informowania otoczenia o tym, skąd projektodawca czerpie środki na realizację działań. Projektodawcy są zobowiązani do promowania urzędów wojewódzkich przyznających środki na realizację projektów. Jednak to koniec wspólnej identyfikacji. W projektach, w których były realizowane studia przypadków nie było wymogu wspólnej jednolitej identyfikacji związanej z Programem „Bezpieczna i przyjazna szkoła” (wspomniano już wyżej o braku jednego logo

Programu). Żaden z rozmówców ze studiów przypadku nie kojarzył, w jakich innych placówkach województwa realizowane byłyby działania w ramach Programu i też sam jako realizator nie był do takiej identyfikacji zobowiązany. Nie było też konieczności podkreślania samej nazwy Programu – „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Brak tak podstawowych działań PR’owych w znaczącym stopniu zmniejsza zasięg informowania o Programie.

Przepływ informacji między szczeblem lokalnym i centralnym

Większość realizatorów projektów lokalnych nie ma wiedzy o projektach realizowanych na poziomie regionalnym (czyli inni projektodawcy w województwie) oraz centralnym (np. działania Fundacji Dzieci Niczyje czy działania Ośrodka Rozwoju Edukacji). W ankiecie elektronicznej spytaliśmy realizatorów projektów lokalnych, czy szkoły w których pracują przystąpiły do projektu Fundacji Dzieci Niczyje „Chronimy Dzieci”. Większość szkół, do których trafiają projekty lokalne, nie bierze udziału w działaniach Fundacji. Na podstawie informacji ze studiów przypadków można wnioskować, że realizatorzy mają na ten temat małą wiedzę. Szczegóły pokazuje poniższy wykres:

Wykres 4 Opracowanie własne na podstawie danych z ankiety elektronicznej dla realizatorów N=56

Podobnie realizatorzy projektów ogólnopolskich nie znają projektów które były dofinansowywane lokalnie. A współpraca z koordynatorami wojewódzkimi kształtuje się w bardzo różny sposób. Można zatem mówić o braku komplementarności. Podobnie realizatorzy działań ogólnopolskich nie współpracują podczas realizacji swoich działań. Pomimo tego, że w danym województwie realizowane były konferencje ogólnopolskie ORE, szkolenia z Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę czy przystanek PaT, koordynatorzy każdego z działań nic o nich nie wiedzieli. Jest to duża strata dla Programu. Można by chociaż przekazywać sobie wzajemnie materiały informacyjne (ulotki czy poradnik PaT dla szkół). Opinie realizatorów działań ogólnopolskich są jednoznaczne w tej kwestii:

My się nie znamy, to znaczy znamy się z widzenia ale nie mieliśmy okazji by wymienić doświadczenia realizacji swoich działań.

Realizator działania ogólnopolskiego

Czy też inna wypowiedź:

My jesteśmy ekspertami, mamy wiedzę i umiejętności a Program powinien nam umożliwić współpracę. Nie trzeba nas daleko szukać, jesteśmy dostępni tylko trzeba by odbywały się częściej takiej jak to (wywiad ewaluacyjny – red.) spotkania. Wspólnie możemy działać dużo więcej.

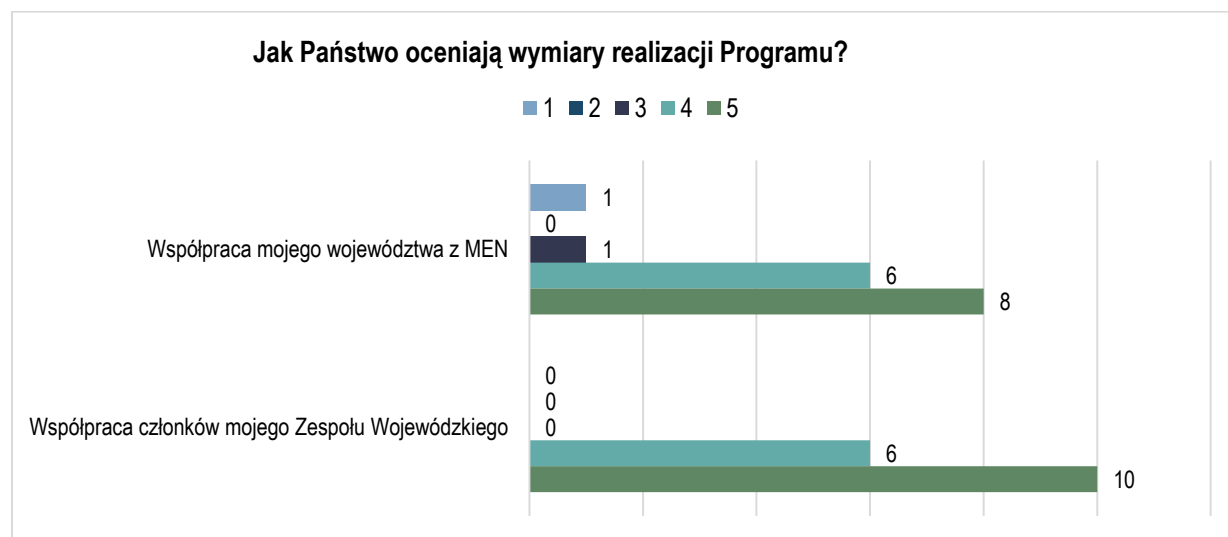
Realizator działania ogólnopolskiego

Ponadto trzeba napisać wprost, że rola koordynatora wojewódzkiego jest kluczową dla przepływu informacji i integrowania działań na terenie danego województwa. Jednak koordynatorzy nie dostali polecenia, by zajmować się takimi zadaniami. Ograniczają się więc do realizacji zadań związanych z konkursami wojewódzkimi. Oczywiście gotowość koordynatorów do współpracy jest bardzo różna i zależy od osobistej motywacji pracownika. Są jednak takie osoby, które podczas badania ewaluacyjnego w roku 2016 po 3 latach wdrażania Programu nie wiedziały o istnieniu w Programie działań ogólnopolskich, nie wspominają już o ich promowaniu czy zachęcaniu do włączania się w te działania. Takie podejście do wdrażania Programu w znacznym stopniu ogranicza jego skuteczność.

Oczekiwanie, aby Program integrował i umożliwiał przepływ informacji pojawia się więc i na poziomie regionalnym i na poziomie centralnym. Okazuje się zatem, iż stworzenie platformy internetowej, która ma za zadanie integrować wszelkie informacje o Programie „Bezpieczna i przyjazna szkoła” jest niewystarczające. Tak duży Program wymaga działań o charakterze informacyjno-promocyjnym, które nie dzieją się dzięki dobrej woli poszczególnych aktorów ale są przypisane do zadań poszczególnych osób.

Współpraca w obszarze zarządzania Programem

Współpraca w obszarze zarządzania Programem jest oceniana dobrze i bardzo dobrze przez koordynatorów wojewódzkich. Podobnie jest oceniana współpraca wewnątrz województwa - koordynatora z zespołem.

Wykres 5 Opracowanie własne na podstawie ankiety do koordynatorów wojewódzkich, N=16,

Gdy te bardzo wysokie wskazania zestawimy z wypowiedziami z wywiadu grupowego, należy podkreślić, iż współpraca ogranicza się raczej do formalnych zachowań – np. przysyłania pism z informacjami do wojewodów, czy z kolei zapytań koordynatorów do MEN. Koordynatorzy wspominają trudny rok 2014, gdy pozostawiono

niewiele czasu na realizację. Czuli się wtedy niedoinformowani na temat procedur Programu. Pytani w roku 2015 jak oceniają współpracę lub czego by potrzebowali od MEN mówią:

Moim skromnym zdaniem myślałem, że ministerstwo zrobi na początku roku 2015 chociaż jakieś zebranie, spotkanie, konsultacje. Określi procedurę, ramy co do tych konkursów i projektów. Warto to usystematyzować, ujednoczyć jakoś.

Koordinator wojewódzki

MEN przygotowało dokument: „Rekomendacje dotyczące wdrażania Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, w którym nie narzuca a sugeruje szereg rozwiązań proceduralnych. Zgodnie z zapisami w Programie obowiązkowe jest też przeprowadzenie diagnozy, która stanie się podstawą do ogłoszenia celowych konkursów w województwach. Poczyniono zatem starania, by od strony formalnej wyjaśnić wiele kwestii. Wydaje się jednak, że zabrakło spotkania, na którym oczekiwania MEN mogłyby zostać przedstawione i udzielone odpowiedzi na ewentualne wątpliwości przedstawicieli województw.

Podobna sytuacja miała miejsce w roku 2016, pomimo iż wojewódzkie zespoły już ustaliły sobie swoje wewnętrzne procedury i rozstrzygnięcia a także plan jak ma wyglądać wdrażanie Programu, MEN zaproponowało dwa dodatkowe priorytety działań. W efekcie lawina zapytań i niejasności znowu ruszyła. Nie odbyło się znowu żadne spotkanie czy choćby telekonferencja via Skype więc niejasności wyjaśniano poprzez pisma czy telefonicznie. Nie jest to dobra praktyka z punktu widzenia wdrażania programu, wydaje się bowiem, że koordynatorzy lokalni powinni posiadać tę samą wiedzę a także mieć możliwość by pomiędzy sobą ustalić różne kwestie organizacyjne. W programie zabrakło mechanizmu (np. grupy roboczej koordynatorów wojewódzkich) do operacyjnego wdrażania Programu.

Z kolei realizatorzy zadań centralnych – jak systemu certyfikacji szkół czy telefonu zaufania – wspominają, że gotowość do współpracy w poszczególnych województwach jest bardzo zróżnicowana. Są województwa, gdzie przebiega ona modelowo – np. w Małopolskim czy Podlaskim ale są też takie województwa, gdzie przedstawiciele Fundacji nie mogą się doprosić o najprostszą pomoc. Pojawiają się gorzkie słowa:

Są też takie (województwa – red.), gdzie mieliśmy trudności w ogóle z dotarciem, czy z uzyskaniem wsparcia w promocji konferencji, szkoleń, czy z pozyskaniem Sali. Długo musieliśmy klarować, że program Chronimy Dzieci realizujemy w ramach „Bezpiecznej i przyjaznej szkoły”

Koordinator projektu

Pomimo trudności można też wskazać przykłady bardzo dobrej współpracy:

<i>Dobra praktyka!</i>	* W województwie małopolskim trzykrotnie przekoczono liczbę uczestników Konferencji organizowanej z pomocą kuratorium. Duże zainteresowanie wynikało z dobrego upowszechnienia wydarzenia przez kuratorium (warto podkreślić szczególnie zaangażowanie Delegatury w Tarnowie).* Województwa śląskie i opolskie – mimo iż nie miały jeszcze konferencji (przewidziana na kolejny rok wdrażania) już są nią zainteresowane i samodzielnie zwracają się do przedstawicieli Fundacji, by rozwijać

	współpracę w zakresie certyfikacji szkół.

Również koordynator całego Programu wskazuje duże zróżnicowanie w zaangażowaniu koordynatorów wojewódzkich w realizację Programu, przejawiające się różnym stopniem sprawozdawczości czy terminowością przekazywanych informacji. Widać zatem, że poziom osobistego zaangażowania w pracę nad Programem „Bezpieczna i przyjazna szkoła” przekłada się na relacje, przepływ informacji a w konsekwencji sieciowanie działań w województwach. Przykre jest, gdy koordynatorzy traktują Program jak zlecone im przez MEN zadanie, bez zrozumienia, że dzięki niemu mają możliwość (choć w niewielkiej skali) kształtować politykę bezpieczeństwa w placówkach oświatowych, za które jako kuratoria odpowiadają. Faktycznie jednak obecnie kuratoria jako placówki nadzoru są oddalone od szkół (brak wizytatorów znających szkoły, brak rejonizacji), co może przekładać się również na sposób wdrażania programów rządowych.

*

Przedstawiane wcześniej w różnych ujęciach dane wskazują iż Program ma ogromny potencjał – szerokich, wieloaspektowych działań. Jednak nie wszyscy aktorzy znają swoje działania a tym samym nie mogą się efektywnie wspierać. Program wymaga też dobrego komunikowania sukcesów – obecnie niewiele się mówi o jego efektach (również w województwach). Jest to zadanie dla każdego rządowego programu – niezależnie od jego tematyki. Oprócz zadań bezpośrednio finansowanych z tych środków niezwykle ważne jest kreowanie poprawnego wizerunku zagadnień związanych z bezpieczeństwem w szkole i tworzeniem mody na podejmowanie pewnych działań przez polskie szkoły.

Wnioski i rekomendacje

	Wniosek	Rekomendacja
1	Realizacja Programu BiPSz w latach 2014-2016 była prawidłowa – wdrożono wszystkie zaplanowane działania (zarówno te na poziomie centralnym, jak i wojewódzkim). Działania były zgodne z harmonogramem. Działania wojewódzkie i ogólnopolskie w Programie uzupełniają się, jednak nie można mówić o dużej współpracy jednostek je realizujących. Efekt synergii w tym przypadku pozostaje niewystarczający. Mimo wszystko w kolejnych latach wdrażania synergia działań wzrastała nieco.	W kolejnym roku wdrażania należy zadbać o: * Większy przepływ informacji pomiędzy wszystkimi aktorami Programu tj. pomiędzy MEN a koordynatorami wojewódzkimi oraz pomiędzy realizatorami działań centralnych i wojewódzkich. * Lepszą promocję marki, jaką jest sam Program BiPSz. * Lepsze promowanie efektów projektów lokalnych w województwach.
2	Zasięg Programu można scharakteryzować poprzez następujące dane: 13219* – to liczba placówek objętych wsparciem (projekty wojewódzkie i Fundacji Chronimy Dzieci). Stanowi to 33% wszystkich placówek w Polsce (40544). Jeśli weźmiemy pod uwagę tylko projekty wojewódzkie, stanowi to 23% wszystkich placówek oświatowych w kraju. Liczba dzieci i młodzieży objętej wsparciem jest jednak trudna do oszacowania. Wiemy natomiast, że wsparcie w projektach miało najczęściej charakter pracy warsztatowej (ponad 80%) i było kierowane nie do całej społeczności szkolnej, ale do wąskich grup, np. klas 4-6. A zatem zasięg Programu jest znaczący, jednak wobec skali zgłaszanych potrzeb niewystarczający. <i>*są to dane niepełne, szacunkowe. Na lepsze przybliżenie wpływa niejednorodna sprawozdawczość.</i>	Konieczne wydaje się realizowanie rządowego wsparcia nakierowanego na problematykę bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w szkołach. Dzięki realizacji ogólnopolskich rządowych inicjatyw można tworzyć pozytywne nastawienie społeczności szkolnych do zagadnień bezpieczeństwa w szkołach i/lub wzmocnić daną problematykę w świadomości uczniów, nauczycieli i rodziców. Ponadto dla budowania wizerunku i prestiżu szkół ważne jest, że biorą udział w rządowym programie. Działania finansowane ze środków BiPSz pozwalają na poszerzenie i uatrakcyjnienie oferty szkół.
3	W ramach 3 celów szczegółowych programu i związanych z nimi obszarów realizacji zadań, najchętniej podejmowane były zadania: * Cel 2.1 Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemoc, * Cel 2.3 Kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w	Istotne jest utrzymywanie programów rządowych z szerokim wachlarzem celów i zadań, które dają szkołom możliwość uzyskania wsparcia w wielu obszarach.

	środowisku tzw. nowych mediów. W obydwu obszarach rok do roku zwiększała się liczba podejmowanych interwencji. W przypadku celu 1 i 3 spadła liczba podejmowanych interwencji w kolejnych latach wdrażania. Można więc powiedzieć, iż zaproponowane obszary wsparcia są trafne, nie ma celu czy zadania, które nie byłyby podejmowane przez projektodawców. Widoczne są natomiast obszary priorytetowe z punktu widzenia szkół.	
4	Diagnoza w Programie stanowi punkt wyjścia dla podejmowanego wsparcia. Była istotna przy tworzeniu BiPSz, zalecana podczas pracy zespołów wojewódzkich a także jako podstawa dla realizacji projektów lokalnych. Program kładąc tak duży nacisk na adekwatne rozwiązywanie problemów, jednocześnie ujawnił szereg ograniczeń związanych z diagnozowaniem. W Programie diagnozy zarówno na poziomie wojewódzkim, jak i lokalnym były niewystarczające, brakowało zazwyczaj kompetencji do ich prowadzenia. Diagnoza problemów jest ważnym elementem poprawnego kreowania polityki lokalnej i centralnej (zarządzania opartego na wiedzy). W Programie BiPSz również wymagano szczegółowego raportowania efektów ilościowych i jakościowych interwencji. Było to jednak wyzwaniem dla projektodawców. Daje się jednak zauważyć niewielki wzrost kompetencji w zakresie stosowania badań mierzących efekty pracy w projektach. Zdobycie umiejętności z zakresu diagnozy i bieżącego pomiaru efektów należy wskazać jako wartość dodaną Programu.	Pomimo sporej pracy, jaką wykonano w Programie w zakresie wymagań względem diagnozowania i sprawozdawczości efektów, wiele placówek wciąż nie potrafi tego poprawnie wykonywać. Ważne jest, by w rządowych programach, które wymagają tego rodzaju umiejętności zostały zaproponowane działania podwyższające kompetencje w tym zakresie (np. szczegółowe, praktyczne publikacje elektroniczne czy formy doskonalenia w województwie dla potencjalnych projektodawców z zakresu diagnozy i badania efektów). Podobnie należy zaprojektować na początku Programu szkolenie dla koordynatorów wojewódzkich z zakresu diagnozowania. Osoby pełniące w tym Programie funkcje koordynacyjne nie posiadały najczęściej takich kompetencji.
5	Z działań dofinansowanych w latach 2014-2016 wynika, że najczęściej projekty realizowane są w ramach jednej placówki - najczęściej w szkołach	Ze względu na relatywnie niewielką kwotę dofinansowania oraz konieczność stworzenia dobrej marki Programu, należy przy wyborze projektów brać pod uwagę to, czy w wyniku działań zostanie

podstawowych lub gimnazjach. Co ważne, częściej są to projekty kompleksowe – łączące różne formy pracy i działań, a także skierowane do kilku grup odbiorców (uczniów, nauczycieli i rodziców). Odpowiadają one w zasadzie na potrzebę profilaktyki uniwersalnej. Istotne jest też, że większość zadań realizowanych jest poprzez formę warsztatową, co zwiększa skuteczność wsparcia. Projekty te jednak nie tworzą sieci placówek realizujących profilaktykę w województwie, a raczej mapę niewielkich wysp, gdzie realizatorzy projektu w ponadstandardowy sposób starają się dotrzeć do swoich odbiorców. Z punktu widzenia kompleksowości i jakości wsparcia – lepiej jest dofinansować pojedyncze placówki. Natomiast z punktu widzenia wskaźników wojewódzkich i tworzenia polityki wojewódzkiej, bardziej efektywne są projekty obejmujące kilka placówek. Nieliczne województwa wybrały taką strategię.	zawiązana współpraca między kilkoma szkołami lub placówkami lokalnymi (należy wspomagać ich sieciowanie) oraz jak te działania będą mogły być kontynuowane (trwałość). Te dwa elementy powinny stanowić ważne kryteria wyboru. Dzięki temu możliwe będzie podnoszenie jakości systemu oświaty na poziomie lokalnym, a nie tylko w pojedynczych placówkach.
6 Każde z województw wypracowało własny system oceny oraz kryteria dostępu dla projektodawców. MEN dało regionom dużą swobodę w tym zakresie, przez co Program jest wdrażany nieco inaczej w każdym regionie. Spełnia to wymóg adekwatności do potrzeb lokalnych. Istnieje duża rozpiętość oczekiwanego wkładu własnego w województwach, co uruchamia dwa sposoby postępowania: dofinansowanie wielu małych projektów lub dofinansowanie zaledwie kilku, ale kosztownych. Wkład własny na poziomie 20% może zamykać drogę „słabszym” gminom i podmiotom pozarządowym. Wprowadzenie w ostatnim roku zadań priorytetowych przez MEN zostało odebrane ambiwalentnie przez wojewódzkie zespoły. Było to odbierane z jednej strony jako silna sugestia i wskazanie, co ma być realizowane w Programie. Z	Należy informować poszczególne zespoły koordynujące o strategiach przyjmowanych przez inne województwa dotyczących wdrażania Programu i konsekwencjach tych decyzji. Wydaje się, że dwudziestoprocentowy wkład własny jest dość wygórowaną stawką dla projektów rządowych. Nie należy tego rekomendować. Wydaje się, że w trzyletnim Programie nie warto co roku zmieniać struktury celów i obszarów działań. W ciągu trzech lat zespoły wojewódzkie wypracowują swoje strategie działania, zdobywają wiedzę i doświadczenie. Zmiana priorytetów w ostatnim roku Programu utrudnia osiągnięcie zaplanowanych w województwie celów.

	drugiej jednak strony – jako niezgodne z dotychczasową praktyką dostosowywania do potrzeb lokalnych i samodzielnego ustalania kierunków działań.	
	Rola koordynatora wojewódzkiego jest kluczowa dla poprawnego wdrażania Programu. Istotna jest ciągłość jego wiedzy o Programie. W przypadku przekazywania stanowisk niezbędne jest zachowanie ciągłości wiedzy o poprzednich latach wdrażania Programu. Nie zawsze tak się działo, co stanowiło słabość we wdrażaniu. Ponadto koordynatorzy nie pełnili roli integrującej wszystkich działań w województwie: - działań projektów dofinansowanych, - działań ogólnopolskich. Natomiast należy podkreślić rolę utworzonych zespołów wojewódzkich. Są one istotne, a ich współpraca przyczyniła się do poznania przedstawicieli różnych resortów w województwach. Jest to wartość dodana Programu i stanowi duże zaplecze do kolejnych działań związanych z bezpieczeństwem w regionach.	Rola koordynatora wojewódzkiego powinna być wzmocniona poprzez: * Utworzenie zespołu roboczego koordynatorów wojewódzkich przy MEN, * Doszkolenie ich w zakresie diagnozowania i ewaluacji (mierzenia efektów), * Doszkolenie i danie narzędzi do kreowania polityki informacyjnej na temat Programu.
7	Problemem podstawowym Programu jest krótki okres wdrażania projektów – praktycznie przez 4 miesiące. Ma to niedobre skutki dla kreowania długookresowego wsparcia w ramach Programu, ponieważ z konieczności, w krótkim okresie realizatorzy intensywnie pracują z odbiorcami, co rodzi niebezpieczeństwo zmęczenia daną tematyką i wpływa negatywnie na uczenie się.	Należy wcześniej przekazywać informacje do województw o uruchomieniu konkursów. Środki finansowe również powinny być przekazywane w I kwartale. Warto rozważyć wprowadzenie projektów wieloletnich – co pozwalałoby na wdrażanie wsparcia długookresowego – tak istotnego w przypadku działań profilaktycznych.
8	Działania ogólnopolskie finansowane w Programie w większości osiągnęły zakładane wskaźniki. Ich bezpośredni odbiorcy pozytywnie wypowiadają się na temat ich skuteczności. Warto dołożyć natomiast starań, aby działania ogólnopolskie były lepiej skoordynowane w przyszłości. Wykonują je specjaliści, eksperci w swoich dziedzinach. Poziom współpracy między nimi był jednak niewystarczający, ze szkodą dla skuteczności Programu.	Należy wzmocnić współpracę poszczególnych interesariuszy Programu: * Na poziomie koordynatorów wojewódzkich i koordynatorów działań ogólnopolskich; * Na poziomie koordynatorów działań ogólnopolskich; * Na poziomie koordynatora Programu i koordynatorów wojewódzkich. Współpraca ta powinna być odzwierciedlona we

		wspólnej sprawozdawczości, która będzie obrazowała osiągnięcie celów szczegółowych i głównego w Programie.
9	Sformowanie zespołów wojewódzkich to duży zasób Programu w województwach. Jednak powierzenie wykonania im opinii/diagnozy było trudne z dwóch powodów: * Osoby te najczęściej nie mają kompetencji diagnostycznych, * Przedstawiciele poszczególnych służb wojewódzkich często starali się w diagnozie przechylić szalę na rzecz własnego obszaru działania, aby mógł być w programie finansowany.	Do zespołów wojewódzkich warto włączać eksperta od wykonywania badań/diagnoz/opinii, by mógł być bezstronnym ekspertem i rzetelnie ocenić zebrane dane.

Załączniki

1. Wskaźniki realizacji Programu

		2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)
Wskaźniki				
Liczba podpisanych umów		212	174	193
Liczba podmiotów realizujących projekty		174	195	185
Liczba podmiotów współpracujących przy realizacji projektów		254	320	287
Liczba szkół lub placówek do których były kierowane projekty		1549	2130	1840
Liczba szkół i placówek prowadzących działania dla rodziców		353	1601	977
Cel szczegółowy nr 1: Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki.	Liczba uczniów klas I - IV w szkołach podstawowych uczestniczących w zajęciach integrujących w szkole i placówce	7076	6600	6838
	Liczba uczniów klas I w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych oraz wychowanków grup wychowawczych uczestniczących w zajęciach integrujących w szkole i placówce	4523	6020	5272
	Liczba wychowanków grup wychowawczych uczestniczących w zajęciach integrujących w szkole i placówce	2843	145	1494
	Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach lub programach rozwijających umiejętności psychologiczne i społeczne, w tym w zajęciach pozalekcyjnych	11550	13465	12508
	Liczba wychowanków grup wychowawczych uczestniczących w zajęciach lub programach rozwijających umiejętności psychologiczne i społeczne, w tym w zajęciach pozalekcyjnych	2635	518	1577
	Liczba udzielonych porad psychologiczno-pedagogicznych w szkołach i placówkach	1511	997	1254
	Liczba uczniów zaangażowanych w działania w środowisku lokalnym, w tym kulturalne, sportowe, społeczne oraz wolontariat	7453	4647	6050
	Liczba wychowanków grup wychowawczych zaangażowanych w działania w środowisku lokalnym, w tym kulturalne, sportowe, społeczne oraz wolontariat	1184	94	639
	Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w szkoleniach z zakresu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, kompetencji wychowawczych (w tym z zakresu komunikacji interpersonalnej) i profilaktycznych	2969	2108	2539
	Liczba zajęć edukacyjnych dla rodziców zorganizowanych przez szkołę i placówkę	338	414	376
	Liczba rodziców zaangażowanych w działania na rzecz szkoły i placówki	4356	3388	3872
	Liczba instytucji i podmiotów współpracujących ze szkołą i placówką w środowisku lokalnym na rzecz budowania zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkolnego	345	234	290

		2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)	
Wskaźniki					
Cel szczegółowy nr 2: Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży	2.1 Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy	Liczba szkół i placówek realizujących programy z zakresu mediacji i negocjacji rówieśniczej	115	240	178
		Liczba szkół i placówek realizujących programy z zakresu pomocy koleżeńskiej w nauce	27	43	35
		Liczba szkół i placówek realizujących programy z zakresu rówieśniczych doradców	9	12	11
		Liczba szkół i placówek realizujących programy z zakresu rówieśniczych mediatorów	30	28	29
		Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach z zakresu edukacji prawnej	7198	10921	9060
		Liczba wychowanków grup wychowawczych uczestniczących w zajęciach z zakresu edukacji prawnej	518	246	382
		Liczba szkół i placówek, w tym MOW i MOS, realizujących programy z poziomu profilaktyki wskazującej, adresowane do uczniów i wychowanków z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi, wymagających interwencji i dalszych działań korekcyjnych, edukacyjno-terapeutycznych	44	19	32
		Liczba opracowanych publikacji dla nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania przemocy, w tym cyberprzemocy, lub nakład materiałów drukowanych	414	2578	1496
		Liczba szkoleń dla nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania przemocy, w tym cyberprzemocy, na których zostaną upowszechnione materiały metodyczne	138	208	173
		Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w szkoleniach z zakresu przeciwdziałania agresji i przemocy rówieśniczej, w tym cyberprzemocy, rozwiązywania konfliktów, podejmowania interwencji profilaktycznych, reagowania w sytuacjach kryzysowych	3680	7640	5660
		Liczba nauczycieli i wychowawców MOW i MOS uczestniczących w szkoleniach z zakresu pracy z uczniami i wychowankami z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi	80	50	65
	2.2 Przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu	Liczba szkół podstawowych i gimnazjów, w których zrealizowano rekomendowane przez MEN, ORE, KBPN i PARPA Programy z zakresu profilaktyki uniwersalnej oparte na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności w bieżącym roku szkolnym	45	50	48
		Liczba przeszkolonych trenerów, instruktorów i realizatorów rekomendowanych przez MEN, ORE, KBPN, PARPA programów z zakresu profilaktyki uniwersalnej opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w bieżącym roku szkolnym	30	181	106
		Liczba szkół posiadających program wychowawczy szkoły i program profilaktyki uwzględniający rozpoznane potrzeby i problemy uczniów w zakresie zapobiegania uzależnieniom	159	121	140
		Liczba uczniów korzystających z usług poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym z terapii dla zagrożonych uzależnieniem	1781	1004	1393
		Liczba wychowanków grup wychowawczych korzystających z usług poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym z terapii dla zagrożonych uzależnieniem	20	71	46

		2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)	
Wskaźniki					
		Liczba szkół i placówek, w których są prowadzone programy i działania profilaktyki selektywnej i wskazującej w bieżącym roku szkolnym	116	65	91
		Liczba uczniów uczestniczących w rekomendowanych przez MEN, ORE, KBPN i PARPA Programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w bieżącym roku szkolnym	3725	10431	7078
		Liczba wychowanków grup wychowawczych, uczestniczących w rekomendowanych przez MEN, ORE, KBPN i PARPA Programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w bieżącym roku szkolnym	52	0	26
		Liczba uczniów, w stosunku do których realizuje się indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne w oparciu o orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym	268	36	152
		Liczba wychowanków grup wychowawczych, w stosunku do których realizuje się indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne w oparciu o orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym	234	117	176
		Liczba Programów i działań profilaktyki selektywnej i wskazującej realizowanych w MOW i MOS w bieżącym roku szkolnym	5	7	6
		Liczba uczniów, włączających się do działań z zakresu profilaktyki rówieśniczej na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom	7442	1986	4714
		Liczba wychowanków grup wychowawczych, włączających się do działań z zakresu profilaktyki rówieśniczej na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom	207	305	256
		Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w formach doskonalenia zawodowego z zakresu profilaktyki uzależnień	949	1679	1314
		Liczba materiałów merytorycznych i metodycznych dla nauczycieli i wychowawców dotyczących jakości oddziaływań profilaktycznych	794	579	687
		Liczba rodziców uczestniczących w spotkaniach z zakresu profilaktyki uzależnień	6563	6580	6572
		Liczba gmin, które finansowały realizację w szkołach i placówkach rekomendowanych przez MEN, ORE, KBPN, PARPA programów profilaktycznych lub interwencyjnych z zakresu profilaktyki uzależnień adresowanych do młodzieży	30	19	25
2.3 Kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków		Liczba szkół i placówek realizujących programy profilaktyczne dotyczące zagrożeń przestrzeni medialnej	70	215	143
		Liczba materiałów metodycznych dla nauczycieli i wychowawców dotyczących bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów i wychowanków	1636	1758	1697

		2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)
Wskaźniki				
	Liczba szkoleń dla nauczycieli i wychowawców, podczas których zostaną upowszechnione materiały metodyczne dotyczące problematyki bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów i wychowanków	44	185	115
	Liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów informacyjnych dla rodziców dotyczących bezpiecznego korzystania z nowych mediów	1246	86559	43903
	Liczba szkół i placówek, które nawiązały współpracę z instytucjami i podmiotami wspierającymi działania szkoły lub placówki na rzecz prawidłowego funkcjonowania uczniów i wychowanków w środowisku cyfrowym	64	212	138
	Liczba szkół i placówek monitorujących sytuację uczniów i wychowanków związaną z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych	10	36	23
	Liczba uczniów, którym udzielono pomocy w sytuacji wyjazdu rodziców za granicę w celach zarobkowych	52	150	101
	Liczba wychowanków grup wychowawczych, którym udzielono pomocy w sytuacji wyjazdu rodziców za granicę w celach zarobkowych	0	0	0
	Liczba szkół i placówek, które w swojej działalności uwzględniły tematykę przeciwdziałania przemocy seksualnej	9	51	30
	Liczba osób przeszkolonych w zakresie udzielania pomocy uczniom i wychowankom z poważnymi problemami rozwojowymi i życiowymi	311	511	411
	Liczba szkoleń i innych form doskonalenia kompetencji nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek z zakresu stosowania procedury „Niebieskie Karty”	8	27	18
	Liczba instytucji i podmiotów współpracujących ze szkołą i placówką w ramach sieci wsparcia dla dzieci i młodzieży przeżywających kryzysy rozwojowe i życiowe	28	121	75

		2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)
Wskaźniki				
Cel szczegółowy nr 3: Promowanie zdrowia i stylu życia	Liczba szkół i placówek prowadzących działania z zakresu promocji zdrowego stylu życia	339	243	291
	Liczba szkół przystępujących do Programów ustanowionych przez KE, realizowanych przez ARR, mających na celu kształtowanie prozdrowotnych nawyków żywieniowych dzieci i młodzieży oraz aktywności fizycznej	69	44	57
	Liczba uczniów przeszkolonych z zakresu udzielania pierwszej pomocy	8753	3556	6155

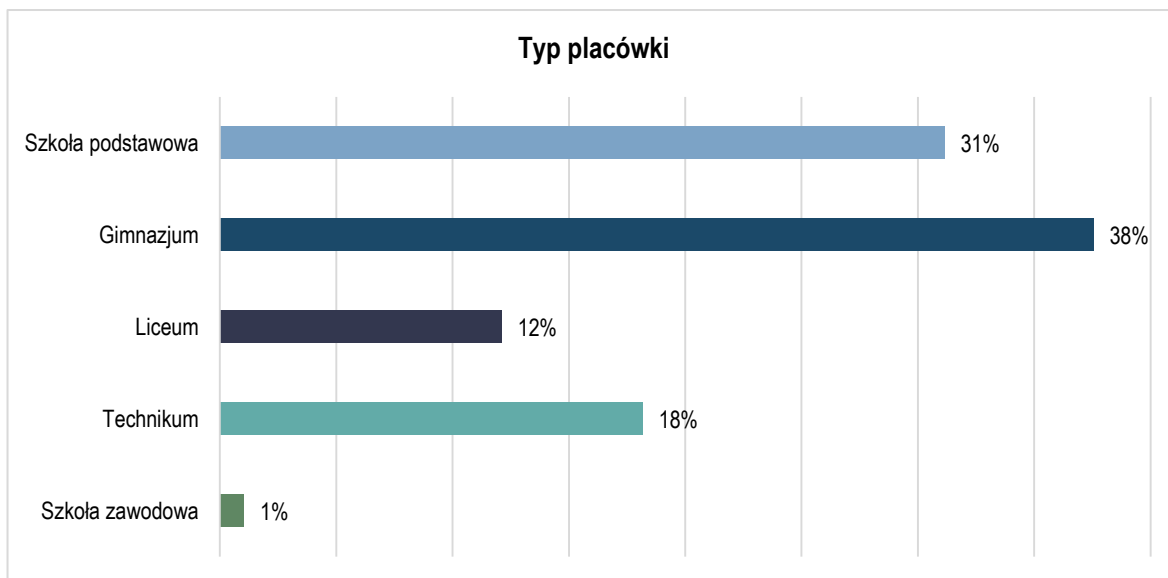
	2014	2015	Prognozowana wartość dla 2016 (zaokrąglona średnia wartość z lat 2014 – 2015)
Wskaźniki			
Liczba wychowanków grup wychowawczych przeszkolonych z zakresu udzielania pierwszej pomocy	241	40	141
Liczba uczniów, biorących udział w pozaszkolnych aktywnych formach spędzania czasu wolnego	10205	7470	8838
Liczba wychowanków grup wychowawczych, biorących udział w pozaszkolnych aktywnych formach spędzania czasu wolnego	1667	282	975
Liczba szkół będących odbiorcami działań, które mają na celu zwiększenie zaangażowania uczniów w zajęcia wychowania fizycznego	199	120	160
Liczba uczniów, którzy mają dostęp do profilaktycznej opieki zdrowotnej, w tym stomatologicznej, w szczególności z terenów wiejskich i szkół prowadzących kształcenie zawodowe	1797	2792	2295
Liczba wychowanków grup wychowawczych, którzy mają dostęp do profilaktycznej opieki zdrowotnej, w tym stomatologicznej, w szczególności z terenów wiejskich i szkół prowadzących kształcenie zawodowe	963	153	558
Liczba nauczycieli i wychowawców uczestniczących w szkoleniach z zakresu zdrowego żywienia oraz zapobiegania zaburzeniom odżywiania	723	638	681
Liczba szkoleń z zakresu edukacji zdrowotnej skierowanych do nauczycieli i rodziców	171	103	137
Liczba publikacji i opracowań z zakresu edukacji zdrowotnej, w szczególności z zakresu zdrowego żywienia i aktywności fizycznej	8717	631	4674
Liczba szkół w sieci szkół promujących zdrowie	112	32	72
Liczba szkół promujących zdrowie, które uzyskały Wojewódzki lub Krajowy Certyfikat Szkoła Promująca Zdrowie	41	12	27

2. Diagnoza wśród uczniów 2015

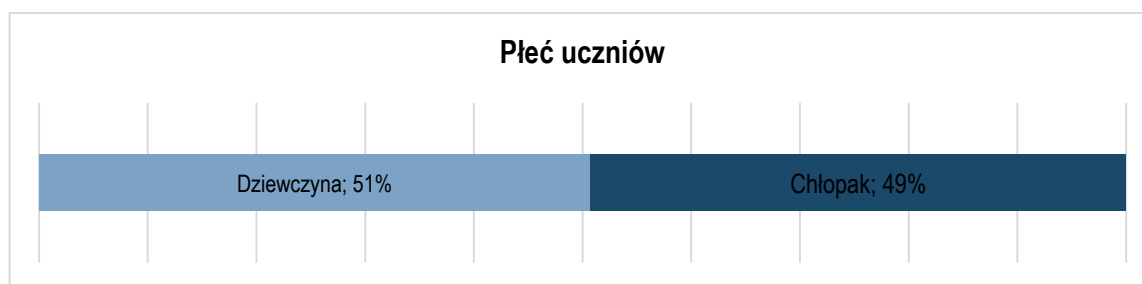
Aby przyjrzeć się nieco sytuacji wśród odbiorców/uczniów w placówkach wybranych do badania studium przypadku przeprowadzono wśród nich ankietę elektroniczną. Ankieta została skonstruowana jako diagnostyczna wokół trzech obszarów działania Programu.

Ankieta CAWI obejmowała 5 województw (podlaskie, świętokrzyskie, lubelskie, śląskie, mazowieckie) i wzięło w niej udział 578 uczniów. Udział chłopców i dziewcząt był niemal równy, przeważali uczniowie z gimnazjów (38%) i szkół podstawowych (31%) – co pokazują kolejne wykresy.

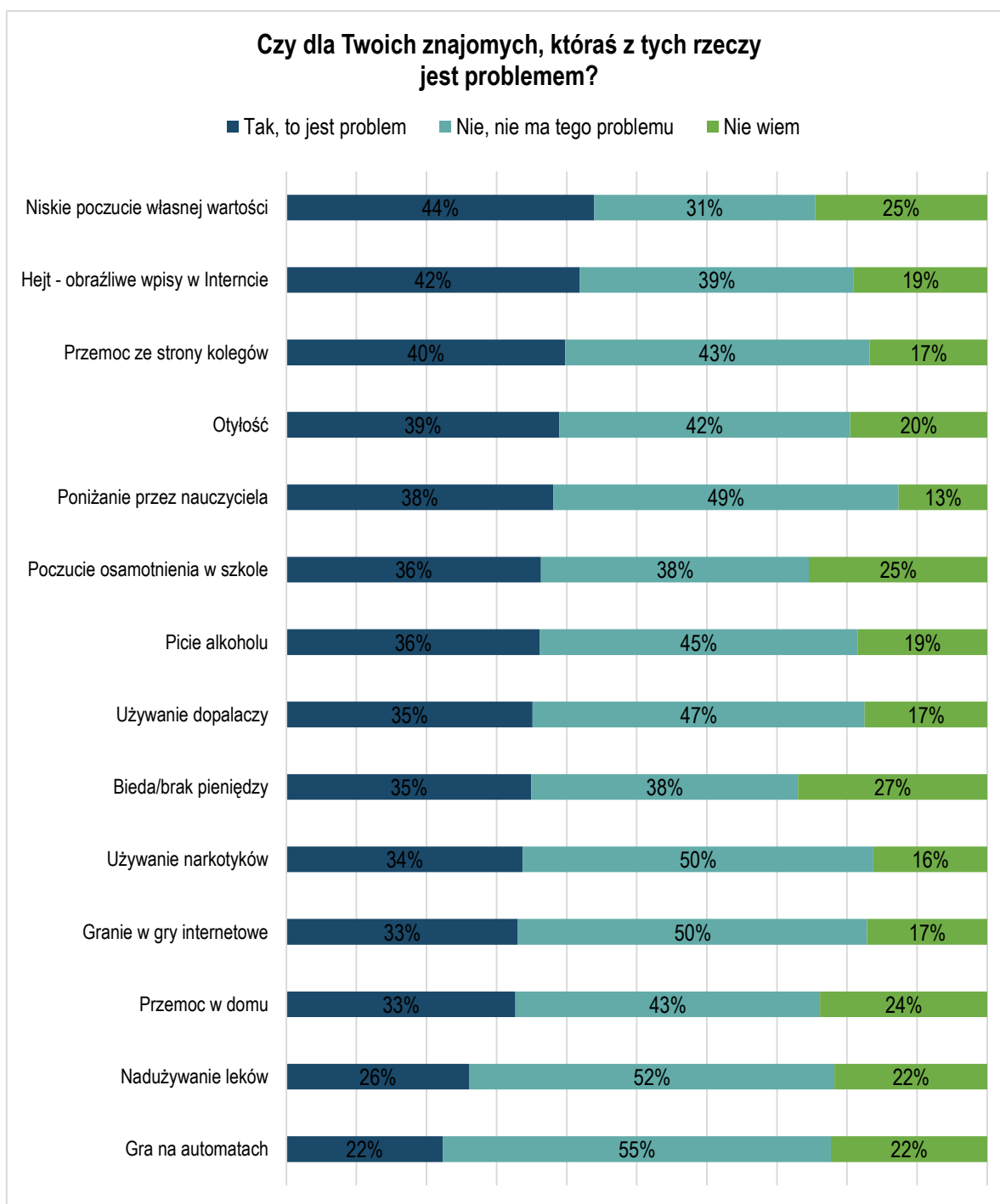

Wykres 6 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

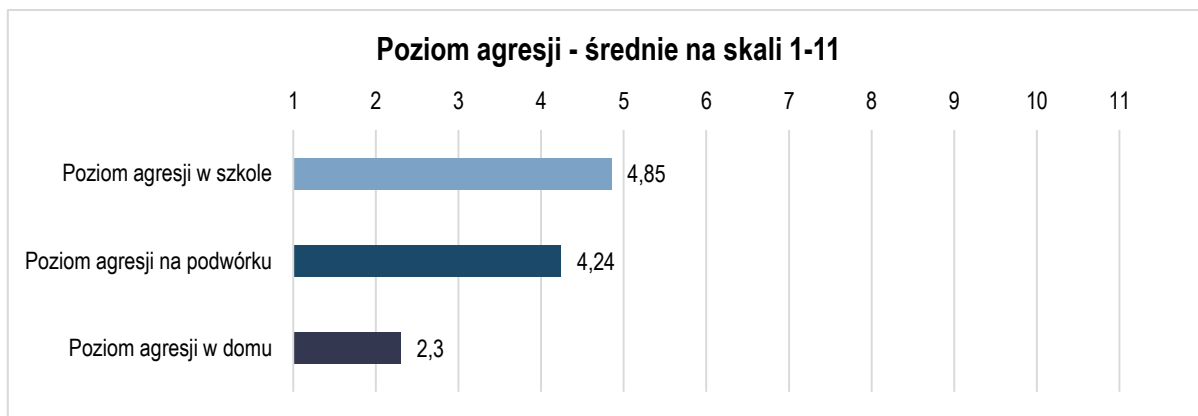
Wykres 7 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Zadaniem uczniów było wskazanie, które z wymienionych problemów dotyczą ich znajomych. Okazuje się, iż najczęściej wskazywali oni *niskie poczucie własnej wartości* (aż 44% uznało to za problem wśród kolegów), tzw. *hejt – obraźliwe wpisy w Internecie* (42%) oraz *przemoc ze strony kolegów* (40%). Jednak kolejne kategorie również mają wysokie wskazania – dla 39% *otyłość* jest problemem wśród młodzieży a dla 38% *poniżanie przez nauczycieli* stanowi kłopot. Szczegóły kolejnych kategorii pokazuje wykres, jednak wskazania zdecydowanej większości z nich dotyczą nieco ponad 1/3 osób. To duże odsetki.

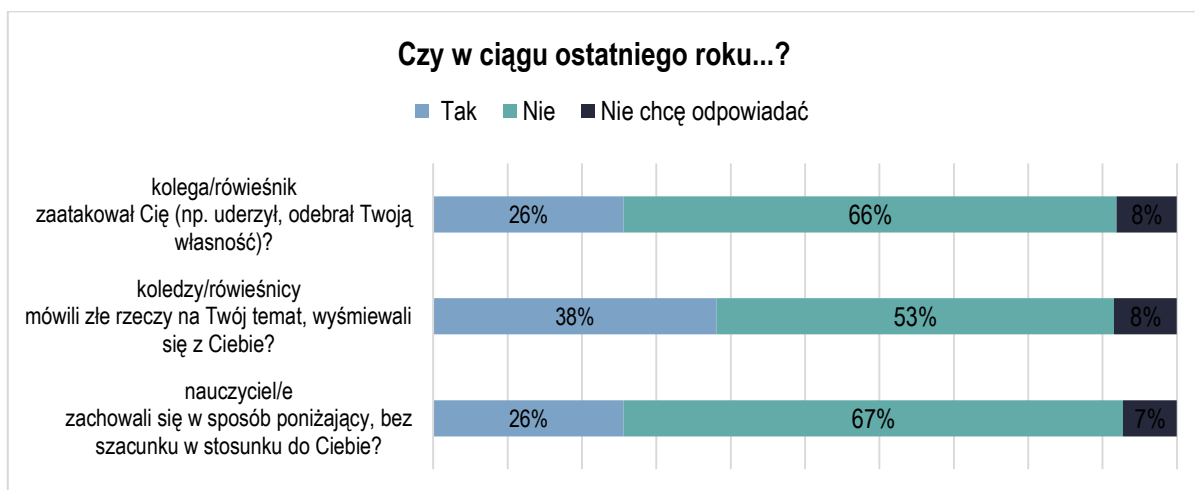
Wykres 8 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Warto te dane zestawić z kolejnymi szczegółowymi pytaniami dotyczącymi poszczególnych aspektów funkcjonowania młodych ludzi w szkole i poza nią. I tak, gdy pytano ich o poziom agresji w 3 wymiarach: w szkole, na podwórku oraz w domu – okazało się, iż średnio niemal połowa dostrzega agresję w szkole oraz na podwórku. Znacznie niższy wskaźnik dotyczy domów rodzinnych – co może być krępujące.

Wykres 9 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Z kolei pytani o to, czy osobiście doświadczyli zachowań przemocowych, młodzi ludzie wskazywali, iż zostali zatakowani (26% wskazań) oraz byli wyśmiewani przez kolegów (38% wskazań). Również 26% osób doświadczyła poniżania ze strony nauczyciela.

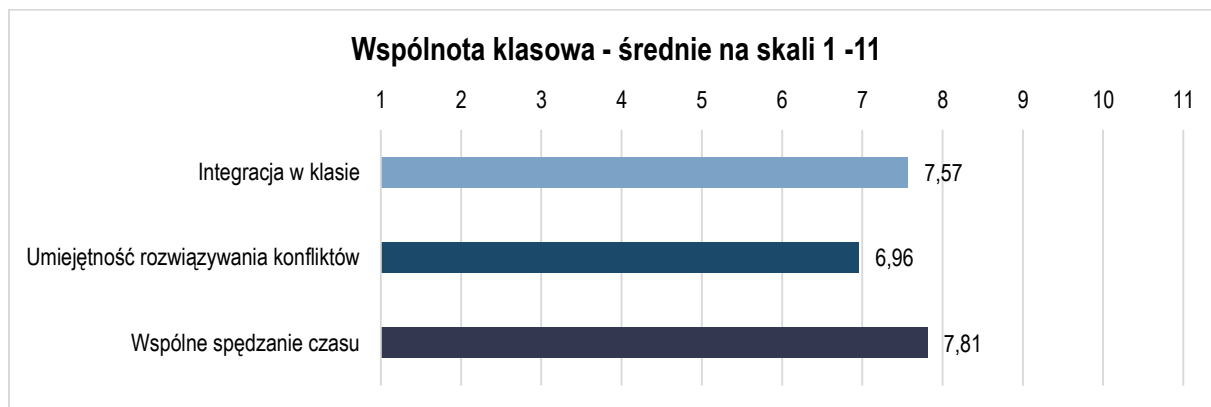

Wykres 10 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Zestawienie tych danych uwidacznia problem agresji rówieśniczej - jedna czwarta osób spośród badanych doświadczyła jej osobiście, 40% mówi, że dotyczy ona kolegów. Jeszcze większym problemem jest agresja słowna - doświadcza jej niemal 40% osób. Dane te pokrywają się ze zgłaszanym we wcześniejszym wykresie zjawiskiem tzw. hejtu internetowego.

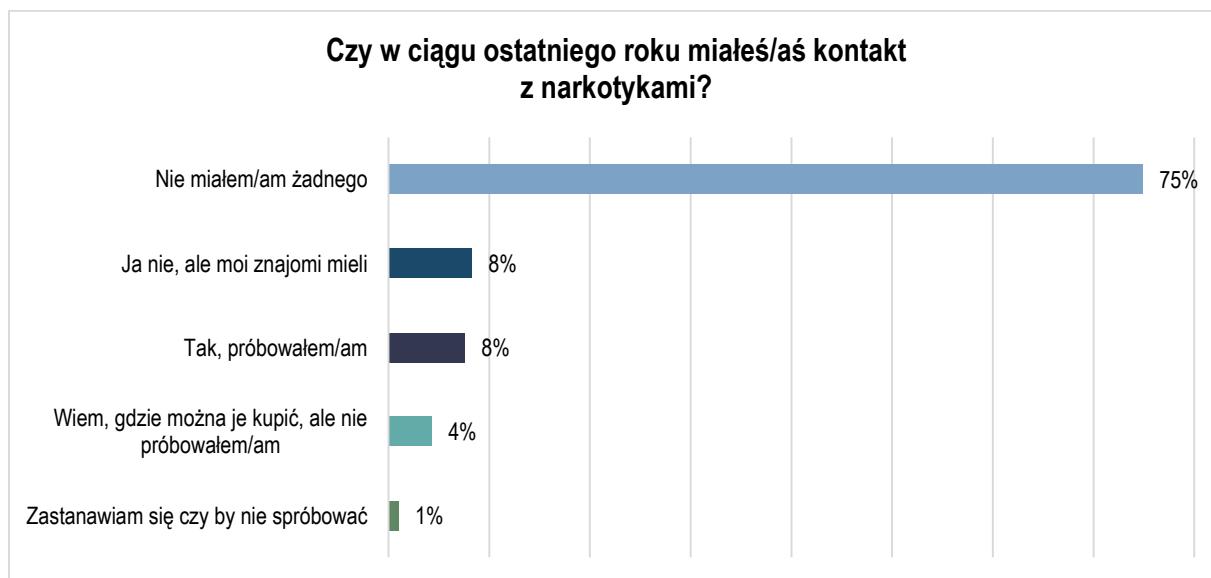
Osobnym problemem jest zjawisko zachowania nauczyciela wobec ucznia. Oczywiście należy mieć na uwadze, że w badaniu mogły zostać wzmocnione naturalne animozje, które na linii nauczyciel (ten który wymaga) - uczeń (ten, który ma spełnić wymagania) się pojawiają. Skala wskazań jest jednak niepokojąca. Warto zauważyć również, iż większość projektów (o czym będzie mowa w kolejnych rozdziałach) dotyczy uczniów – dostarczenia im wiedzy, czy też zmiany ich przekonań lub zachowań. Niewiele się mówi w projektach o relacji nauczyciel-uczeń w kontekście przekraczania dozwolonych granic. Ten temat w projektach nie jest raczej podejmowany.

Kolejnym ważnym aspektem jest kwestia relacji klasowych. Poniższy wykres pokazuje średnie w 3 wymiarach: *integracji, umiejętności rozwiązywania konfliktu, wspólnego spędzania czasu*. Średnio integracja oceniona została na niemal 7,5 punktu - przy czym maksymalną wartość w każdym z tych wskaźników zaznacza ok 20% uczniów. Ci deklarują, że ich klasy są w pełni zintegrowane czy potrafią rozwiązać konflikt. Warto przy tej okazji wziąć pod uwagę, iż w pytaniu dotyczącym problemów kolegów kwestie poczucia osamotnienia w szkole zgłasza aż 36%. Dane zatem pokazują, że młodzi ludzie w szkole odczuwają osamotnienie.

Wykres 11 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Pytanie o kontakt z narkotykami pokazuje nieco bardziej optymistyczny obraz. Wśród uczniów $\frac{3}{4}$ osób deklaruje brak kontaktu z nimi. Jednak gdy pytano uczniów o ich kolegów około 35% wskazało, że mogą mieć problem z narkotykami. Trzeba do tych danych podchodzić z rezerwą ze względu na drażliwość pytania i obawy przed ewentualną penalizacją.

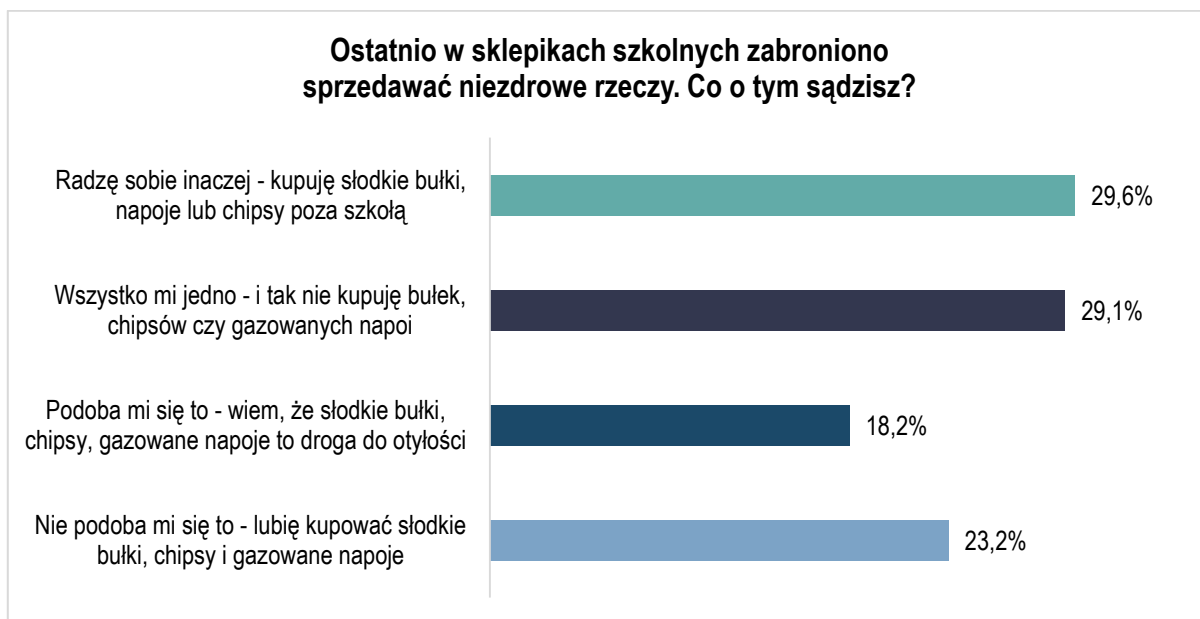

Wykres 12 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

W ankiecie pytano też o aktualne ostatnio kwestie związane z ustawą zabraniającą sprzedaży niezdrowych produktów w sklepikach szkolnych. Wykres pokazuje polaryzację poglądów – $\frac{1}{4}$ uczniów nie jest zadowolona z tej zmiany a kolejne 30% „obchodzi” przepis przynosząc do szkoły produkty kupione poza placówką.

Jednocześnie w pytaniu pierwszym, dotyczącym problemów, otyłość pojawiła się na 4 pozycji najczęstszych wskazań.

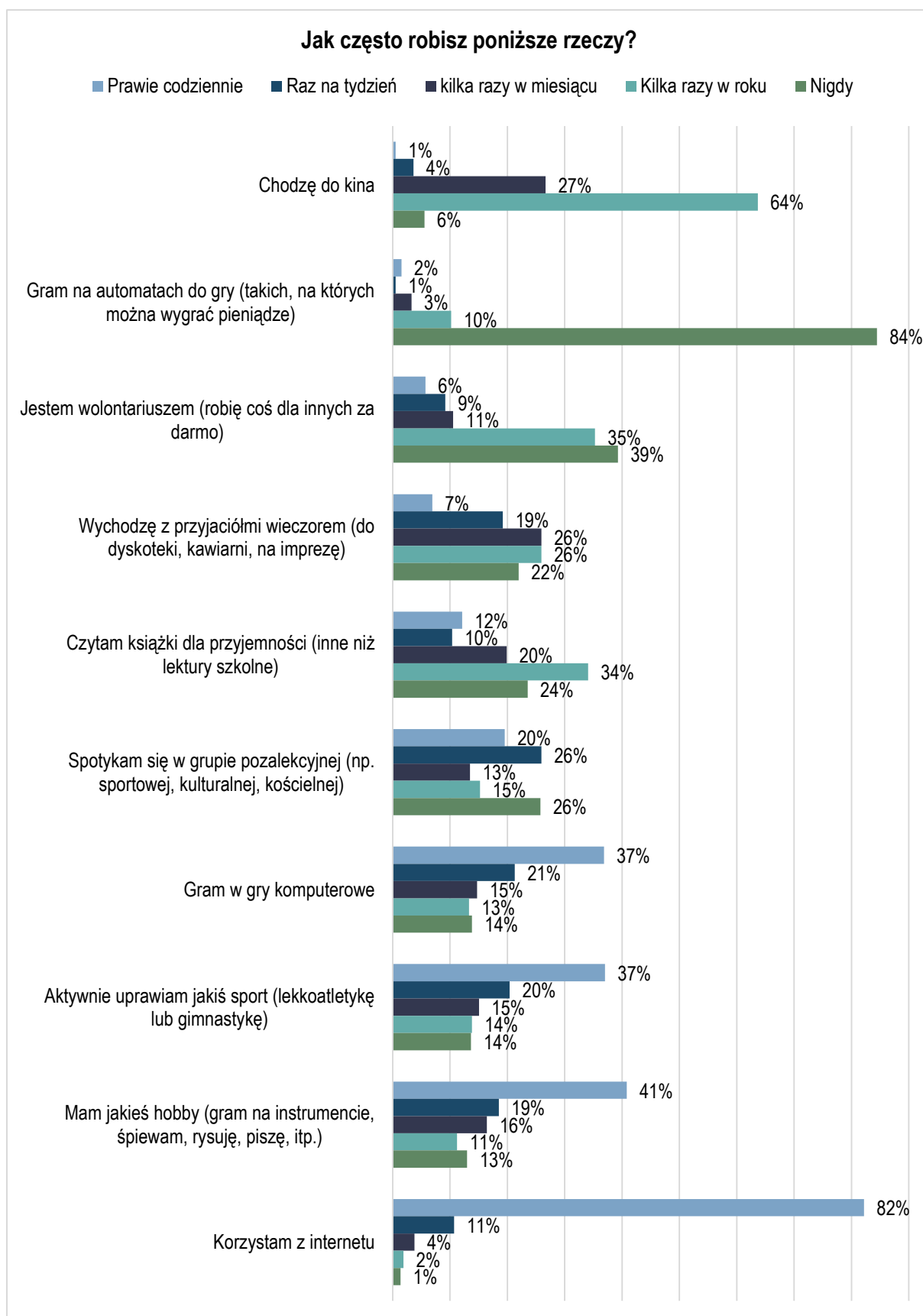
Wykres 13 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Podczas wywiadów psychologowie, realizatorzy szeregu warsztatów z młodzieżą podkreślali, iż na symbolicznym poziomie istotne jest, aby uczeń pozbawiony czegoś otrzymał jakąś alternatywę.

Jak się tym dzieciakom coś zabiera, to trzeba im coś dać w zamian. Ja popieram takie projekty, gdzie jeśli coś zostaje odebrane (choćby poprzez zakaz) powinni dostać jakąś pozytywną rzecz np. basen, wycieczki.

Realizator warsztatów profilaktycznych, woj. śląskie

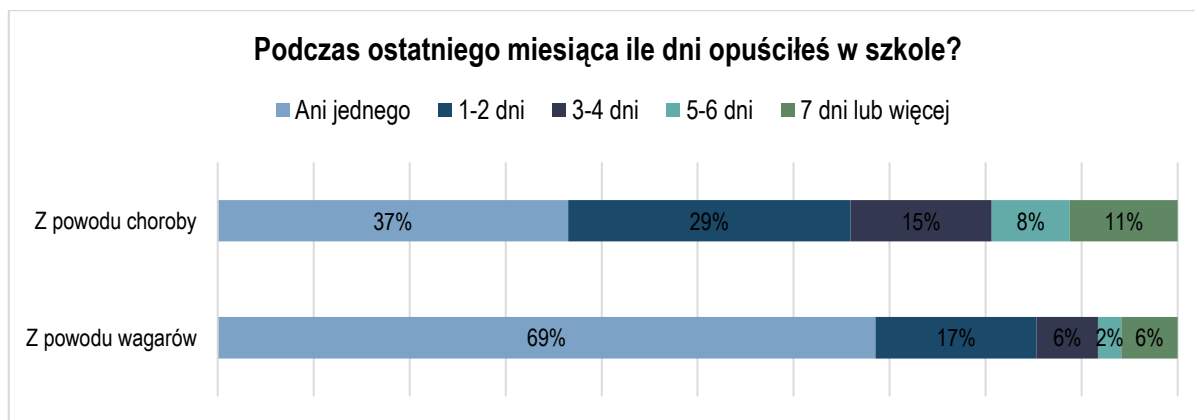
Zapytaliśmy młodzież również jak spędza wolny czas, jakie ma pasje, w co się angażuje. Poniższy wykres potwierdza wszechobecne spędzanie czasu przed komputerem. Ponad 80% uczniów korzysta codziennie z komputera, a niemal 40% codziennie gra w gry komputerowe. Te dane nie dziwią. Warto zwrócić uwagę, iż w wolontariat angażuje się dosłownie garstka uczniów. Mimo że wolontariat jest wpisany do Programu jako jedno z zadań w I obszarze. Około 40% uczniów deklaruje, że ma jakieś hobby lub uprawia sport. Spora jest też grupa osób, które są zaangażowane w jakąś grupę rówieśniczą inną niż szkolna klasa. To ważne w przypadku, gdy w szkole ma miejsce agresja, by mieć inne grupy jako punkty odniesienia dla kształtowania właściwych postaw.

Wykres 14 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Jeśli uczniowie opuszczali szkołę, to częściej z powodu choroby niż wagarów. Przez chorobę 63% respondentów opuściło co najmniej jeden dzień, a 11% tydzień lub więcej. Wśród zapytanych uczniów 69% w ostatnim miesiącu nie wagarowało, a 17% opuściło dzień lub dwa. Sześć procent uczniów z powodu wagarów nie było w szkole przez tydzień lub więcej.

Wykres 15 Opracowanie własne na podstawie ankiety dla uczniów N=578

Podsumowując diagnozowanie potrzeb widać, iż jest to dość trudny temat zarówno dla przedstawicieli zespołów wojewódzkich jak i realizatorów projektów. Wiedza o tym, jak powinna wyglądać prawidłowa diagnoza, skąd czerpać i jakich użyć danych jest niewielka. Wydaje się, że gdyby diagnozy wojewódzkie były dokumentami publicznymi mogłyby stanowić wzór, dobrą praktykę dla potencjalnych projektodawców. Ponadto zespoły wojewódzkie powinny zwracać większą uwagę na jakość diagnoz a przed ogłoszonym konkursem wyraźnie wskazać, że diagnoza będzie wymagana i oceniana. Obecnie nacisk podczas oceny kładziony jest raczej na działania.